

Germánné Vastag Györgyi

Ifjuság és demokrácia az egyetemeken

Doktori értekezés

S z e g e d

1984

Tartalom

	Oldal:
Bevezetés	1.
I. Az egyetemi demokrácia néhány történeti előzménye	8.
II. Új tendenciák a 60-as években és ennek hatása az egyetemi demokráciára	17.
A társadalom demokratizálódásának hatása a felsőoktatásra	31.
III. A közéletiség hallgatói színtereinek alakulása, az egyetemi demokrácia formáinak működése a 70-es években	39.
A hallgatói közéletiség színterei	43.
A hallgatói képviselet az egyetemi, kari vezető testületekben	47.
Hallgatói képviselet a tanszékek szint- jén	56.
Az ifjúsági parlamentek	64.
Egyéb lehetőségek az intézményi közélet formálására	71.
Az egyetemi-főiskolai KISZ szervezetek te- vékenysége a 70-es években	78.
IV. Az egyetemi demokrácia	104.
Az egyetemi demokrácia feladata, tartalma .	105.
Az egyetemi demokrácia funkciói	110.
Összegzés	123.
Jegyzetek	128.
Irodalom	137.

Az utóbbi évek társadalmi változásainak, új jelenségeinek hatására egyre gyakrabban merülnek fel kérdések, viták a szocializmus politikai rendszerével kapcsolatban mind annak intézményrendszeréről, mind működési mechanizmusáról. A politikai rendszer továbbfejlesztésének alapvető feltétele a szocialista demokrácia kiszélesítése - amelyet a szocializmus megvalósulásának a célja és egyben feltételeként szoktak megjelölni -, napjaink egyik előtérben álló, sokak által a továbblépés kulcsának tartott kérdése. Határozottabban jelentkezik igény arra, hogy a társadalmi szervek az általuk képviselt rétegek sajátos érdekeit, nézeteit magasabb szinten közvetítsék. Ebből következően igen lényeges a különböző demokratikus szervek önállóságának növelése abból a célból, hogy határozottabban vehessenek részt társadalmi méretű feladatok kimunkálásában.

Viták folynak napjainkban a szakszervezetek szerepéről, a munkahelyi demokráciában játszott funkciójukról, a KISZ-szel kapcsolatban annak szükségessége fogalmazódik meg egyre markánsabban, hogy erőteljesebben képviselje az ifjúság sajátos igényeit.¹

Dolgozatunk aktualitását indokolja, hogy napjaink

előtérben álló feladata az ifjúság helyzetének elemzése, a sajátos tennivalók meghatározása.² Sürgetővé vált, hogy a társadalom eme létszámainál és politikai súlyánál fogva jelentős rétegét képviselő egyetlen ifjúsági szervezet azonos rangot kapjon más demokratikus szervezetekkel, s valóságos terepe legyen a fiatalok közéleti szereplésének.

Létjogosultságot kell nyernie annak a vizsgálatnak, hogy mennyiben adott az objektív helyzet ahhoz, hogy a KISZ a különböző "állami, társadalmi, gazdasági szervek, segédcsapatának" szerepéből kilépve önálló akarattal rendelkező, a fiatalok számára valóban vonzó szervezetté váljon."³

Ma már szocialista társadalmunk eddig elért eredményei alapján lehetséges, sőt égetően szükséges, hogy politikai szerveink képesek váljanak - ne csupán nevelő, mozgósító, hanem - érdekképviselői feladatok ellátására is. A párt ifjúsággal kapcsolatos munkájában és a KISZ tevékenységében az elmúlt több mint negyedszázadban értelemszerűen bizonyos történelmi időszakokban más és más funkció kapott hangsúlyt: a 60-as évek elején a mozgósító, a 70-es évek kezdetén a nevelő, s az évtized vége óta az érdekvédelmi.

Dolgozatunkban azt próbáljuk nyomon követni, hogy egy speciális ifjúsági réteg, a felsőoktatásban tanulók rétege - a számára adott ifjúsági szervezeten keresztül - mennyiben tudott saját szűkebb és tágabb környezetének,

alakítója, befolyásoló tényezője lenni.

Alapvető célkitűzésünk, hogy a felsőoktatásban végbement változások mentén vizsgáljuk az egyetemi-főiskolai KISZ szervezetek tevékenységét, s ennek tükrében vonjunk le következtetést a hallgatók intézményi közéletben való részvételének lehetőségeiről: az egyetemi demokráciában játszott szerepéről.

Ennek érdekében az általánosa megszerezhető ismereteket két szegedi felsőoktatási intézmény, a József Attila Tudományegyetem /JATE/ és a Szegedi Orvostudományi Egyetem /SZOTE/ konkrét tapasztalataival egészítettük ki. A fenti két intézmény kiválasztásának egészen gyakorlati oka, hogy itt találtunk viszonylag bőséges KISZ-es dokumentációt, s itt állt rendelkezésünkre az állami- és párt dokumentumok széles köre.

A kutatás módszere a téma jellegéből adódott:

1. Szükséges volt tanulmányozni a magyar felsőoktatás történetének, a munkahelyi demokráciának, s a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség történetének vonatkozó szakirodalmát.
2. A JATE és a SZOTE Egyetemi Tanács ülései jegyzőkönyveinek, a KISZ szervezetek beszámolóinak, a Szegedi Egyetem c. egyetemi újság számainak áttekintése konkrétumokkal segítette a kutatást.
3. A KISZ Központi Bizottság Egyetemi - Főiskolai Tanácsa /EFT/ vitaanyagai, dokumentumai és a Felsőoktatási Szemle évfolyamai országos kitekintést adtak.

4. S végül nem elhanyagolható a dolgozat szemlélete, megközelítési módja szempontjából a szerzőnek a JATE hallgatója s a BTK egyik KISZ vezetőjeként, később a KISZ Szeged Városi Bizottság munkatársaként, s jelenleg pedig a SZOTE Marxizmus-Leninizmus intézetének oktatójaként szerzett tapasztalata sem.

Dolgozatunk alapvető hipotézise, hogy az ifjusági szövetség egyetemi demokráciában betöltött szerepe, az egyetemen, főiskolán szerzett szakmai, ideológiai, politikai felkészültség, közéleti tapasztalat lényeges és meghatározó a fiatal értelmiség szakmai-közéleti aktivitása szempontjából. Ebből eredően egyáltalán nem lehet mellékes, hogy megfelelő-e az összhang a hallgatókat a felsőoktatásban ért hatások, valamint a velük szemben fiatal értelmiségként megnyilvánuló társadalmi elvárások között.

Az 1960-as évek elejéig csak vázlatosan tekintjük át azokat a - véleményünk szerint jellegzetes egyetemi ifjusági szervezeti formákat, szervezeteket, törekvéseket, amelyek pozitív vagy negatív módon meghatározták, segítettek illetve akadályozták az elmúlt évtizedekben is az egyetemi ifjuság tevékenységét intézményi viszonyaik formálásában. Anélkül, hogy az érintett időszak egyetemi ifjusági mozgalmával mélyebben foglalkoztunk volna, összevetve napjaink felsőoktatásának KISZ-es törekvéseivel, két tendencia látszik azonosnak:

1. A felsőoktatási intézmények társadalmi funkciója s az ebből eredő - két világháború közötti, de napjainkban is bizonyos fokig meglévő - autonómiája más ifjúsági rétegekhez viszonyítva az egyetemi hallgatóságnak nagyobb mozgásteret, az országos politikához való közvetlenebb kapcsolódási lehetőséget biztosított.
2. Az egyetemi hallgatóság átmeneti helyzetéből adódóan /felnőtt koru, de eltartott, ismeretekhez viszonylag nagy mennyiségben fér hozzá, de tapasztalatokkal kevésbé rendelkezik/ rendkívül érzékenyen reagál a társadalmi változásokra, s fogékony az új befogadására. Megnyerése s a saját célok szolgálatába állítása éppen ezért minden történelmi korban a különböző politikai csoportok, törekvések szempontjából sem lehetett mellékes.

Dolgozatunkban történeti-elméleti módszert alkalmazva röviden utalunk az egyetemi ifjúság szervezetinek néhány történeti előzményére. Részletesebben szólunk a 60-as évek felsőoktatásának új tendenciáiról s hatásukról az egyetemi demokráciára, mivel véleményünk szerint az ebben az évtizedben lezajló társadalmi folyamatok alapvetően meghatározták felsőoktatásunk mai fejlődését.

A hallgatói közéletiség színtereinek, az egyetemi demokrácia fórumainak alakulásával párhuzamosan tekintjük át felsőoktatási KISZ szervezeteinknek 70-es évekbeli tevékeny-

ségét. A fentiek alapján kísérletet teszünk az egyetemi demokrácia fogalmának meghatározására, s ezzel kapcsolatos következtetések levonására egyrészt az egyetemi demokráciával, másrészt az ifjusági szövetség tevékenységével kapcsolatban.

Munkánk során a szocialista demokráciát olyan, az egész társadalmi létünket szabályozó elv- és módszerként fogjuk fel, amely életünk és tevékenységünk minden területére kiterjed, s konkrét megjelenésének lényeges területe a munkahelyi demokrácia. Az egyetemi demokráciát a munkahelyi demokrácia egyik formájaként kezeljük, mivel az egyetemek - a sajátos státusszal rendelkező, s témánk aspektusából elsődleges hallgatóság mellett -, feladataikból adódóan igen jelentős számban foglalkoztatnak oktatókat, dolgozókat, akiknek az intézményekhez fűződő viszonyukat, részvételüket az intézmények vezetésében a munkahelyi demokrácia elve alapján szervezik, biztosítják.

Az egyetemi demokrácia kifejezést az egyetem demokratikus fórumainak, azok működésének, viszonyrendszerének megnevezésére használjuk. Dolgozatunk szempontjából is érvényesnek tartjuk Kiss Arturnak azt a megállapítását, hogy az ifjuságnak és a felnőtt társadalomnak nincsen külön demokráciája⁴, s ebből azt a következtetést vontuk le, hogy hallgatók és oktatók érdekeinek egyeztetésére ugyanazon intézményrendszeren belül kell megoldást találnunk. Vélemé-

nyünk szerint az egyetemi demokrácia lényeges fogódzója, kulcskérdése, hogyan lehetséges, egyáltalán lehetséges-e az egyetemeken hallgatók és az intézménnyel munkaviszonyban állók érdekeinek egyeztetése.

Szükséges azt is előrebocsájtanunk, hogy az ifjúságnak az egyetem életében betöltött szerepét vizsgálva azért vesszük az egyetemi KISZ szervezetek mindenkori tevékenységét alapul, mert a mi történelmi viszonyaink fejlődése következtében az ifjúság képviselőit, érdekeit megjelenítésének a jogával a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetséget ruházta fel a párt.⁵

Előljáróban leszögezzük, hogy - bár tevékenységük kétségtelenül döntő az egyetemek életében -, nem foglalkozunk a párt és a szakszervezet egyetemi demokráciában játszott szerepével, illetve csak utalunk rá. Ugyanez a helyzet a fiatal oktatókkal, dolgozókkal, akiknek képviselőit a KISZ-szel együtt hivatott a szakszervezet, de ennek vizsgálata más jellegű megközelítést igényel, s erre dolgozatunk keretei között nem vállalkozhatunk.

I.

Az egyetemi demokrácia néhány történeti
előzménye

Az ifjuság igénye közvetlen és tágabb környezete alakítására nem új keletű, mondhatni - örök. Adódik életkori sajátosságából, a korosztályra jellemző világmegváltás-szándékból, a hivatalos, a fennálló társadalmi rendszerrel szembeni hovatovább "törvényszerű" ellenállásból. Tipikus és jellemző, hogy szándékai kifejezésére érvényre juttatására szervezeteket alakít, amelyek valamilyen cselekvés révén önmegvalósítást, érvényesülést biztosíthatnak. Ilyen alapon az ifjuság szervezeteinek politikaalakító, tagsága véleményét kifejezni akaró tevékenysége nagy hagyományokra tekint vissza, legyen szó történelmi szempontból haladó vagy reakciós szervezetekről.

A két világháború között megnyilvánuló, történelmi tradíciókra visszanyúló egyetemi autonómia - egy bizonyos nézőpontból szemlélve - kifejezetten kedvezett az ifjuság önálló törekvéseinek. Az intézmények autonómiája ugyanis egyrészt gazdasági függetlenséget jelentett, hiszen az állami juttatás csupán egy töredékét képezte az önálló bevételek, adományok, a saját intézmények fenntartásából befolyó összeg mellett a gazdálkodásnak. Másrészt ezen gazdasági autonómiára alapulva jelentette a gondolatok szabad-

ságát és védelmét is, ami még olyan formában is megnyilvánult, hogy az intézményekbe erőszakosan behatolni sem lehetett, s területéről egyetemi állampolgárt is csak a rektor tudtával volt szabad eltávolítani.

Az egyetem rektorát s tanárait a kormányzó nevezte ki, s ez egyben azt is jelentette, hogy minden alacsonyabb szerv távoltartotta magát az intézmények belső ügyeitől. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium nem avatkozott be apróbb részkérdésekbe, még a tantervek elkészítése is saját hatáskörben történt. A belső szabályozásokat, döntéseket különböző hatáskörű testületek hozták, amelyek az intézmények nagy tekintélyű professzoraiból álltak.

Az egyetemi ifjúság törekvéseiről rendelkezésünkre álló tanulmányokat olvasva szembetűnő, hogy a hallgatóság éppugy jogot formált arra, hogy véleményét nyilvánítsa intézménye belső ügyeivel kapcsolatban, mint ahogy hallatta hangját országos társadalmi, politikai kérdésekben, csupán szervezeti lehetőségeire, s a véleménykifejezés formáira álltak más eszközök rendelkezésre.

Szegednek 1921 óta van önálló egyeteme. Az intézmény légköre, szelleme szempontjából nem volt mellékes, hogy Kolozsvárról telepítették át többségében konzervatív, s csak kisebb számban liberális beállítottságu tanári karral, amely a későbbi években is elsősorban elkötelezett jobboldaliakkal gyarapodott.⁶

Talán ezzel is magyarázható, hogy a hallgatók csaknem felét

a legnagyobb politikai egyesületek, a bajtársi szövetségek tömörítették, amelyek a szélsőjobboldali fajvédő ellenzék befolyása alatt álltak.

Népszerűségüket, befolyásukat a szerző azzal magyarázza, hogy az 1920-as években szinte az egyedüli lehetőséget az érvényesüléshez, közéleti szerepléshez ezek az egyesületek nyújtották. Lényeges gondolat az ifjuság politikai missziójának, nemzeti elhivatottságának hangsúlyozása, ami alatt az értendő, hogy "a pártpolitikától független ifjúságot aktivitásából, lendületéből adódóan a nemzet, a faj leg-hatékonyabb képviselőinek nyilvánították."⁷

A fentiek szellemében a hallgatók közéleti, politikai megmozdulásait az antiszemitizmus vezérelte /pl. tüntetések a zsidó hallgatók egyetemről való eltávolításáért/, a város politikai életébe szintén a jobboldal érdekeit szolgálva kapcsolódtak be /pl. 1922-ben a nemzetgyűlési választásokon támogatták a kormánypárti jelöltet s tüntettek a liberális és a szociáldemokrata jelölt ellen/.

A progresszív diákmozgalom a városban 1922-ben a Bethlen Gábor kör megalakulásával kezdődött, amely a későbbi Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma őséneke tekinthető. A mozgalom a magyar társadalmat átalakítani akaró agrár settlement mozgalomból bontakozott ki, amely a város és falu közötti szellemi és fizikai különbség felszámolását tűzte ki célul, az osztályok közötti politikai harmónia megteremtését hirdette, s alapkérdésnek a paraszt-

ság helyzetének megoldását tekintette. Az ország más területén hasonló jelleggel működő mozgalmak s a gyakorlati munka alapján módosult a Kollégium célkitűzése, s így válhatott a kor leghaladóbb egyetemi ifjúság eszméinak, törekvéseinek hordozójává. Gyakorlati tevékenysége a viták, kiállítások rendezésétől a különböző kiadványok megjelentetésén át a nép életével, a népi kultúrával való konkrét megismerkedésig terjedt.

Kapcsolatba kerültek a kommunista munkásmozgalommal, közülük néhányan - Hont Ferenc, Radnóti - bizonyos marxista műveltséget is szereztek. Néprajzi, szociográfiai, művészeti munkásságuk, színházpolitikai tevékenységük olyan új törekvések, utak jelzése volt, amelyek alapján a mozgalom tagjai megalapozottan csatlakozhattak a progresszív politikai pártokhoz, mozgalmakhoz.⁸

A második világháború idején törvény született az egyetemi és főiskolai ifjúsági szervezetek irányításáról azzal a nyilvánvaló céllal, hogy a kormány saját hatáskörébe vonva felzárkoztassa az egyetemi ifjúságot saját politikája mellett.

A Szegedi Horthy Miklós Tudományegyetem akkori rektora, Szent-Györgyi Albert úgy értelmezte a létrehozandó új ifjúsági szervezet feladatát, hogy annak a nevelést, közéletiségre való felkészítést, a szaktudáson kívül a jellem- és szellemi tulajdonságokat, a tanár és diák egymáshoz való közeledését kell szolgálnia.⁹ "Az alakuló ülés-

sen a rektor elsősorban az új szellem kialakulásáról beszélt, amely már nem választja el a tanárt és diákot, a katedrát és padot ... a diákság részére az egyetemen kell otthont teremteni, amely alkalmas arra, hogy az ifjúság öntudatos, felelősségteljes emberré tudja nevelni önmagát, olyanná váljék, hogy már diákként is helyet kaphasson az egyetem vezetésében."¹⁰

Sajnálatosnak mondható, hogy a SZEI a "szegedi gondolatot" következetesen felvállalta az elkövetkező években, s tevékenységében a jószándéku, a társadalmi problémák megoldását kereső gondolatok nacionalizmussal, antiszemizmussal keveredtek, s hatottak még a felszabadulást követő időszakban is.

Az 1945-öt követő időszakban az egyetemi hallgatók demokratikus szervezkedései a MADISZ törekvéseihez kapcsolódtak, bár az önálló szervezkedés tradícióira hivatkozva voltak, akik autonóm egyetemi diákegyesületeket kívántak létrehozni.¹¹

A MADISZ keretein belül elsőként a debreceni egyetemi ifjúság kapott erőre, s már 1945 januárjában - februárjában ideológiai előadássorozatot szerveztek, tüntettek a reakciós oktatók ellen, sürgették az egyetemi tanárok igazolását, követelték egyetemük nevének /Tisza István Tudományegyetem/ megváltoztatását. Szegeden vontatottabban indult az egyetemi ifjúság szervezkedése, ami egyrészt abból eredt, hogy a politikai pártok tevékenysége - az MKP ki-

vételével - nem volt olyan eleven, másrészt pedig abból, hogy az egyetem légköre eleve konzervatívabb volt, kevesebb haladó professzor oktatott itt, s politikailag a hallgatóság is nagyobb differenciáltságot mutatott. A debreceni tapasztalatok hatására azonban valamivel később, de itt is jelentkeznek önálló követelésekkel az ifjúság, amelyekben szerepelt többek között az egyetem nevének megváltoztatása /Horthy Miklós Tudományegyetem volt/, az igazoló eljárások megkezdése a diákság részvételével, a szegényparaszt és munkás fiatalok tanulásának lehetővé tétele érdekében a tandíj - vizsgadíj - rendszer eltörlése. Az egyetem diáksága megoszlott tekintetben, hogy milyen ifjúsági szervezetet lát alkalmasnak elképzelései megvalósítására: egyrészt szak szervezeti érdekvédelmi egyetemi ifjúsági egyesületet akart létrehozni, a többi feladat ellátására alkalmasnak tartotta a MADISZ-t. Másrészt viszont autonóm egyesület megalakítását szorgalmazta.

A balatonlellei konferencia határozatainak értelmében egységes diákegyesületek /később MEFESZ/ működtek minden intézményben, s bár közöttük a koalíciós időszak politikai erőviszonyainak függvényében nézeteltérések, viták adódtak, közös fellépésre került sor lényeges diákszociális, oktatáspolitikai kérdésekben.

A Szegedi Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szabad Szervezete pl. "kérte, hogy állítsanak fel magyarságtudományi és délszláv tanszéket, vezessék be a progresszív tandíjrendszert;

a diákjóléti bizottságokat szervezzék át úgy, hogy azok döntsenek minden tandíj-, menza-, kollégiumi férőhely és ösztöndíj ügyben; az egyetemi ügymenet egyszerűsödjék, például egy kérvényben kelljen kérni a beiratkozást, a tandíjkezdvezményt és a tandíjfizetési haladékot...¹²

Dolgozatunk keretei között nem vállalkozunk az 1945-48 közötti időszak ifjusági rétegen belül is megnyilvánuló éles politikai küzdelmeinek még csak vázolására sem. Csupán azt kívánjuk jelezni, hogy az egyetemi ifjuság politikai aktivitása a réteg polarizáltsága s az egyes politikai pártok és szervezetek ifjuságért folytatott éles küzdelmei jegyében igen árnyalt, tarka képet mutatott. A diáköntevékenység legkifejlettebb formájaként megvalósult NÉKOSZ mozgalom pozitívumai sajnos hosszú időn keresztül elfelejtetté váltak úgy kollégiumi mozgalmunkban, mint ifjusági szövetségünk tevékenységében.

A népi demokratikus forradalom győzelmét követő időszak szematizmusa, formalizmusa s dogmatizmusa súlyos károkat okozott az egyetemi ifjusági mozgalomban is. Az ifjusági szervezet a felsőoktatásban is - elveszítve önálló érdekkifejező, politikaformáló szerepét -, az állami feladatok végrehajtásának rendelődött alá. Az egyetemnek állami vezetése feladatának tekintette a DISZ munka irányítását, a DISZ vezetés kötelességének érezte az állami vezetés segítségének igénybevételét.¹³ "Helyes módja az

együttműködésnek, ha a DISZ titkár tanácsuléseken ismerteti a DISZ munkáját és pedagógiai segítséget, tanácsot kér a tanári kartól, ha rendszeresen meghívják a DISZ VB ülésekre az intézmények vezetőit."¹⁴

Jellemző módon illusztrálja az alárendeltségi viszonyt, az ifjusági szervezet önállótlanágát az alábbi idézet:

"A DISZ azzal segítse az egyetemi vezetést, hogy tegye az ifjuság politikai felelősségének kérdésévé a tanulmányi munkát, biztosítsa a tanulmányi fegyelmet, vegyen részt tevékeny munkával az egyetem tisztaságának, belső rendjének, dekorálásának munkálataiban, a diákokotthonok otthonosabbá tételében és munkahellyé való átformálásában. A DISZ jelezve az egyetem vezetésének az ifjuság problémáit, tárja fel szociális, erkölcsi, tanulmányi kérdéseit, hívja fel a figyelmet minden, a tanulmányi munkát akadályozó visszásságra ^o szükség esetén gyakoroljon bírálatot is az egyetem munkája felett. Ez azonban a DISZ vezetés szervezetszerű érintkezésének keretében történjék, s annak tudatában, hogy az oktató-nevelő munka kérdésében a pedagógusok illetékesek dönteni s az ifjuság javaslatai nem válhatnak felelőtlen, avantgardista követelődzéssé, a megfelelő helyen és megfelelő formában gyakorolt bírálat nem torzulhat anarchista, öncélú, a tanulmányi munkát akadályozó, a tanári tekintélyt lejárató, az állami fegyelmet bomlasztó bírálgatássá."¹⁵

A DISZ tekintélyének, befolyásának csökkenése megnyilvánult szerepe lebecsülésében, az állami vezetésnek való alárendelésére és a pártirányítás felszámolására irányuló törekvésekben, a tanulmányi fegyelem romlásában. 1955-56-ban az utkeresés, megújulni akarás¹⁶ elsősorban szavakban s kevésbé a tettekben nyilvánul meg, másrészt már elkésettnek tűnik. A DISZ már elveszítette az ifjúságot, különösen a társadalom visszásságaira érzékenyen reagáló egyetemi hallgatóságot. Sok helyen a DISZ ellenében alakultak meg újlag MEFESZ szervezetek, amelyek egyrészt jogos követeléseket vetettek fel az egyetem belső életével kapcsolatban - mint pl. az egyetemi reform gyors és határozott megvalósítása, vagy a szocialista demokrácia tettekre váltása. Másrészt azonban a hajdani egyetemi autonómia követelésébe burkolózva, ideológiai, gondolati szabadságot, a szocialista társadalommal ellentétes nézetek szabadságának hangsúlyoztatását is követelték, s ezáltal ellenforradalmi eszmék hordozóivá váltak.

Az 1956-os ellenforradalmat követő időszakban a KISZ egyetemi szervezeteinek kettős nehézséggel kellett szembenézniük. Meg kellett küzdeniük a hallgatóság részéről egyfajta közömbösséggel, de még inkább passzív ellenállással, az állami és pártvezetés részéről pedig a túlzott óvatossággal s esetenként bizalmatlansággal. Dolgozatunk további részében ennek a küzdelemnek az eredményeivel s kudarcaival kívánunk foglalkozni.

II.

Új tendenciák a 60-as években és ennek hatása az egyetemi demokráciára

Az egyetemi demokrácia, s benne a hallgatóság szerepének megítéléséhez a magyar társadalom fejlődéséből, az egyetemek belső folyamatainak nyomonkövetéséből juthatunk el.

A magyar felsőoktatás az 1950-es évekre alapvető változáson ment át: megszűnt korábbi, elsődlegesen elitképző funkciója, fő feladatát a társadalmi átalakulás stratégiai céljai határozták meg, mint például a volt uralkodó osztály műveltségi monopóliumának felszámolása, s új szociális összetételű, modern világgéppel rendelkező értelmiség megteremtése. Az új, szocialista értelmiség tömeges méretű képzése központosított irányítási rendszert követelt. A fenti célok érdekében szervezeti és adminisztratív intézkedések sora született, amelyek nyomán a tényleges pozitív eredményekkel együtt más jelenségek, ellentmondások is keletkeztek.

A kijelölt központi feladatokkal való azonosulást,

szemléletet tükrözi a Szegedi Tudományegyetem rektori jelentése az 1960-61-es tanévben, amely a végzős hallgatók elosztásával kapcsolatban a következőket mondja: "Az elosztás jelenlegi rendszerével és annak következetes betartásával egyetértünk, mert az elosztásnak ez a módja biztosíthatja legjobban a népgazdaságban mutatkozó szakember szükséglet legtervszerűbb kielégítését, másrészt ennek révén részben elkerülhető az a hiba, hogy viszonylag gyengébb képességű és felkészültségű hallgatók, akik adott esetben megfelelő összeköttetésekkel, ismeretséggel rendelkeznek, vagy egyszerűbben csak leleményesebbek, jobb álláshoz jussanak, mint a náluk felkészültebbek, jobbak."¹⁷

A 60-as évek magyar felsőoktatása a társadalomra jellemző konszolidáció jegyében fejlődött, érlelve és előkészítve belső folyamataiban is az évtized végén lezajló látványos fordulatot. "... mind nyilvánvalóbbá vált, hogy a társadalom fejlesztése érdekében egyszerre és egyidejűleg kell biztosítani a társadalom minden területére kiterjedő racionalitást, szakszerűséget, a társadalmi reprodukció hatékonyságának növelését, a dolgozók bevonását a hatalom gyakorlásába. Ez utóbbi kérdéskör a társadalmisítás és szakszerűség, más néven a technokrácia és demokrácia összefüggésében vetődött föl."¹⁸

Az MSZMP VII. Kongresszusa /1959/ - mérlegelve az oktatásban lezajlott változásokat -, szükségesnek látta egy oktatási reform beindítását, amely az egész közokta-

tást átfogja. Irányelveiben a felsőoktatás számára a következőket fogalmazta meg: "Szükséges, hogy a felsőoktatási intézményeink mind nagyobb számban világnézetileg tisztánlátó, jó szakembereket neveljenek a gazdasági és a kulturális élet számára. Ezért egyrészt emelnünk kell mind a marxista-leninista, mind a szakmai tudományos képzés színvonalát."¹⁹

1961-ben született meg az első szocialista oktatási törvény, amely szerint a fentieknek megfelelően a felsőoktatás célja "olyan magasfoku szakismeretekkel és általános műveltséggel rendelkező szakemberek képzése, akik elsajátították a marxizmus-leninizmus tanításainak alapjait és azt képesek szakáguk gyakorlati művelése során alkalmazni."²⁰

A reform-szándék megnyilvánulásának egyik első jele volt, hogy a törvényt széles vita előzte meg. Igaz, hogy ebben a vitában "a törvénytervezet feletti ,igen' vagy ,nem' állásfoglalás - és nem a felgyülemlett tapasztalatok tudományos elemzése volt a döntő"²¹ -, meg volt ezzel az első lépés abba az irányba, hogy a felsőoktatás kérdése ne csupán az irányító szerveknek, hanem a benne dolgozóknak, tanulóknak is lehessen közös ügye. Az oktatási törvény felsőoktatásunkban elindított egy napjainkig tartó reformfolyamatot, amely tartalmi és strukturális változások sorát eredményezte, s amelynek mentén sor kerülhetett az egyetemi ifjúság önálló arculatának, szerepvállalásának kialakulására.

A KISZ Központi Bizottsága első kongresszusán /1960/ szintén állást foglalt a tervezettel kapcsolatban, s rögzítette, hogy valamennyi szervezetének nem csupán az egyetértés kifejezése a feladata, hanem az is, hogy erejét és szervezőképességét a reform szolgálatába állítsa. Ezalatt a felsőoktatásban elsősorban a KISZ tagok tanulásban mutatott példaadása, a tanulmányi munka segítése, tehát egy végrehajtó szerep vállalása volt értendő. Ezzel egyidőben már jelentkeztek olyan kezdeményezések, nézetek, amelyek a hallgatóságot, mint az oktatási folyamat egyik kompetens tényezőjét, véleményezőjét veszik számba. A Felsőoktatási Szemle hasábjain folyó vita egyik résztvevője így nyilatkozik: "... ha számolni is kell - és valóban kell - azzal, hogy pl. a hallgatók egyoldaluan, néha avantgardista módon nyilatkoznak a reformról és a teendőkről, egészében nagyon felelősségteljesen és igen hasznosan foglalkoznak ezzel a kérdéssel."²²

A felsőoktatásban a reform beindulásának, megvalósulásának egyik lényeges előfeltétele az egyetemi vezetés színvonalának javítása volt, központi kérdéssé vált a kezdeményezőkétség fokozása. A Szegedi Tudományegyetem 1960/61-es munkatervében feladatul tűzi ki az egyetemi vezetés és a tanszékvezetők munkájának javítását, s mindezek elvégzéséhez kéri a párt, a KISZ és a szakszervezet segítségét. Az 1961/62. tanév rektori jelentése ugyanebben az intézményben már a következőkről számol be: "Az oktatási

reform munkájába bizonyos kérdésekkel kapcsolatban a reformbizottságok a KISZ-t már eddig is bevonták. A KISZ észrevételei nagyon hasznosak voltak, ezek jó részét a tanszékek az oktató-nevelő munka megjavítására máris felhasználták. Az ifjúság közreműködése a tananyagkorszerűsítési munkálatok során továbbra is szükséges lesz. A KISZ hasznos segítséget nyújthat a programok kialakításában azzal, hogy felhívja a figyelmet egyes foglalkozások anyagának aránytalanságaira és módszertani hiányosságaira, a vizsgarendel és vizsgatematikákkal kapcsolatban felmerülő problémákra." ²³ Ugyancsak a Felsőoktatási Szemle hasábjain olvashattunk arról, hogy a KISZ egyetemi-főiskolai szervezetei, ha nem is mindenütt és egyforma szinten, de már szoros kapcsolatot építettek ki az egyetemek vezetőivel az oktató-nevelő tevékenység segítéseért folytatott munkájukban az egyetem légkörének megváltoztatásáért. "KISZ szervezeteink ma már mindenütt a felsőfoku tanintézetek szerves részeivé váltak. Nem lehet azonban elhallgatnunk, hogy ez az együttműködés még nem mindig és nem mindenütt harmonikus. Egyes főiskolákon és tanítóképző intézetekben néhol "kiskorunak" tartják szervezeteinket, azok vezetőit és nem biztosítják jogukat /nem vehetnek részt a tanácsülésen, a különböző bizottságokból kihagyják képviselőiket stb./. Még az is előfordul, hogy egy egyszerű KISZ hirdetés kiírásához is igazgatóhelyettesi aláírás és pecsét szükséges." ²⁴

A felsőoktatás reformjának lényeges kérdése volt a képzés gyakorlatiasabbá tétele, az élet igényeihez való

igazítása. Spontán módon, szinte egyidőben láttak hozzá több intézményben, hogy az oktatáshoz kapcsolódva, az azon túl is terjedő társadalmi, közösségi-kulturális nevelés feltételeit megteremtsék, s ezáltal újabb lépést tegyenek a kommunista szakember meglehetősen maximalista - eszményének megvalósulásához. Kialakult az a szemlélet, amely követelménnyé tette mind a hallgatók, mind a tevékenységükért felelős ifjúsági szövetség számára a hallgatóság sokoldalú művelődésének - önművelődésének középpontba állítását.

A 60-as évek elején a társadalom demokratizálódásával, a szocializmus konszolidációjával párhuzamosan teremődtek meg a kiinduló feltételek ahhoz, hogy a KISZ manifestálja az ifjúság igényeit. Feladatai a felsőoktatásban két területre koncentráálódtak: az oktatás korszerűsítésben való részvételre, valamint a közösségi, kulturális, politikai nevelésre.

Az oktatási folyamatban való részvétel egyenlőre egyértelműen az állami tanulmányi feladatok mozgalmi eszközökkel történő segítését jelentette. Bizonyításként álljon itt a KISZ SZOTE Bizottság 1965-66-os évre hozott határozata az "Ifjúság a szocializmusért" akció végrehajtására, amelyben az első fejezet a következő feltételeket tartalmazza a KISZ tagjai számára:

- nem lehet két utó-, vagy halasztott vizsga,
- kötelező TDK tagnak lenni,
- TIT előadásokat kell tartani,

- kötelező egy, vagy két idegen nyelv tanulása.²⁵

Az egyetemi, főiskolai KISZ szervezetek számára ezek a feladatok új pozíciókat, tekintélyt szereztek, ami nyomon követhető egyrészt a taglétszám alakulásán, másrészt korabeli megnyilatkozásokon.

Igaz ugyan, hogy a hallgatói részvételnek az egyetemek életében nem voltak még kialakult formái, az igény csupán elvárások, állásfoglalások formájában nyilvánult meg. A különböző jogszabályok, rendelkezések csupán azt tették lehetővé, hogy a KISZ titkára legyen tagja az egyetemi vezető testületnek. "Szocialista típusu egyetemünk tanácsában a profeszszorok, az állami vezetők mellett részt vesznek a párt, a szakszervezet és az ifjúsági szervezet képviselői, sokrétű feladataink elvégzésének fontos tényezői."²⁶

Vannak azonban már szélesebb rétegeket érintő kezdeményezések is bizonyos szervezett és rendszeres kapcsolat kiépítésére úgy a felsőbb szinteken, mint a tanszékek irányába. Erre enged következtetni az a KISZ-es hozzászólás, amely javasolja, hogy "A TTK dékánjához hasonlóan - aki a KISZ bevonásával tartott értekezletet az évfolyamfelelős tanárok munkájáról -, a másik két karon is ezt a formát kellene megvalósítani."²⁷ Ugyanezen a tanácsülésen hangzott el, hogy "a nevelés leghatásosabb eszköze az lenne, ha a tanszékvezetők havonta tartanának a hallgatók részére konferenciákat és ott nemcsak szakmai, hanem más természetű dolgokról is elbeszélgetnének."²⁸

Az egyetemi ifjusági szervezet térnyerésének szervezeten kívüli oka volt, hogy oldódott valamelyest a minden részletre kiterjedő központi irányítás, nőtt a bizalom az intézmények állami vezetői iránt, aminek eredményeként bővült azok hatásköre, s fokozódott felelőssége is. "Főhatóságunk a Művelődésügyi Minisztérium bizik egyetemünk állami vezetőiben és nem kívánja azt a gyakorlatot folytatni, hogy a döntő szót a legkisebb ügyekben is ő mondja ki. Ez kedvező légkört teremt az egyetemen, mert megnöveli a vezetők felelősségtudatát."²⁹

Az ifjusági szövetség történetében, s egyben természetesen az egyetemi-főiskolai KISZ szervezetek életében is fordulópontot jelentett az 1966-os esztendő. A KISZ megalakulása óta eltelt időszak eredményei és gondjai, a nemzetközi és hazai helyzetben, az ifjuság életkörülményeiben, gondolkodásában, de az ifjuság megítélésében is bekövetkezett változások szükségessé tették a helyzet elemzését s további feladatok meghatározását. /Miközben a KISZ-ben arról folyt a vita, hogy tömegszervezet vagy élcsapat legyen-e, évente a KISZ-tagok 20 %-a vált meg-fel nem tárt okokból - a mozgalomtól./

Anélkül, hogy a KISZ Központi Bizottsága fentieket elemző dokumentumának minden pontjára kitérnénk, szükséges néhány, elsősorban a rétegre vonatkozó, illetve témánk aspektusából lényeges megállapításra utalnunk a határozat alapján:

- A KISZ nevelőmunkájában helytelen csupán egyoldaluan azt hangsúlyozni, mire kell nevelni az ifjúságot. Nagyobb figyelmet kell arra fordítani, hogy megfelelő helyet kapjon a fiatalok véleménye az őket érintő döntések vitájában, s a viták eldöntésében.
- Az Ifjúsági szövetség kötelessége, hogy ha szükséges, nyilvános vitát is folytasson az illetékes állami, társadalmi szervekkel az ifjúságot érintő kérdésekben.
- A KISZ - megőrizve az egységes ifjúsági szervezet jellegét - nagyobb hangsúlyt kell, hogy fektessen munkája tartalmában és módszereiben az egyes rétegek és korosztályok igényeire.

A KISZ KB jelmondatai "Szót kér a KISZ tag!", "Tervezzünk és cselekedjünk együtt!", már az új szellemben fogalmazódtak meg, s a KISZ módszereinek továbbfejlesztését célozzák a demokratizmus és a széleskörű cselekvés vonatkozásában. Az ifjúsági szövetség tevékenységében ettől kezdődően alakulnak ki azok a politikai feltételek szervezeten kívül és belül, amelyek lehetővé teszik, hogy eleget tegyen a párttól kapott feladatának - védje és képviselje önállóan az ifjúság sajátos érdekeit. Hivatalos dokumentációban most kerül sor először a KISZ érdekvédelmi tevékenységének említésére, ilyen megközelítésben annak a ténynek a deklarálására, hogy az ifjúsági szövetség hivatásának csak akkor képes megfelelni, s csak akkor rendelkezik valóságos tömegbefolyással, ha nemcsak követelményeket támaszt tagjaival

szemben, hanem jogokat, a szervezeten kívül ható jogokat is biztosít számukra.

Az ifjúsági szervezet tevékenysége új hangsúlyokat kapott. "Nemcsak szegedi, de országos viszonylatban is elhanyagolt terület volt a KISZ érdekvédelmi tevékenysége. Ez annak a felismerésnek a háttérbe szorulását jelentette, hogy a 18-24 éves fiatalokhoz már felnőtt-problémáik megoldásával lehet legjobban közelíteni. Az elsőrendű kérdések így váltak általános megfogalmazásokká, az alapszervezetek szélsőséges példája így lett a "kézimunkázó" alapszervezet, amely nem fogadja el a fiatalok számára harmad-negyedrangu problémák tárgyalásának lehetőségét és inkább csak formális együtt-létre szorítkozik."³⁰

A KISZ központi szerveinek kezdeményezései országosan és szintenként is az ifjúság mozgalmi munkájának nagyarányú fellendülését eredményezték. Nőtt a KISZ tekintélye azáltal, hogy egyre markánsabban kérte s vállalta részét olyan, a társadalom előtt álló feladatokból, mint a továbbtanulási lehetőségek biztosítása, munkábaállás, elhelyezkedés, fiatalok lakásgondjainak megoldása, illetve, az oktatás-nevelés feltételeinek javítása. A KISZ Központi Bizottsága a szervezet rétegpolitikájának erősítése érdekében külön irányelveket fogalmazott meg az egyes ifjúsági rétegek, így a felsőoktatásban működő KISZ szervezetek számára is. Az irányelvekben megfogalmazott kérdések, a dokumentum felsőoktatással foglalkozó részének felvetései túlzás nélkül

tekinthetők ezen időszak egyik légelemzőbb, legbátrabb, leginkább problémafeltáró elemzésének a felsőoktatás helyzetéről. Az irányelvek fogadtatásában, feldolgozásában érződik azoknak a nézeteknek a felülkerekedése is - oktatók és hallgatók részéről egyaránt -, amelyek a felsőoktatás fejlődésének kulcskérdését látták a hallgatói, általában az egyetemi demokratikus jogok kiterjesztésében.

A JATE Rektori Tanácsa, amikor a "KISZ KB irányelveiből egyetemünkre háruló nevelési feladatok" c. napirendet tárgyalta, úgy értékelte, hogy az anyag "annyi problémát vet fel, hogy ezekben kellő előkészítés nélkül állástfoglalni nem lehet."³¹ A dokumentum kritikus elemzés alá veszi a felvételi rendszert, az oktatók oktató-nevelő munkáját, sürgeti a felsőoktatási reform gyorsabb és átfogóbb előrehaladását, kritikával illeti az intézmények vezetőit. "Több egyetemen az állami vezetés hatékonysága is kifogásolható, mert nem szolgálja eléggé az eredményes nevelőmunkát. Néhol az intézmény és a tanszékek vezetése formálissá vált, alkalmatlan a feladatok megjelölésére, az oktatók és a hallgatók fejlődésének tervszerű irányítására, sőt még a fegyelem elemi követelményeinek a számonkérésére is."³² A Központi Bizottság felszólítja az egyetemi-főiskolai KISZ szervezeteket, hogy intenzívebben vegyenek részt az oktatási reform munkálataiban s bátrabban és hatékonyabban képviseljék az ifjuság érdekeit. Nyomatékosan hangsúlyozza, hogy az egyetemi-főiskolai ifjuságnak a társadalomban el-

foglalt helyéből, életkori sajátosságaiból, tanulmányai-
ból, valamint abból adódóan, hogy fel akar készülni jö-
vendő élethivatására, természetes igénye, hogy sajátos mó-
don részt kérjen a társadalom előtt álló feladatokból. Jog-
gal akarja megszervezni saját életét, környezetét, irányi-
tásából részt kér, s mindezáltal nem kíván mást tenni,
mint segíteni saját és társai kommunista szakemberré válá-
sát. A/60-as években még a "kommunista szakember" fogalmá-
nak használata az általános./A kommunista szakember eszmé-
nye viszont tartalmazta a szocializmussal való azonosulás
követelményét, ami mindenképpen szükségessé tette, hogy
a hallgatóság a politikai gyakorlatban, aktív közéleti
szereplés során jusson tapasztalatokhoz.

Röviden összefoglalva: a 60-as évek második felé-
nek szemléletváltozása azért volt nagy horderejű s lohe-
tett új utak, szándékok megvalósításának előfeltétele, mert
sokoldaluan jelenítette meg, tartalmában kitágította az
érdekképviselő fogalmát s felölelte az érdekek megjeleni-
tését, felszínre hozását, egészséges határok közötti ütköz-
tetését, vagyis az érdekek pluralizmusának lehetőségét. Az
egyetemi-főiskolai KISZ szervezetekben az érdekvédelmi te-
vékenység térnyerése annak a sajátos helyzetnek is követ-
kezménye, hogy más szervezet nem állt rendelkezésre az ér-
dekek megjelenítésére. "Örvendetes tény, hogy egyre több
szót kér és kap az érdekvédelmi tevékenység a KISZ munká-
jában. Az egyetemi-főiskolai korosztály réteghelyzetéből

eredően abban is különbözik a hasonló koru fiatalok csoportjától, hogy nincs érdekvédelmi szerve, mivel kívül esik a szakszervezet hatáskörén. Egyetemi lapokat olvasva szembe-tűnő, hogy miként próbálnak ezen budapesti és vidéki egyetemek ifjúsági szervezetei az állami szervek segítségével változtatni. ... példájukat Szegeden is lehetne, sőt kelle-ne is követni."³³ Ugyancsak a Szegedi Egyetem hasábjai, az "Eszmecsere" rovat konkrét ötletet is ad az érdekvédelmi munkához: "A KISZ-nek, mint az egyetemi ifjúság érdekvédelmi szervének fel kell figyelni olyan, véleményünk szerint nem egészséges jelenségekre is, hogy pl. egy-egy tanszék a kötelező óraszám csökkentését elvégezte ugyan, de a tananyagot nem csökkentette, vagyis relative növelte a hallgatók elfoglaltságát, holott az oktatási reform célkitűzése éppen a hallgatók túlterheltségének csökkentése. Az ifjúsági szövetség tényleges és elvárt szerepe között ellentmondás volt, formális maradt a nagyobb kérdésekben a vezetőség szerepe: a felvételi vizsgákon, a fegyelmi ügyekben és a sokszor emlegetett elosztásban /értsd: végzés utáni irányított elhelyezkedés/. A szociális és rendkívüli segélyek elosztásába való beleszólás éveken át a KISZ egyetlen érdekvédelmi feladatának szerepel, amire mindig hivatkozni lehetett. ... a KISZ bizottságokat egyetértési joggal kell felruházni, de ez csak a dolog egyik oldala. A másik az, hogy ha a jövőben hazánk a szocialista fejlődésének és

ezen belül az egyetemi-főiskolai fiatalság jelenlegi helyzetének megfelelően akar továbblépni, akkor az ifjúsági mozgalom vezetőségeinek bátrabban és önálóbban kell felfedni és megvalósítani bizonyos lehetőségeket."³⁴

Miután a felsőoktatásban erre az időszakra lezárult az oktatási reform tervezési szakasza, s többségében befejeződött a tananyagok kidolgozása, az erőfeszítéseket az eddig elhanyagolt, vagy mindenesetre kevés eredményt felmutató területre kellett összpontosítani: az oktató-nevelő munkára. Ezekben az években alakult ki az intézményekben az osztályfőnöki - patronálótanári rendszer, ekkor kezdtek komolyabban jelentkezni azok a törekvések, amelyek azt célozták, hogy az oktatók elbírálásánál a tudományos, kutató tevékenység mellett ugyanolyan súllyal szerepeljen a színvonalas oktató-nevelő tevékenység.

A hallgatóság bekapcsolódásának jogi feltételei az intézmények vezetésébe, irányításába a 60-as évek második felében jelentkező társadalmi folyamatok hatására konkrétan is körvonalazódnak az évtized végére. A KISZ szervezetek egy része -, amelyek képesek voltak már menetközben kellő rugalmassággal feladataik átcsoportosítására -, az új szervezeti változások szabta követelményekre is fokozatosan készültek. Mindemellett súlyának megfelelő jelentőséget kell annak is tulajdonítanunk, hogy a Művelődésügyi Minisztérium a KISZ KB állásfoglalása alapján határozatban fogalmazta

meg az állami feladatokat, s kötelezte az intézmények tanácsait saját tennivalóik rögzítésére. Az ifjuság és az ifjúsági szövetség társadalmi megítélésében, a közgondolkodás kedvező befolyásolásában vitathatatlan az 1967-es, az ifjúsággal kapcsolatos kormányhatározat jelentősége még azzal a fogyatékossgával együtt is, hogy az ifjúságpolitikai tevékenység koordinálását kizárólag a KISZ-re bízta.

A társadalom demokratizálódásának hatása a felsőoktatásra

A 60-as évek második felében népgazdaságunk az extenzív fejlesztés tartalékait kimerítve fokozatosan tért át egy olyan szakaszba, ahol az intenzív, a minőségi fejlődés vált alapvető követelménnyé. Mindennek következtében megnőtt az igény a tudomány eredményeinek gyors alkalmazása, a megújulási készeég, a rugalmasság iránt. Az intenzív gazdasági fejlődéssel szorosan együttjárt a társadalmi és politikai viszonyok fejlődése, a szocialista demokrácia kibontakozása, szükségszerűen előtérbe került a kultúra, s mindezzel párhuzamosan nagyobb figyelmet kapott az értelmiség is. Éppen ezért nem lehetett közömbös, hogy a leendő értelmiség képzésére, nevelésére hivatott intézményrendszer mennyiben képes megfelelni a vele szemben támasztott társadalmi elvárásoknak. Felsőoktatásunkban a társadalmi folyamatok hatása úgy jelentkezett, hogy központi kérdéssé vált az oktató-nevelő munka magasabb szinten történő

végzése, hatékonysága javítása feltételeinek megteremtése.

"Az új keresése és a régi kötöttségek közti ellentmondás különösen akkor vált szembetűnővé, amikor az új gazdasági mechanizmus a vállalatok, szövetkezetek és más intézmények részére szabadabb mozgási lehetőséget biztosított annak érdekében, hogy a társadalom életében betöltött szerepüket gyümölcsözőbbé tegyék."³⁵

Azok a decentralizációs folyamatok, amelyek az új gazdasági mechanizmus bevezetésével megnövelték a gazdálkodó szervek önállóságát, szükségszerűen hatottak egyeteminkre, főiskoláinkra: az irányító szervek hatáskörét és munkamódszerét a gazdaságirányításban meghonosodotthoz közelítették, ahol is az új rendelkezések értelmében megszűnt a jog és lehetőség a szükségtelen apró beavatkozásra, de megmaradt az elvi irányítás lehetősége.

A társadalom demokratizmusának kiszélesedését jelentős mértékben ösztönözte az MSZMP KB 1969-es határozata az üzemi és munkahelyi demokráciáról, amely a szocialista demokráciát olyan, az egyén és a társadalom életét átható, a társadalmi együttélést szabályozó elvként és módszerként határozta meg, amelynek az emberi élet és tevékenység minden területére ki kell terjednie.

Általános követelménnyé vált felsőfoku intézményeinkben is a demokratizmus növelése, amelyre az intézmények vezetése a megnövekedett önállóság és felelősség következtében a

feladatok megosztásával, a hatáskörök lehetséges további lebontásával rá is kényszerült.

Szükségszerű felismeréssé vált, hogy az egyetemi demokrácia fejlődésének csak egy olyan irányítási rendszer felel meg, amely összhangban a társadalmi élet valamennyi területével erősíti a szocialista demokratizmust azáltal, hogy

- fokozza a belső életben a kollektív vezetést, erősíti a társadalmi szervek ellenőrző szerepét az intézmények vezetésében,
- növeli az ifjúság és a KISZ szervezet jogait /teret engedve az ifjúság fokozódó aktivizálódásának, s terepet biztosítva az értelmiségi feladatokra való felkészüléshez/,
- a fenti eszközöket a szocialista szakemberképzés céljának rendeli alá.

A reform célkitűzése abban összegezhető, hogy a felsőoktatási intézmények oktató-nevelő, tudományos és szervezeti élete minden szempontból összhangba kerüljön a társadalmi viszonyokkal, konkrétan azzal az igénnyel lép fel, hogy a különböző intézmények sajátosságainak megfelelő differenciált képzési formákat, módszereket alakítsanak ki: pl. szervezeti téren demokratikusabb kereteket biztosítsanak a hallgatók és a KISZ szervezetei számára minden, a hallgatóságot érintő kérdés megvitatásánál és eldöntésénél.

Tagadhatatlan, hogy a felsőoktatásban a hallgatói demokratikus jogok viszonylag gyors és az ifjúság rétegeihez viszonyítva korai deklarálásához hozzájárult a réteg aktivizálódása a külföldi diákmozgalmak és a csehszlovákiai események hatására. "Az utóbbi másfél évtized felsőoktatása szinte világméretű nyugtalanságának sok országban részben kiváltója, részben következménye volt az egyetemi-főiskolai ifjúság erős politizálódása. A 60-as években lezajlott diákmozgalmak kétségtelenül nagymértékben hozzájárultak az egyetemek, főiskolák korszerű reformjához, kímoldították az intézményeket évtizedes nyugalmi állapotukból".³⁶ "A külföldi egyetemi mozgalmak és az elmúlt évek nemzetközi eseményei jó értelemben élénkítőleg hatottak a diákok közötti politikai tömegmunkára".³⁷

Az említett körülmények között került sor 1968/69-ben az egyetemi szervezeti és működési szabályzatok megalkotására az eddigi hosszabb-rövidebb ideig fennálló jogszabályok helyett. Voltak ugyan olyan oktatók³⁸, akik aggodalmukat fejezték ki a KISZ jogositványok miatt, a KISZ társadalmi jellegét féltették attól, hogy "állami" jogositványokat kap, s kifogásolták a KISZ részvételét a fegyelmi bizottságokban, vagy az ösztöndíjak megállapításánál. Ugyanakkor ezen jogszabályok csupán éppen azt rögzítették, hogy mivel az egyetem állami szerveinek tevékenysége során sok olyan feladat adódott az oktató-nevelő munkában,

amely a KISZ szervezettel való együttműködéssel lehet csak hatékony, ezért ennek a ténynek a tevékenységet szabályozó jogi normákban is tükröződnie kell. A jogszabályok nem sérítették, sőt állami oldalról erősítették meg a KISZ politikai jogait: az állami szerveknek kötelességévé tették ezen jogok biztosítását. A kormányrendelet 16. §-ának első bekezdése kimondja: "Az egyetem szervezeti és működési szabályzatában biztosítani kell, hogy a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség egyetemi szervezet részt vehessen az egyetemi tanács, valamint a kari tanács és minden olyan bizottság munkájában, amely a hallgatókat érintő kérdésekben dönt - kifejttesse a hallgatók és közösségeik irányában segítő tevékenységét, érdekeik védelmét, és szervezze a hallgatók összességét az egyetem testületi szerveiben képviselő küldöttek megválasztására, valamint a küldöttek beszámoltatására."³⁹

Kétségtelen, hogy leglátványosabban az ifjúsági szövetség készült az új feladatoknak történő megfelelésére, s az sem kérdéses, hogy egészen a 80-as évek elejéig szinte kizárólag ezen a területen történt szemmel látható előrelépés.

A KISZ KB Egyetemi-Főiskolai Tanácsa és az Országos Felsőoktatási Nevelési Munkaközösség már 1968-ban, majd 1969-ben az I. és II. Nevelési Konferencián közösen adott ki irányelveket "A hallgatók részvétele a felsőoktatási intézmények szocialista nevelő-tevékenységének alakításában"

címmel. A tanácskozások jelentősége abban állt, hogy összegezte a már meglévő intézményi kezdeményezéseket és eredményeket, letette a voksot amellett, hogy a felsőoktatás korszerűsítése nem oldható meg a hallgatóság nélkül. Az I. Nevelési konferencia irányelvei - ma már tudjuk - több mint egy évtizedre elegendő feladatot fogalmaztak meg. "... a felsőoktatási intézmények hallgatói már felnőttek, szavazati joggal rendelkező állampolgárok. ... Főiskoláink, egyetemink társadalmi életének fontos feladata, hogy messzemenően biztosítsa - az értelmiségi ifjúság színvonalához méltó módon - részvételüket a közügyek intézésében, mind pedig az ország életében. Mint felnőtt embereknek, egyetemi-főiskolai polgároknak széleskörű jogokkal és kötelezettségekkel kell rendelkezniük a tanintézetek életében, következetesen meg kell valósítanunk, hogy a hallgatóság képviselői választott politikai és érdekképviselői szervek révén legyenek szavazati jogu tagjai a vezető és tanácsadó testületeknek s megbizottai vegyenek részt a tanszékek életében is. Az egyetemi és főiskolai szocialista demokratizmus fejlesztésének elhanyagolhatatlan érdeke és célravezető útja, hogy az intézmény élete fejlődésének valamennyi nagy jelentőségű kérdése mindenkor kerüljön közös megvitatásra a diákság bevonásával."⁴⁰

Már az új jogszabályok bevezetésének előkészítésében megnyilvánult a demokratizmus. Széles körben - oktatók, hallgatók és dolgozók - vitatták meg a tervezetet. A viták

annak az álláspontnak az igazát bizonyították, hogy minden intézmény fejlesztése felelősséggel lehet oktató és hallgató közös ügye. Az 1968/69-es év rektori jelentése a JATE-nál biztató eredményekről ad számot, s várakozással tekint az SZMSZ-ek bevezetése elé. "Nagy elégedettséggel tapasztalhattuk, hogy a KISZ szervezet különböző szintű vezetőségei komoly felelősséggel foglalkoztak az őket is érintő egyetempolitikai kérdésekkel. A KISZ vezető testületek újraválasztása és szervezeti megerősödése objektíve megteremtette az előfeltételét annak, hogy a KISZ képes legyen az új szervezeti szabályzatban foglalt jelentős hatáskörök megfelelő el látására."⁴¹

Vitathatatlan tény, hogy a szervezeti és működési szabályzatok legfőbb érdeme a hallgatói demokratikus jogok deklarálásában van. Nem mellékes azonban, hogy ezzel párhuzamosan kerültek az egyetemek történetében először más oktatói és dolgozó rétegek választott képviselői is az intézményi vezető testületekbe. Most jelentkezett nyíltan először a tanszéki demokrácia kérdése, elég nagy bizonytalanságot és zavart keltve a tanszékek eddig rendithetetlennek tűnő hierarchiájában. Ugyanakkor már az indulásnál nyilvánvaló volt, hogy a potenciális lehetőség, ami abból adódott, hogy az egyes egyetemi és kari vezető testületekben az egyetemi és kari oktatók széles rétege van képviselve, csak akkor éri el célját, ha "gondoskodunk arról, hogy az e területekbe újonnan bekerült oktató és hallgató tanácstagok megfelelően élni is

tudjanak tanácstagi szerepükkel. Ehhez többek között szükséges megfelelő informálásuk, továbbá egy olyan mechanizmus kialakítása, amely biztosítja a számukra adott információ ismertetését és megvitatását választójukkal, valamint a viták tapasztalatainak a visszacsatolását."42

III.

A közéletiség hallgatói színtereinek alakulása, az egyetemi demokrácia fórumainak működése a 70-es években

Az MSZMP ifjúságpolitikai határozata és az Ifjúsági Törvény új távlatokat nyitott az ifjúsági szövetség előtt. A KISZ tevékenységének a 70-es évek első felében tapasztalt fellendülése nyilvánvaló módon összefüggésben volt érdekvédelmi, érdekképviselői tevékenységének megerősödésével, az MSZMP KB ifjúságpolitikai határozatával, az ifjúsági törvénnyel, az oktatáspolitikai határozattal, ami a felsőoktatásban már ezt megelőzően a szervezeti és működési szabályzatok, vizsgaszabályzatok módosításának eredményeként alakult. A felsőoktatás diákságát többnyire nem érték felkészületlenül ezek az intézkedések, hiszen gyakorlat volt, hogy már bizonyos jogokkal, illetve ennek révén a jogok gyakorlásához szükséges tapasztalatokkal is rendelkeztek.

A demokratikus fórumok szélesítése, a hallgatók bekapcsolása az intézmények vezetésébe, ezen túlmenően összefüggött az oktatás korszerűsítésével, annak a szemléletnek az általánossá válásával, amely szerint a hallgató már nem passzív befogadó,

hanem aktivitása igenis feltétele az oktatási rendszer fejlesztésének, mely szerint az oktatás hatékonyságát meghatározza a hallgatók hozzáállása, tehát a hallgatókat már az oktatás megtervezésébe is be kell vonni. Ezt a hozzáállást példamutatón tükrözte a KISZ VIII. kongresszusa, amelynek idején széleskörű társadalmi együttgondolkodás nyilvánult meg az oktatáspolitikai koncepciójának kidolgozásában a párt oktatáspolitikai határozatának kimunkálását megelőző elemző, feladatmeghatározó munkában.

A felsőoktatás továbbfejlesztésében felmerülő új igények nélkülözhetetlenné tették néhány következtetés levonását.

A hallgatók megnövekedett aktivitásának teret biztosítandó szükségessé vált demokratikus jogaik és kötelességeik intézményes bővítése, s az ehhez szükséges demokratikus fórumok megteremtése. A felsőoktatási intézmények KISZ szervezeti munkájának továbbfejlesztését egyértelműen a KISZ érdekvédelmi, érdekképviselői munkájának erősítésében, s egy ennek megfelelő, korszerű, a magasabb követelményeknek megfelelő rugalmas, demokratikus, mobil kisközösségeken alapuló ifjúsági szervezetben látták. Nem volt azonban teljes a nézetazonosság - s ez napjainkig visszatérő, hol radikálisabban, hol erőteljesebben jelentkező felvetés - az érdekvédelem hogyanját illetően. Tartósan fennáll az a felfogás, amely célszerűnek látná a KISZ mellett önálló, az összes fiatalat összefogó diákönkormányzati szerv kiépítését, amely mentesítene a KISZ-t, mint politikai szervezetet jónéhány adminiszt-

ratív, érdekvédelmi és tanulmányi-szervezési feladattól. Az ezt a nézetet vallók szerint csupán ez biztosíthat valóban egyenlő jogokat, teljes demokratizmust minden fiatal számára. A KISZ-re ebben a strukturában az a feladat hárnulna, hogy tagjait politikai eszközökkel, módszerekkel, saját céljainak megfelelően befolyásolja. A hallgatóság körében mindig van egy olyan réteg, - ők többnyire azok közül az egyetemi-főiskolai KISZ vezetők közül kerülnek ki, akiknek lehetőségük van más ifjúsági rétegek képviselőivel közös testületben /megyei, országos/ együtt dolgozni, s ott rétegük érvényesülési lehetőségeit nem látják biztosítottaknak - akik a rétegérdekekre és rétegsajátosságokra hivatkozva helyesebbnek tartanak önálló ifjúsági rétegszervezetek meglétét. /Napjainkban ez az elkülönülési igény az önálló réteglap követelésének formájában tér újra és újra vissza./

Komoly megfontolás tárgyát képezte ebben az időszakban az önálló egyetemi-főiskolai szakszervezet létrehozása, amely főleg anyagi, érdekvédelmi előnyöket jelenthetne a hallgatóság számára. /Máig is élő gond a már szakszervezeti tagként egyetemre, főiskolára kerülők tagságának formalitása./

Volt olyan elgondolás is, amely az eddigi alapegységek, alapszervezetek helyett az érdeklődési köröket, lazább szervezeti egységeket képzelte el alkalmas alapegységként, s ezeknek a vitáknak is fel-fellángoló eleme volt az "élcsapat - tömegszervezet" kérdése. A napjainkig ér-

vényes álláspontot az MSZMP KB ifjúságpolitikai határozata rögzítette: "A Központi Bizottság elvi álláspontja, hogy a KISZ, a párt és a magyar ifjúság egyetlen politikai tömegszervezete, de támogat minden olyan kezdeményezést, amely szélesíti az ifjúság szocialista nevelésének bázisát, növeli közéleti, társadalmi tevékenységének lehetőségét."⁴³ Az állásfoglalás nagy pozitívuma, hogy külön alponthoz hívja fel a KISZ szervezetek figyelmét érdekvédelmi feladataik, a fiatalok jogos igényének kielégítésére. Lényeges eleme az érdekvédelemről szóló résznek, hogy megállapítja:

- az ifjúság egyes rétegei, csoportjai között esetenként ellentmondások jöhetnek létre, s ezek feblődése a KISZ feladata,
- az ifjúsági szövetségnek joga és kötelessége nyilvános vitát folytatni az ifjúságot érintő kérdésekben a különböző társadalmi és állami szervekkel,

A határozat azáltal vélte megteremtteni a KISZ számára meghatározott feladatok végrehajtásának feltételeit, hogy "felszabadította" az ifjúsági szövetséget minden olyan feladat alól, amely elvonja az energiát "a KISZ tagság politikai, gazdasági és társadalmi aktivitásának fejlesztésétől, s amely más állami, társadalmi szervezet, vagy ifjúsági klubok feladatai közé tartozik, vagy kellene, hogy tartozék: a lakásépítéstől az amatőr tánczenekarok szervezéséig."⁴⁴

A felsőoktatás számára a fentiek azt jelentették, hogy nem szerencsés, ha az ifjúsági szövetség csak szűken politiká-

val, propagandával, társadalmi munkaakciók szervezésével foglalkozik. A csehszlovák, lengyel, jugoszláv diákmegmozdulások tapasztalatai azt bizonyították, "hogy még a sokszor jogos és jószándéku törekvések is helytelen irányba torzulhatnak, az értelmiségi ifjuságnak nemcsak az erényeit, hanem gyengeségeiket, intellektuális anarchista, avantgardista vonásait is erősíthetik, ha nincs szerves kapcsolata a munkásosztállyal, annak ifjuságával s a forradalmi párttal."⁴⁵

Az egyetemi, főiskolai ifjusági szervezetek tevékenysége továbbfejlesztésének tehát lehetséges és szükséges megoldásává az vált, hogy a KISZ a szocialista demokratizmus növeléséből adódó szélesebb érdekvédelmi jogkörén keresztül biztosítson teret a diákság aktivitásának.

A hallgatói közéletiség szinterei

A hallgatók részvételének szinterei az egyetem életében, a demokratikus fórumok, a 70-es évek elejé óta állandó változáson, bővülésen mentek át, ami egyrészt természetes, hiszen a fórumrendszer fejlesztését a mindenkori demokratikus formák fejlesztési irányainak, tartalmának kialakításához kell igazítani, másrészt viszont azt is jelzi, hogy a meglévő fórumok nem minden esetben - sőt az esetek többségében - nem tudták a velük szembeni elvárásokat betölteni. Anélkül, hogy kizárólagos jelentőséget tulajdonítanánk a munkahelyi, egyetemi demokrácia fórumainak - hiszen a munkahelyi

demokrácia az ugynevezett fórumok működésében csak megnyilatkozik, megjelenik, s nem a lényeg, hanem a jelenség szintet képviselik - szükséges megvizsgálnunk ezek működését, kialakulását.

Csoportosításukra több szempont adódik:

a/ a részvétel formája szerint

közvetett demokrácia fóruma: egyetemi, kari tanács,
egyetemi, kari bizottságok, THK^x

közvetlen demokrácia fóruma: ifjúsági parlament
oktatási-nevelési értekezlet
oktatók hallgatói véleményezési rendszere,
dákujtság, faliujtság, stúdió.

b/ döntési szintek szerint

tanszékek, szakcsoportok szintje: THK

kari, egyetemi szint: egyetemi, kari tanács
ifjúsági parlament

országos szint: alágazati ifjúsági parlament

KISZ KB EFT véleményezési jogköréből
adódó lehetőségek.

c/ az érdekek képviselőinek szintje szerint

alapszint: egyéni érdekek feltárása, alapfoku ütköztetése,

x/ Tanszéki Hallgatói Képviselő

intézményi szint: különböző csoportérdekek szintézise és képviselet a különböző testületekben, bizottságokban, fórumokon,

rétegszint: országosan megfogalmazható speciális érdekek képviselete.

A fenti csoportosítások bármelyikének jellemzője, hogy bár formailag lehet teljesnek is tekinteni egy-egy csoportot, hiányoznak azok a döntési szintek, amelyek nem fórumai az egyetemi demokráciának, legfeljebb döntéselőkészítő funkciójuk van, ugyanakkor lényeges kérdésekben hoznak döntési értékű előzetes állásfoglalásokat. Ebből a szempontból szükséges megemlítenünk a vezetői értekezleteken /dékáni, rektori tanácsülés, stb./ való részvételt, hiszen igen gyakran előfordul, hogy a KISZ titkárának testületi állásfoglalás nélkül kell letennie a voksot bizonyos kérdésekben.

d/ Dolgozatunkban az egyetemi demokrácia hallgatók számára biztosított lehetőségeit kialakulásuk, feltételrendszerük megteremtődésének időbeni sorrendjében vizsgáljuk, egyben utalunk arra is, milyen gondokkal, eredményekkel láthatta el a KISZ ezeken a területeken az ifjúság képviseletét. A 60-as évek második felében néhány helyen, a 70-es évek első felében pedig általában már mindenütt létrehozták a hallgatói képviseletet.

A hallgatók jogállása először a legfelsőbb szinteken /egyetemi, kari tanács, munkabizottságok/ rendeződött, majd foko-

zatosan helyet kaptak a tanszékeken, intézetekben is. A hallgatói képviseleti rendszer /HKR/ a KISZ által létrehozott, annak irányítása alatt működő, oktatáspolitikai és szakmai érdekképviseleti forma, amely a hallgatói státuszra épül. Lényegesnek tartjuk előrebocsájtani, hogy véleményünk szerint melyek azok a feltételek, amelyek szükségesek bármilyen, így a hallgatói képviseleti mechanizmus működéséhez is. Azt is megjegyezzük előljárójában, hogy tapasztalataink szerint a feltételek hiánya, végiggondolatlansága komoly ártalmakat okozhat s okozott is, mint pl. az egyetemi közélettől való elfordulás a kudarcélmények hatására, negatív közéleti beállítódás, a KISZ vezetői, bármilyen vezetői munka presztízsének csökkenése.

1./ A képviseleti szakmai oldalának biztosítása alatt annak a szakmai hozzáértésnek a megteremtését értjük, amely feltételez jogi ismereteket, általános és konkrét helyi szabályok és jogszabályok ismeretét, s amely feltételezi az általunk "képviseleti memóriaként" jelölt fogalmat, ami alatt az előző generációk eredményeinek, tapasztalatainak ismeretét, átörökitését értjük.

2./ A képviselet technikai oldala alatt a képviselet választási mechanizmusa, a képviselet egységes véleménye kialakítására szolgáló rendszer értendő. Ide tartozik a visszacsatolás módjának megteremtése, beszámolás a választóknak, a nyilvánosság kérdése, illetve valamiféle közvetett ellenőrzési lehetőség biztosítása.

A hallgatói képviselet az egyetemi, kari vezető testületekben

A párt ifjúságpolitikai határozatából adódó feladatok beépítése az egyetemek állami feladatai közé - áttekintve ez időszak JATE és SZOTE egyetemi tanácsuléseinek anyagát - szervezetileg nem jelentett többet, mint a korábbi /1969-es/ szervezeti módosítások áttekintését, a kezdeti eredmények értékelését és esetleges módosításokat. Szervezeti szempontból jelentős eredmény volt már erre az időszakra, hogy az állami vezetés minden szinten fokozottan támaszkodott a hallgatók véleményére az őket érintő ügyek intézésében. Szavazati joggal vettek részt a hallgatók az egyetemi és kari tanácsokban, s a különböző kari bizottságokban - ahol korábban legfeljebb KISZ tag oktató töltött be ilyen funkciót - hallgatók képviselték társaik érdekeit. Haladást jelentett, hogy a különböző bizottságokon túlmenően már esetenként szakcsoportok, tanszékek üléseire is meghívták az ifjúság megbizottait.

A 70-es évek első éveinek beszámolóí "megnyugtató" helyzetről adnak számot, mely szerint "sem az oktatók részéről nem nyilvánult meg számottevő ellenérzés a hallgatói jogok kiterjesztésével szemben, sem a hallgatók körében nem tapasztaltunk egyenlőre túlhajtott igényeket, illetve visszaélési szándékot. Egy kérdésben, a hallgatóknak a személyi ügyekben biztosított szavazati jogát illetően hangzottak el megjegyzések."⁴⁶

A személyi kérdésekben való kompetencia kérdése többször is felvetődik még az évtized folyamán, ugyanakkor minden olyan esetben, amikor a hallgatóság valamilyen objektivebb, realisabb alapot próbál teremteni a fenti kérdésekben való illetékessége megalapozására, a kezdeményezéseket heves oktatói ellanállás kíséri, sok esetben akadályozza. A kezdeti időszak általános megállapításai között szerepel az is, hogy a hallgatók bevonása a különböző egyetemi vezető testületekbe és bizottságokba az elvi helyesség mellett bizonyos formalizmust is mutat, s a hallgatók munkája ezekben a testületekben nem kellően hatékony. "A hallgatói képviselők részvétele bármilyen szinten csak akkor bír értelemmel, ha hallgatói közvéleményt képes tolmácsolni. Megállapítható azonban, hogy bizonyos esetekben a hallgatói képviselet nem támaszkodik a képviselt tanulmányi egységre, mint bázisra. A tanácsoknak választott oktató tagokkal való hõvítése és a különböző szintû oktatói kategóriák bevonása tekintetében sem jobb a helyzet: itt is nyomósan jelentkezik az igény a közvélemény hiteles információjának közvetítése, illetve visszacsatolása iránt."⁴⁷

A fentiekbõl levonhatjuk azt az általános tanulságot, hogy bár figyelmünk középpontjában az áll, hogy a hallgatóság szerepe mi az egyetemi demokráciában, ennek sajátosságai és problémái valamint eredményei igen szoros összefüggésben állnak az egyetemi demokrácia egyéb összetevõivel /például a választási mechanizmus, az információ oda-vissza-

csatolásának rendszerét illetve annak fogyatékoságait ugyanugy felvethetjük a testületek többi tagjainál is/. Az ifjúsági képviselet talán annyiban különbözik, hogy vele szemben naponta vetődik fel a megújulás, a korszerűsítés, a széles információkon alapuló objektivitás igénye, mind a vezető oktatók, mind pedig a hallgatók részéről.

A tanulmányozott dokumentumokból, egyetemi tanácsok jegyzőkönyveiből, KISZ-es beszámolókból sokoldalú képbontakozik ki az egyetemi kari vezető testületek tevékenységének eredményeiről és hiányosságairól.

Az intézményi és kari tanácsokban tény, hogy a hallgatók zöme passzív. Bár a szabályzatok biztosítják demokratikus jogaikat, többnyire az jellemző, hogy inkább csak jelen vannak a diákok képviselői a döntéshozó vagy tanácskozó testületekben, mint sem résztvesznek azok munkájában. Az okokat egyesek abban látják, hogy az üléseken tárgyalt kérdések többsége számukra érdektelen, mivel a napirendi pontok nagyrészt csak az oktatókat érintik. Néhányan azok közül, akik esetleg korábban észrevételekkel, javaslatokkal jelentkeztek, mivel ezek nem találtak megfelelő fogadtatásra, céltalannak érzik hangjukat hallatni. Akadályozhatja az is tevékenységüket, hogy sem feladataikat, jogaikat, sem az intézményi és országos jogszabályokat, rendeleteket nem ismerik alaposan, és sok esetben a döntéshez szükséges információknak sincsenek a birtokában.

Többen vallják, hogy a testület nagy létszáma akadályozza a hatékony munkát. Létszámuk csökkentésének igénye felmerült, ugyanakkor mindig is gondot jelentett, hogy kik legyenek azok, akiknek testületi tagsága megszűnjön. "A képviselettel kapcsolatban elhangzott néhány olyan kérdés, amelyekkel mi vitatkozunk! Az egyik ilyen: jó dolog szükíteni a tanácsok létszámában, de a szükítés során gyakorlatilag a tanszékvezetők helyzetét változatlanul hagyva és tartva a választott, illetve egyéb képviselőket kellene létszámában csökkenteni: a hallgatói, a KISZ képviselőket. Ezzel a felfogással mi nem értünk egyet! Egyszerűen azért nem, mert ellentmond azoknak a törekvéseknek, amelyek a párt oktatáspolitikájában megvalósulnak, és ilyen alapon természetesen nem tudjuk támogatni! De azt sem, hogy a hallgatók és fiatal oktatók képviseletét egycsapásra ugy oldjuk meg, hogyha a fiatal oktató a KISZ titkár, akkor minden egy személyben sűrűsödik. Ez nem járható út és nem egyezik az ifjusági törvény végrehajtási utasításával."⁴⁸

A következő táblázat adatai tényszerűen mutatják, hogy a hallgatói képviselők aránya ezekben a testületekben 8-16 % körül mozog, tehát szinte teljességgel lehetetlen önálló, az oktatók véleményével nem megegyező döntés meghozatala.

SZOTE	Egy.Tan.		Kari Tanács					
	fő	%	AOK		FK		GYTK	
			fő	%	fő	%	fő	%
Hivatalból tag	11	37	30	57	-	-	13	52
Választott tag	9	30	10	19	-	-	3	12
Hallg.képviselő	4	13	6	11	-	-	2	8
Meghívott	6	20	7	13	-	-	7	28
Összesen	30	100	53	100	-	-	25	100

JATE	Egy.Tan.		Kari Tanács					
	fő	%	JTK		BTK		TTK	
			fő	%	fő	%	fő	%
Hivatalból tag	12	39	13	50	22	58	31	57
Választott tag	10	32	5	18	6	16	9	16
Hallg.képviselő	5	16	4	16	5	13	6	11
Meghívott	4	13	4	16	5	13	9	16
Összesen	31	100	26	100	38	100	55	100

49

A választott tagok aránya összesen 20-48 %, ami egyben azt is jelenti, hogy a hivatalból tagok aránya - ők szinte minden esetben egyben tanszékvezetők is - biztosítja a tanszéki érdekek érvényesülését az egyes döntéseknél.

A testületi munka hatékonyságát befolyásoló tényező az ülések demokratikus légköre, az intézményre általánosan jellemző demokratizmus, az oktatók egymás közti és oktatók és hallgatók közötti viszony, a demokratikus vita természetes meg-

léte. Megesik ugyanis, formailag demokratikus döntésselőkészítés esetén is, amikor elvileg mindenkinek adott a lehetősége, véleménye, ellenvéleménye kifejtésére, hogy egy-egy döntés vagy felterjesztésre szánt javaslat előterjesztésében és vitájában képviselt álláspont és a megbeszélést követő titkos szavazás eredménye egymással szöges ellentétbe kerül. Igaz ugyan, hogy az ilyen esetekben a felettes szervek új döntést rendelhetnek el, a megoldás mégis inkább ezt megelőzendő a testületek belső demokratizmusának nyílt, őszinte légkörének megteremtésében keresendő.

A hallgatók alacsony aktivitását voltak akik arra vezették vissza, hogy nem megfelelő a képviselők kiválasztásának mechanizmusa. Kezdetben a kari, egyetemi KISZ bizottságok csupán jelölték, megbízták, ma küldöttgyűlések és/vagy évfolyamgyűlések választják ezen testületek tagjait. Ennek ellenére bebizonyosodott, hogy a képviselet kérdését nem a képviselők választási mechanizmusának tökéletesítése oldja meg. /Ezek a szavazások éppen az egyik legtöbb formalizmust felmutató aktusai a KISZ-es rendezvényeknek./

Véleményünk szerint a hallgatók hatékony közreműködésének az egyetemi vezető testületekben két alapvető feltétele van.

1./ A képviseletek olyan szakmailag elismert, széles látókörű és tájékozott, felkészült fiatalra kell bízni, aki a legoptimálisabb helyzetben van ahhoz, hogy információit oda-vissza tolmácsolja.

2./ Az egyetemi vezető testületek tevékenységének nyilvánossága alulról és felülről történő ellenőrzése következtében biztosítottak kell lennie, hogy a testületek ne csak a demokratizmus formai, hanem tartalmi tényezőit is érvényesítsék.

A hallgatóknak az egyetemi vezető testületekbe való bekerülésével párhuzamosan fokozatosan jelentek meg képviselőik a különböző kari és egyetemi munkabizottságokban. Az itt közreműködőknél elsődleges szempont a szakmai hozzáértés volt, kijelölésük e szerint történt, esetenként akár felkérés alapján is a KISZ-bizottság vagy vezetőségek egyetértésével. Viszonylag hosszú, majd 10 éves folyamat eredményeként számolnak be egyetemi KISZ-bizottsági, kari vezetőségi beszámolók⁵⁰ arról, hogy a karokon működő állandó bizottságok zömében igényelték a hallgatói közreműködést. A hallgatók részvételi lehetőségét egy 1980-ban készült KISZ-es anyag, a JATE TTK-n így foglalja össze tömören:

"Kari Elnökség: 1 fő - nem kérték még részvételét sem.

Felvételi Előkészítő Bizottság: 1 fő - szervezési kérdésekben fő támaszt jelent, a bizottság egyenrangú tagja.

Tudományos Diákköri Tanács: 2 fő - főleg szervező és érdekvédelmi feladatot látnak el, a bizottság 90 %-ban az ő munkájukra támaszkodik.

Pegyelmi Bizottság: 1 fő - a bizottsági üléseken részt vesz, véleményét minden esetben kikérik.

Diákjóléti Bizottság: 1 fő - elsősorban a hallgatói képviselő véleményét veszik figyelembe.

Nevelési Bizottság: 1 fő - az utóbbi években nem hívták meg a hallgatói képviselőt az ülésekre".

A hallgatók elsőként azokban a munkabizottságokban jelentek meg, ahol közvetlenül, netán kizárólag /DJB/ érdekeltek voltak, éppen ezért hatékony munkát tudtak végezni. Különös jelentőséget játszottak mindenkor a diákjóléti bizottság munkájában, amely a szociális érdekvédelem szinte kizárólagos fóruma volt. A KISZ mindenkori munkájában és célkitűzéseiben igyekezett figyelembe venni a hallgatók szociális helyzetében végbement változásokat, s ennek megfelelően alakította belső elosztási rendszerét a lehetséges határok között. Gyakran voltak a DJB ülések nyílt, heves viták színterei, több intézmény alakította gyakorlatát a nyilvánosság megteremtése igénye szerint. A DJB-k a nehézségek ellenére a hallgatói érdekképviselő legjobban működő fórumai közé tartoznak. Munkájuknak közvetlenül is mérhető komoly politikai hatása van. Az ifjúsági képviselők általában hosszabb ideig élvezik ezeken a posztokon társaik bizalmát, ami egyrészt köszönhető annak, hogy tevékenységüket megszabott keretek között, nyilvánosan és demokratikusan végzik és végezhetik csak, másrészt közrejátszik az is, hogy komoly szakértelemre, jártasságra van szükség a megfelelő szintű és

eredményességü képviselőhöz. /Különösen nagy feszültséget jelentett a 70-es évek végén a ezen már semmilyen újfajta belső szabályozás nem segíthetett, s túlnőtt az intézményi DJB-k hatáskörén, - hogy a rendes és rendkívüli szociális segélyek nem megfelelő ütemben követték a jövedelmek reálértékének alakulását, illetve, hogy a hallgatók szociális helyzete legfeljebb csak szülei átlagjövedelmének emelkedése következtében javult, ugyanakkor az ösztöndíjak reálértéke 10 év alatt 40 %-kal csökkent. Ez a probléma olyan horderejű kérdésként jelentkezett, aminek megoldását sem a hallgatói érdekeket következetesen képviselni akaró KISZ-vezetők, sem a központi intézkedések szabályszerű előírásainak betartásán őrködő egyetemi, kari tisztségviselők nem voltak képesek megtalálni, hanem látványosan demokratikusan előkészített központi intézkedéseket követeltek./

A beszámoló az eredmények mellett felvetik azokat az általánosnak is mondható gondokat, amelyek a KISZ-es képviselet egészével hozhatók összefüggésbe. Megállapítják például, hogy a KISZ képviselő a munkabizottságokban sok esetben igen komoly munkát végeznek, de sajnálatos módon nem sikerül ezt összekötni a mozgalmi, vagy egyéb hallgatói megmozdulások más színtereivel, csatornáival, holott a döntéshozatal előkészítés fázisában való részvételhez az elengedhetetlenül szükséges lenne. Sajnálatosnak is mondható, hogy egy-egy bizottságban legyen ez egyetemi vezető testület, vagy munkabizottság, a hallgatói képviselet eredményessége né-

hány ügybuzgó, lelkes, lelkiismeretes hallgató erőn felüli vállalásán mulik, s mindezideig nem sikerült sem a képviselő tartalmába, sem a képviselő mechanizmusába olyan garanciákat beépíteni, amelyek a véletleneket kiküszöbölné.

Hallgatói képviselő a tanszékek szintjén

A tanszéki hallgatói képviselő tulajdonképpen ott, ahol legelőször kezdeményezték, abból a megfontolásból indult ki, hogy számos, a hallgatókat közvetlenül érintő kérdés nem a kari vagy egyetemi tanácsokban, hanem a tanszékeken dől el /pl. órabeosztás, tematika, vizsgarend, stb./. Másrészt a rendszer kialakításától azt is várták, hogy azáltal javul az információ oda-visszacsatolás mechanizmusa is.⁵¹

A tanszéki képviselőnek a hallgatói képviselői rendszer alapját kell képeznie, olyan munkakapcsolatnak kell lennie, amely a napi oktató-nevelő munkával foglalkozik. Így a tanszéki demokratizmus kérdése nem egyszerűen politikai kérdés, hanem oktatáspolitikai is. Célja a hallgatók bevonása az oktatási kérdések megítélésébe és megoldásába, a hallgatók érdemi részvételének biztosítása az oktatási folyamat megtervezésében, és lefolyásában. A tanszéki hallgatói képviselői rendszer hatáskörébe tartoznak pl.

- a számonkérési, vizsgáztatási módszerek, eredmények értékelése,
- az oktatásmódszertani kezdeményezések hallgatói véleményezése,

- a tanszék és hallgatóság kölcsönös elvárásainak megbeszélése,
- a hallgatói vélemények összegyűjtése az előadásokról, gyakorlatokról, oktatók munkájáról,
- észrevételek tolmácsolása a tananyaggal kapcsolatban /pl. átfedések/.

A tanszéki hallgatói képviselést már az 1970-es évek elején kezdeményezték. Az MM 1971-es irányelvei a következőket mondja: "A tanszéki kollektíva megbeszéléseibe, különösen egyes fontosabb tudományos vitákra, információkra, a képzési-nevelési programok megtárgyalásába, összefoglaló munkaértékelésekbe be kell vonni a tanszék által oktatott hallgatói csoportok és a tanszékkel szorosabb kapcsolatban álló tudományos diákkörök ifjúsági vezetőit is ... Kérjük ki véleményüket az oktatás, a nevelőmunka menetéről, a hallgatók tanulmányi problémáiról."⁵² A KISZ KB 1972-es állásfoglalása az egyetemi, főiskolai KISZ szervezetek számára feladatul szabja, hogy a hallgatói képviselők rendszeresen vegyenek részt az oktatási nevelési kérdésekkel foglalkozó tanszéki értekezleteken.

Általánossá a tanszéki képviselést viszont csak az évtized közepe táján vált, sőt mi több ma is vannak olyan tanszékei, intézetei felsőoktatási intézményeinknek, ahol nem alakulhatott ki a tanszéki hallgatói képviselést. A kialakult egyenetlen helyzet arra vezethető vissza, hogy a tanszéki hallgatói képviselést napjainkig rendezetlen mind jo-

gílag, mind szervezetiileg. A hallgatói képviseletnek ez a legvitatottabb formája. Önmagában a lehetőség igen komoly jogositványt jelent, de a sok sikertelenség mindkét félnek gyakran kedvét szegi. Többször került átszervezésre, működésképtelenségének, fogyatékoságai okának vizsgálatával foglalkoztak KISZ-es és állami fórumok. Tapasztalataink alapján a tanszéki hallgatói képviselet hiányosságai a következő okokra vezethetők vissza:

1./ Az egyetemi szervezeti és működési szabályzatok a többszöri átdolgozás, módosítás után sem tartalmaznak olyan jogi megszorításokat, amely a THK működését garantálnák. Ilyen, tetszés szerint értelmezhető kitétel például, hogy melyek a hallgatókat érintő kérdések /mert a jutalmazások, bérezések, tehát általában a személyi kérdések kívül esnek ezen a körön/, holott a hallgatók oktató-nevelő munkáról alkotott véleménye a fenti kérdések egyik komponense kellene, hogy legyen. A hallgatók ezirányu véleményük kifejezésre juttatására időnként hallgatói díjakat alapítanak /pl. JATE BTK Ezüst Kréta Díj, SZOTE ... / amellyel legalább erkölcsileg megpróbálják elismerni a népszerű és magas szintű oktató-nevelő munkát végzőket. A következő ilyen tisztázatlan kérdés, hogy nincs kikötve, hogy egy-egy felvetésre milyen határidőn belül lehet választ adni. Ennél súlyosabb hiányosság, hogy a tanszékek szintén egyáltalán nincsenek jogositványai a hallgatói KISZ-szervezetnek, kizárólag véleményt nyilváníthatnak a fenti kérdésekben. Ugyan-

csak jogi problémákat vet fel - ez véleményünk szerint szintén kulcskérdése a tanszéki demokráciának -, hogy a tanszékek, intézetek az egyetemen belül olyan alapegységek, amelyek zárt rendszert képeznek, s amelyeknek vezetői igen nagy önállóságot élveznek. A tanszékek, intézetek szintjén nincs osztott vezetés, vezetőjük munkáját nem korlátozza testületi vezető szerv, mint a felsőbb szintű vezetőkét. Ennek következménye, hogy a tanszéki képviselőlet 90 %-ban a tanszékvezetők hozzáállásától függ, hiszen ők döntenek el, mit tartanak hallgatókat érintő kérdésnek, mikor tartanak tanszéki értekezletet, értesíti-e időben a hallgatókat a várható témákról, napirendi pontokról, és biztosítják-e számukra a felkészüléshez szükséges információt. Nem mellékes egy-egy tanszék belső demokratizmusa sem, hiszen egyértelmű, hogy azon kitételek, amelyek szerint a tanszéki üléseken a hallgatók teljes egyenjogúságot élveznek, a gyakorlatban számos, elsősorban személyi tényezőktől függenek. Nem véletlen, hogy a KISZ SZOTE bizottsága az 1983-as beszámolójában úgy értékelte, hogy bár "a THK-s rendszer elvben megfelelő lehetőséget teremt a tanulmányi érdekképviselőre, de az érintett mindkét - oktató és hallgató - fél személyes garanciái elengedhetetlenek az érdemi működéshez." Még az sem egyértelmű egyes tanszékek esetében, hogy az elvi egyenjogúság ellenére az egyes oktatók /pl. tanárságédek, vagy a tanszékek dolgozói/ azonos jogokat élveznek-e a gyakorlatban. Egyértelműen megállapítható, hogy a hallga-

tók érdekérvényesítő törekvései csak akkor lehetnek hatékonyak, ha nem sértenek oktatói hatalmi érdekeket. Ezen kérdések köre viszont igen szűk, hiszen még egy-egy speciálkollégium meghirdetése is viharokat okozhat, ha aránytalanul magas, vagy aránytalanul alacsony a jelentkezők száma.

2. A tanszéki képviselet rendellenessége nem csupán a jogok és hatáskörök kodifikálatlanságára vezethető vissza, hanem a felsőoktatás strukturájára, oktatási szisztémájára is. Nem is lehet egységes a rendszer, hiszen igen eltérő egyes intézmények között a tanszékek száma, egészen más megközelítést igényelnek az intézetek, tanszékek létszámuk szerint is. A JATE TTK 1977/78-as KISZ-es beszámolójában ezzel kapcsolatosan a következőket olvashatjuk: "A tanszékekkel a tanszéki képviselők rendszerén keresztül tartjuk a kapcsolatot. Erre a rendszerre a KISZ vezetőségek nagy figyelmet fordítottak, ennek ellenére a várt eredményeket nem értük el. A különböző szakterületeken különböző a tanszéki élet, különböző a kapcsolat az egyes tanszékek között is. Ezen megállapítások alapján javasoljuk az új KISZ vezetőségnek, hogy döntsenek arról, hogy mely területen szükséges a tanszéki képviselők rendszerének fenntartása, erősítése, és hol szükséges megszüntetése". Sok probléma vezethető vissza egyrészt a tanszékek elszigeteltségére, illetve ezek autonomiájára. Elég utalni azokra az ádáz küzdelmekre, vitákra, amelyek keresztútjába kerül a hallgatóság egy-egy

tananyag korszerűsítés, vagy óraszám csökkentés esetén, amikor is minden tanszék természetesen saját tantárgya fontossága tudatában küzd a magasabb óraszámokért.

Részben strukturális, részben jogi probléma, a tanszéki, a tanszékvezetői autonómia, integritás, szuverenitás egyéni értelmezési lehetősége, amit a 70-es évek második felében lezajlott integráció volt hivatott korlátozni, de eredménytelenül. A tanszékcsoporthoz és intézetek teljesen formális keretén belül háborítatlanul fennmaradtak a tanszékek és élük a maguk autonóm életét.⁵³ A tanszékeken a hallgatók hatékony közreműködésének másik akadálya, hogy a hallgatói tanulmányi struktúra szerveződése /évfolyam, csoport/ keresztezi az egyetem állami strukturáját. A tanszékekkel az évfolyamok képviselői tartják a kapcsolatot, akiknek viszont minimum 4-5 /pl. JATE BTK/ de akár 14 /SZOTE/ csoporttal kellene kapcsolatot tartania.

Másik lehetőségként kínálkozna, hogy csoportonként legyen egy-egy THK-s, ami viszont egy-egy tanszék, szakcsoport esetében 20-30 főt is jelentene.

3. Végül, de fontosságát tekintve egyáltalán nem utolsóként azok a nehézségek gátolják a tanszéki hallgatói képviselet működését, amelynek egyes elemeivel a hallgatói képviseleti rendszeren belül már találkozhattunk az egyetemi vezető testületek esetében is. A tanszéki hallgatói képviselő kiválasztásának és nem megválasztásának nincsen egységes mecha-

nizmusa. Kijelölésükben két véglet érvényesül. Többségük nem élvonalbeli hallgató, nem ismert sem az oktatók sem a hallgatók körében, tekintélyük egyik fél előtt sincs. A másik véglet, amikor a diákságot kiemelkedő tanulmányi eredményű társuk képviseli, akinek viszont sem közéleti tapasztalata, sem kapcsolata a hallgatósággal nincs. A tanszéki hallgatói képviseletnek is örök gondja, hogy képviseletre csak a kvalitásos, tájékozott, bátor és minden téren támadhatatlan hallgatók mehetnének, ők viszont ezt többségében vagy tanulmányi elfoglaltságukra hivatkozva, vagy egyéb mozgalmi funkcióktól való leterheltségük következtében nem vállalják. Külön vizsgálat tárgyát képezhetné az is, hogy a hallgatók önmaguk mennyiben tudnának közösen képviselhető egységes véleményt kialakítani, illetve mi az, amit a képviselőknek képviselniük kell: mennyiben elvárás velük szemben, hogy hallgató társaik véleményét tolmácsolják, s mennyiben, hogy egy társadalmi eszmény vélt vagy valós érdekeinek adjanak hangot.

A tanszéki hallgatói képviseletnek - mint azt a bevezetőben felsorolt témakörök is jelzik - van létjogosultsága. Funkcionálását a tárgyaló objektív tényezőkön túl nehezíti, hogy a hallgatók függése a tanszékvezetés szintjén a legnagyobb és a legközvetlenebb, s az itt jelentkező kérdések is érzékenyebben érintik az oktatókat /ugyanugy mint a hallgatókat/, mint az intézményvezetés szintjén napirendre kerülő döntések.

Azt már az egész hallgatói képviseleti rendszerről mondhatjuk, értve alatta mind az egyetemek vezető testületeit, mind a tanszékek szintjét, hogy egyes esetekben a nem formalizált megoldások jobban működnek, mint más helyen a megválasztott képviselők. A hallgatói képviseleti rendszer érvényesülésére adottak ugyan bizonyos feltételek, de folyamatosan működő, jól koordinált rendszerről még sem beszélhetünk. Egyes formái hol csak akadoznak, hol teljességgel működésképtelenek. Az állami fórumokon - annak ellenére, hogy a KISZ néhány területen és néhány esetben javította koordinatív tevékenységét - továbbra sem megoldott a képviselők egymással és hallgatótársaikkal való kapcsolattartása. Az alábbi idézet a KISZ JATE Bizottságának 1976-os beszámolójából származik, de hasonló gondolatok, hasonló megfogalmazásban visszatérnek ugyanennek és más egyetemnek is a KISZ-es beszámolóiban: "...törekednünk kell arra, hogy alapszerveink éljenek a szabályzatokban biztosított jogaikkal, a tanszéki képviselők tegyenek eleget megbízásuknak. A KISZ képviselet ne várja tétlenül, mikor hívják meg tanszéki értekezletre, hanem maga is aktívan kezdeményezze a kapcsolatot, amely nem korlátozódhat kizárólag a tanszéki értekezletekre. El kell érniünk, hogy a tanszékek is kötelességüknek tekintsék a KISZ delegáltak meghívását, a velük való kapcsolattartást. Jelenleg legfontosabb feladatunk megteremteni azokat a fórumokat, amelyeken a hallgatói képviselők számot adhatnak végzett munkájukról.

Az ifjúsági parlamentek

Időrendben következő fórumként az ifjúsági parlamentek rendszere teremtődött meg a felsőoktatásban, mint a hallgatók közéleti szereplésének egyik olyan fóruma, ahol intézményi és országos, speciálisan szakmai és általános társadalmi-politikai kérdésekben hangjukat hallathatták a hallgatók. Az ifjúsági parlamenteket nem tárgyalhatjuk a hallgatói képviseleti rendszeren belül, bár igaz, hogy döntései végrehajtásának ellenőrzése többnyire a képviselők feladata. Az ifjúsági parlament a közvetlen demokráciának egy olyan fóruma, amelyen elvileg minden hallgató résztvehet. A képviseleti rendszer kezdeti eredményei láttán az 1970-es évek első éveiben felmerült, hogy egyáltalán van-e érdemleges funkciója az ifjúsági parlamenteknek, hiszen a HKR helyes működése esetén meg kell tudnia oldani a mindennapok gondjait. A gyakorlat azonban mindenképpen azt diktálta, hogy a demokratikus jogok gyakorlásához mind a közvetett, mind a közvetlen demokrácia fórumait biztosítani kell. Sőt bebizonyosodott, hogy az ifjúsági parlamentek egyben kontrollját is képezhetik a képviseleti rendszernek, s ugyanakkor a képviseleti rendszer feladatává válik a parlament döntései végrehajtásának ellenőrzése. Mindamellet az sem mellékes szempont, hogy ezeken a fórumokon vagy a fórumok valamelyik szintjén elvileg bárkinek lehetősége van véleménye elmondására, s egyben fórumot jelentenek a közvetlen és széleskörű tájékoztatás számára is.

Ugy tűnt, hogy az ifjusági parlamentek valóban a közvetlen demokrácia fórumává válhatnak, ha nem elégszenek meg csupán a kérdezés jogával, és válaszadás kötelezettségével, hanem részt kérnek a közös gondolkodásból, feladatvállalásból is. Az ifjusági parlamentek döntési fórumokká válásának technikai és szervezeti feltételei igen lassan, csupán a 70-es évek vége táján teremtődtek meg. Ehhez ugyanis arra volt szükség, hogy a parlamentek egyes szintjei, illetve különböző parlamenti periodusok között kevésbé mechanikus, annál inkább szerves kapcsolat jöjjön létre. Feltétel volt a helyi és a felsőbbszintű döntések aktív előkészítésében való részvétel biztosítása, annak pontos meghatározása, hogy a parlamentek milyen kérdéseket, milyen módon oldanak meg, s hogyan, milyen fórumokon szükséges visszaterelni végrehajtásuk ellenőrzésére. Rögzíteni kellett, milyen munkamegosztás szükséges a hallgatói demokratizmus kibontakoztatásában a közvetlen és a közvetett demokrácia fórumai között. A napjainkra kialakult rendszerben a képviselői rendszer feladatává vált a végrehajtás és a döntések előkészítése, ami már eleve az ifjuság és az állami vezetés közös együttműködését feltételezi. /Ezt erősítik az intézményekben létrehozott ifjusági bizottságok, amelyek feladata a fenti folyamat összehangolása./

A felsőoktatásban azzal a reménnyel indult be az első parlamentek előkészítése, hogy sikerül megfelelő fórumot teremteni az oktatók és hallgatók közvetlen eszme-

cseréjéhez, az oktató-nevelőmunka eddig megoldatlan kérdéseiben /pl. tantárgyak korszerűsítése, összehangolása, átfedések megszüntetése, oktatói-hallgatói munkafegyelem kérdései/. Elsőként az országban a felsőoktatási intézmények fiataljai számára nyílt lehetőség, hogy a demokratizmus eme sok reménnyel kecsegtető fórumán ifjúságpolitikai és társadalompolitikai, oktatás és művelődéspolitikai kérdésekben állást foglaljanak a fiatalok. Az 1972-es és 1974-es ifjúsági parlamentek sikere, eredményessége egyrészt visszavezethető arra, hogy egyetemi, főiskolai területen ezeknek a parlamenteknek - mégha nem is így nevezték - már nagyobb múltja volt. 1966-tól ugyanis gyakorivá váltak a tanácskozások, véleménycserék a felsőoktatást irányító szervek és a KISZ Központi Bizottságán keresztül a hallgatóság között a felsőoktatás legégetőbb kérdéseiről, egy-egy intézkedésről, rendeletről már megjelenése előtt.⁵⁴ Másrészt ezek az évek a mozgalmi munkában is egy felfeléívelő időszakot jelentettek, amikor is egyik oldalon sorozatban teremtdőnek meg a politikai, társadalmi, szervezeti feltételek az ifjúságban rejlő képességek kifejlesztéséhez, a másik oldalon az ifjúsági szövetség a fiatalok számára követelményként is megfogalmazza képességeik maximális kibontakoztatását.

A hallgatói jogok és kötelességek egyensúlyának fenntartásában új vonásként jelentkezett a KISZ KB 1974-es ugynevezett áprilisi határozatának gondolata, amelyet állami

vezetők, oktatók örömmel üdvözöltek: a politikai nevelés erősítése az egyéni feladatvállalások révén. Az ifjúság számára szabott kötelességek köre - ismeretek megszerzése, elmélyítése, szocialista közösségi emberré válás, erkölcsileg, politikailag, emberileg kifogástalan életmódot folytatni - mind messzemenően egybevágtak az állami feladatokkal, a jogosultságok köre ugyancsak pontosan illeszkedett, s nem haladta meg a felülről jövő elvárások kereteit.

A 70-es évek közepétől azonban megfakultak az illúziók, csökkent a hallgatói érdeklődés, aktivitás. Míg például az 1977-es országos felsőoktatási ifjúsági parlamenten elhangzott, hogy "az a párt véleménye, hogy minél több a feladat, minél több a gond, minél több a probléma, annál nagyobb kell, hogy legyen a demokrácia, a gondok megvitatásában, a feladatok megszabásában,"⁵⁵ addig alsóbb szinteken nyíltan megsértették az ifjúsági parlamentek előkészítését és lebonyolítását előíró rendelkezéseket. Előfordult, hogy tanszékvezetők nem tanulmányozták át az előző parlamentek felvetéseit, nem készítettek intézkedési terveket, nem vették figyelembe a KISZ kiegészítéseket. A karok és az egyetemi vezetés szintjén jellemző volt, hogy - bár formálisan megfeleltek az előírásoknak, a beszámolók általánosak voltak, a válaszaikat vagy visszautalták a tanszékek hatáskörébe, vagy felsőbb szervekre háritották. Nem azok reagáltak a hallgatók felvetéseire, akinek hatáskörük is volt hozzá. Az éveken keresztül visszatérő problémák sora

azt jelezte, hogy elmaradtak konkrét intézkedések és ez végül fásultsághoz, beletörődéshez vezetett. Előfordult természetesen, hogy ifjusági parlamentek "jól sikerültek" /ezzel a jelzővel a jól előkészített aktív, sok problémát és megoldási javaslatot felmutató parlamenteket szoktuk illetni/. Ugyanakkor több év távlatában, a megoldást nyert felvetések végrehajtása tükrében többnyire ezek a pozitív jelzők megfakultak, netán el is tűntek. Ez jellemezte az 1981-es szinte minden edüiginél alaposabban előkészített ifjusági parlamenteket, amelyeket széles, nyilvános, demokratikus vita előzött meg. A feladat nagy és nemes volt: állást kellett foglalni a hagyományoknak megfelelően az ifjusági parlamentek intézkedési terveivel kapcsolatban, amelyek a következő ifjusági parlamentig megoldható feladatokat tartalmazták. Ugyanakkor állást kellett foglalni a felsőoktatás fejlesztésének fő feladatait és irányelveit meghatározó /MSZMP KB PB 1981. február 3.-i, valamint a Minisztertanács 2015/1981 /VI.19./ Mt. h.sz. határozata/ dokumentumok alapján saját intézményük 1983-ig terjedő intézkedési tervével kapcsolatban is. Egyetemi, főiskolai KISZ szervezeteinket a feladat két nagy csoportra osztotta. Az intézmények egy része - elsősorban a rövid képzési idejű, a mozgalmi hagyományokat ennél fogva átörökíteni kevésbé tudó kisebb főiskolák - az előterjesztések egyszerű jóváhagyására szorítottak, mivel sem helyzetük nem biztosította, sem érdekeltségük nem fűzte őket önálló véleményformáláshoz. Általában

még ezen intézmények KISZ bizottságai sem fogalmaztak meg állásfoglalást a dokumentumokhoz. A parlamentek közömbös légkörben, a formaságok szigorú betartásával zajlottak. A KISZ szervezetek másik része fellelkesedve az MSZMP XII. és a KISZ X. kongresszusa határozatainak a felsőoktatásra vonatkozó feladatmeghatározásain, közös gondolkodás alapján kikristályosított kezdeményezéseket, javaslatokat dolgozott ki úgy helyi, mint országos felsőoktatáspolitikai kérdésekben. A KISZ szervezetek munkabizottságokat szerveztek egy-egy téma alaposabb kidolgozásához, hallgatók tömegeit igyekeztek megmozgatni a feladat teljesítése érdekében. Éjszakába nyúló, komoly, felelősségteljes viták bizonyították, hogy amennyiben a hallgatók úgy érzik, hogy érdemi lehetőségük nyílik a döntések befolyásolására, a politikai viszonyok formálására, akkor minden különösebb érdeklődés nélkül készek aktivitásukat ennek szolgálatába állítani. Igazolásként álljon itt a JATE BTK "Gondolatjel" című újságjának ezidőtájt írott cikkének egyik részlete, amelynek hangvétele jellemző volt mind a parlamentekre, mind az ennek sodrában kialakuló helyi kari kiadvány beállítottságára: "Azt látom az egyetlen lehetséges utnak, hogy a rólunk döntőket hozzászoktassuk ahhoz az igényünkhöz, hogy véleményünket, elképzeléseinket egyáltalán meghallgassák, érdemben elbirálják, vagyis hogy partnernek tekintsenek minket. Az ifjúság csak annak arányában lehet felelős önmagáért, amilyen mértékben részesül a döntések felelősségéből."⁵⁶

Az ifjusági parlamentek rendszere annak ellenére sem tölti be hivatását, hogy évről évre tökéletesítik, vagy legalábbis változtatják lebonyolításának mechanizmusát, s újabb és újabb jogosultságokkal ruházzák fel. Az is bebizonyosodott, hogy önmagában nem azáltal válik eredményesebbé az érdekegyeztetés, érdekvédelem, hogy abban többen vesznek részt. A közvetett és közvetlen demokratikus fórumok, az egyetemi demokrácia hatékonyságát nem szabad pusztán az elintézett és pozitív megoldást nyert feladatok arányában mérni, hiszen ezeknek a fórumoknak nem a hallgatói érdekek mindenáron való érvényesítése, hanem annak ütköztetése, egyeztetése a feladata. Véleményünk szerint az ifjusági parlamentek kudarca egyetlen okra vezethető vissza: akár a könnyebb ellenállást választja a vezetés, s jóváhagyólag rögzít minden hallgatói javaslatot az intézkedési tervekben, akár vállalja nyilvánosan a konfrontációt, az érvekkel, ellenérvekkel való meggyőzést, egyik esetben sincs semmilyen jogi garancia, következmény, személyes felelősségvállalás a döntések végre nem hajtásáért. Szemrebbenés nélkül lehet hivatkozni a hazai és nemzetközi gazdasági helyzet romlására olyankor is, amikor köztudott, hogy egyszerűen a realitások és erőviszonyok rossz felméréséből adódott a vállalt feladatok elmaradása. /Lásd: Gödöllői ifjusági parlament 1983./ Át lehet háritani a felelősséget az oktatási reformra bizonyos döntések elhuzódásáért, holott tudjuk, egyszerűen a tanszékek, tanszékvezetők el-

lenállásán az intézményi demokrácia hiányán mulik a feladat teljesítésének elmaradása /pl. a SZOTE-n az oktatók hallgatói véleményezési rendszerének alkalmazása, tanulságainak felhasználása/.

Egyéb lehetőségek az intézményi közélet formálására

Az egyetemi demokrácia fórumai mellett van más lehetőség is a hallgatói részvételre az egyetem közéletében. Az oktató-nevelő munka hallgatói véleményezése mintegy pótcselekvésként akkor alakult ki, amikor bebizonyosodott, hogy a tanszéki hallgatói képviselő nem képes azt az eredetileg számára szabott feladatot ellátni, hogy hallgatói véleményeket tolmácsoljon az oktatás folyamatáról, az egyes előadásokról, szemináriumokról, esetleg egyes előadók-ról, gyakorlatvezetőkről. Az oktató-nevelő munka hallgatói véleményezése annak a törekvésnek is kifejezője, hogy a hallgatóság igen lényegesnek tartja, hogy az egyetemi értékrendben a tudományos, kutatómunka mellett egyenrangú szerepet kapjon az oktatás és a nevelés. A SZOTE egyetemi tanácsának ülésén már 1974-ben elhangzott, hogy "perspektivikusnak látszanék, ha a szervezeti egységek vezetői, a munkahelyi négyesög elvének keretében az oktató-nevelő munka személyre lebontott minősítésekor figyelemmel lennének az ifjuság véleményére is, függetlenül az életkortól". A JATE KISZ bizottság beszámolója 1976-ban már arról szólt,

hogy a TTK-n kikérték a hallgatók véleményét az oktatók minősítésekor, s az "egyetemi párt VB határozata alapján a jövőben a másik két karon is ki kell kérni a KISZ véleményét az oktatók minősítésekor."

Az oktatók hallgatói véleményezésében az eddigi törekvések nem egységesek, az intézményekben kialakult gyakorlat igen eltérő. Szinte egységesnek mondható viszont az oktatók ellenállása függetlenül attól, hogy hasznosítható, lehetőleg objektív mérce kidolgozására vállalkoztak-e és függetlenül attól, hogy hallgatók vagy tudományos megalapozottsággal oktatók /lásd: SZOTE Oktatástechnikai Intézete/ készítettk-e a felméréseket. Sajnos még attól is sikerült függetleníteni magukat, hogy például a SZOTE-n 1982-ben az egyetemi tanács határozatot hozott a hallgatói vélemények felhasználásáról. A KISZ SZOTE bizottsága 1976 óta folyamatosan foglalkozik a kérdéssel. Alapállásuk, hogy "az oktatással kapcsolatos érdekképviseleti tevékenység nem jelent feltétlenül szembenállást az oktatókkal és az oktatás korszerűsítési folyamattal. A felelős véleményen alapuló hallgatói javaslatok létjogosultságát nem lehet vitatni, mindenképpen érdekelt ez a réteg az egyetemi képzési rendszer továbbfejlesztésében."⁵⁷

Hosszu idő elteltével, 1981-ben az egyetem Oktatástechnikai Központja kérdőíves módszert dolgozott ki a hallgatói vélemények felméréséhez és feldolgozásához. Végül 1982-ben hagyta jóvá felhasználását az egyetem tanácsa a következőkkel:

"ez egyben biztosítani fogja, hogy diszciplinától függően évenként, illetve hosszabb periódusok közbejöttével, két, maximum három évenként lehetőség fog nyilni arra, hogy egy-egy tanszék oktatómunkájának hatékonyságáról és minőségéről, de az oktatók oktatómunkájáról is az oktatott hallgatók véleménye alapján összehasonlító vizsgálatokat is tudjunk végezni ... Az oktatókról alkotott hallgatói vélemények adalékul fognak szolgálni az oktatók periódikus minősítéséhez."⁵⁸

Hallgatók kérik számon a korszerűbb, magasabb színvonalu oktatást, ám ez nem általános, csak éppen ez kap nyilvánosságot. A hallgatók jelentős része csendesen egyetért a követelményeket nem támasztó oktatókkal. A frontvonal általában a jól dolgozó oktatók és hallgatók, valamint a színvonalatlanul produkáló oktatók és hallgatók között húzódik. Amikor a KISZ a véleményezési rendszer kialakítását szorgalmazta, nem titkolt célja volt, hogy ezáltal, ha közvetett formában is, de folyamatosan előtérben maradjon a hallgatóság képzéssel és saját tanulmányi munkájával való foglalkozása. Az oktatók hallgatói véleményezési rendszerének kialakítása, eredményeinek hasznosítása szükségességét indokolja, hogy az oktató-nevelő munkának nem kizárólagos, ám nélkülözhetetlen eleme, mivel egy olyan nézőpontból enged rálátást az egyetemi oktató tevékenységre, amelyre egyedül csak ezen a rendszeren keresztül nyílik lehetőség. Abban az esetben, ha az egyetemi hallgatóságot illetve a KISZ szervezetet olyan komoly joggal ruházzák fel, mint pl. a felsőokta-

tás távlati fejlesztési tervének véleményezése, akkor tekinthetjük annyira felnőtteknek, hogy véleményét egy komponensként a mindennapi oktató-nevelő munkánál is figyelembe vegyék. Természetesen a feladat bonyolultságát nem a képesség hiánya jelenti, hanem a készségé, hiszen míg a felsőoktatás távlati fejlesztési terve személy szerint senki érdekét nem érinti közvetlenül, az oktató-nevelő munka hallgatói véleményezése megbonthatja a tanszékek és oktatók önmagukról alkotott, rendithetetlennek és sérthetetlennek hitt önbizalmát, felboríthatja az egy-egy tanszéken kialakult hierarchiáját.

A véleményezési rendszerrel szemben hallgatói és oktatói részről egyaránt hangzanak el elmarasztaló észrevételek. Az oktatók hiányolják a vélemények alaposságát, azok közösségi jellegét. A hallgatók viszont gyorsabb reagálást, változtatást vártak. Tulajdonképpen az oktatók hallgatói véleményezése ott alakult jól, ahol: 1. a hallgatók demokratikusan készítették el az anyagokat és a vélemények az intézményi légkör és az optimálisabb tanulmányi helyzet kialakítására irányultak, 2. az intézmény állami vezetése nem csupán egyetértett vele, hanem felhasználását saját feladatának tekintette.

A véleményezési rendszer önmagában nem képes semmilyen eredményt elérni, az egyetemi demokráciának csupán egyik eleme, amely akkor hat, ha az egész rendszer működő-

képes. A JATE egyik oktatója így vélekedett erről: "Ha az egyetemi demokráciát 100 egységnek tekintjük, akkor a hallgatók oktatói véleményezési rendszere ebből egy, bár nagyon fontos egység. Emlékeztetnék a Mester és Margaritából az írószövetségbeli büfé heringjének történetére. Az ördög a büfében romlott heringet kapott. A kérdőre vonáskor az árustól azt a választ kapta: kérem, ez egy II. osztályu frissességű hering. Erre az ördög azt válaszolta, hogy I. vagy II. osztályu frissességű hering nem létezik, vagy friss az, vagy romlott. Így gondolom én az egyetemi demokráciát is, vagy mind a 100 egysége megvan, vagy a meglévők sem érnek sokat."⁵⁹

Egy intézmény, vagy egy kar életében lehet a demokrácia fokmérője, tükörképe - akár tükrözi, akár nem - egy-egy helyi kiadvány, állandó faliújság, hirdető. Legalább utalás-szerűen szólnunk kell azokról a hallgatói kezdeményezésekről, amelyek az intézményi demokrácia bővítése érdekében a nyilvánosság növelésére, megteremtésére irányultak. Szinte minden intézményi KISZ szervezet életében voltak és vannak periódusok, amikor felvetődik egy belső kiadvány kiadásának gondolata. Megjelentetése többnyire az adott pillanat erőviszonyaitól, az intézményi hatalmi viszonyoktól, az ötlet elindítóinak állhatatosságától, kitartásától, diplomáciai készségétől függ. A 80-as évek elején - amikor sokan a KISZ válságáról beszélnek - a KISZ belső demokratizmusának, a KISZ vezetők és a tagság között kialakult feszültség, bizalmatlanság levezetésének, oldásának célzatával tömegével

jelentek meg ilyen jellegű kiadványok, nem kis riadalmat okozva bizonyos oktatói körökben, hiszen a karok, kisebb egységek állóvízeiben egy-egy - ugyan mindenki által ismert hír - írott formában óriási vihart kavarhatott. Sajnálatos, hogy általában ritkán ismeri fel az állami vezetés a helyi orgánumok közvéleményformáló, egységes és viszonylag gyors, pontos tájékoztatást nyújtó szerepét, s ahelyett, hogy ezeket több oldalról kihasználnák, a KISZ szervezet rendezvény naptárává degradálódnak. /Lásd: Synapsis 1983-84. számait, nem lebecsülve ezzel az ujságnak azt a szerepét, amit a KISZ szervezeten belül a szervezet belső ügyeinek szempontjából jelent, ahol igenis fontos eszköze a tájékoztatásnak, mozgósításnak./

Az egyetemi demokrácia fórumain és egyéb területeken tapasztalható hallgatói törekvéseket az egyetemi demokrácia bővítésére nehéz röviden összefoglalni. Az eddig elmondottak alapján néhány általánosítást tehetünk azzal a megszorítással, hogy ismét hivatkozunk arra a korábbi megjegyzésünkre, miszerint "a demokratikus fórumok önmagukban semlegesek, hasonlókat akárhol meg lehet szervezni, minden azon múlik, milyen osztálytartalom, s milyen célok érvényesülnek általa, s persze milyen hatékonyan".⁶⁰

1. A hallgatók részvételének rendszere az egyetem döntési fórumain formailag kialakult, részben a közvetett, részben a közvetlen demokrácia révén. A hallgatói részvé-

tel tartalmában viszont több mint egy évtized alatt sem volt képes eljutni oda, hogy valóságos érdekfeltáró tevékenységet folytasson, ennek mechanizmusát kialakítsa. Így levegőben lóg, pusztán a felülről jövő, kívülről támasztott elvárásoknak tud legfeljebb megfelelni.

2. A hallgatók időnként kísérletet tesznek arra, hogy átszervezzék az érdekvégyesítő fórumokat, s tartalommal töltsék meg, de ezek többnyire sikertelenek maradnak. A hallgatói képviseleti rendszerben végrehajtott strukturális és személyi változások csak átmeneti fellendülést hozhatnak.
3. A képviseleti mechanizmus működésképtelenségének oka nem csupán az egyes vezetők antidemokratikus beállítottságától függ, hanem az egész mechanizmus rossz működésétől, az intézményi strukturától, irányítási rendszertől.
4. Fontos ugyan létrehozni a demokratizmus formai oldalát alkotó intézményeket, de ugyanolyan fontos az emberi-közösségi magatartás, amelyet elsődlegesen a végzett munka tartalma és szervezete körül kikristályosodó érdekek és viszonyok vezérlenek. Az egyetem ezt a magatartást csak a hallgatói érdekeknek az egyetem életébe való integrálása révén hozhatja létre. Ehhez úgy tűnik, mélyrehatóbb szervezeti, tartalmi változásokra van szükség.
5. Az egyetemi demokratikus fórumok hatékonysága, funkciói, a működésüket segítő, illetve gátló mozzanatok folyama-

tos figyelemmel kísérése és szükséges változtatások megtétele a szocialista szakemberképzés érdekében közös feladata állami, párt és KISZ szerveinknek.

Az egyetemi-főiskolai KISZ szervezetek
tevékenysége a 70-es években

Az 1970-es évek elejének társadalmi-politikai légköre, az MSZMP ifjúságpolitikai határozata, az Ifjúsági Törvény, majd az MSZMP oktatáspolitikai határozata kedvezően hatott az ifjúsági szövetség tevékenységére, az ifjúság megítélésére. Hatásukra központi kérdéssé vált a felsőoktatásban az egyetemi vezető testületekben való hallgatói részvétel, és a körülményekhez gyorsan alkalmazkodni tudó KISZ szervezetek a demokratizálódásra fogékony intézményekben kiépítették a tanszéki képviselőtestületet is.

Az ifjúság érdekképviselői rendszerének kialakítása és működtetése jelentős feladatot jelentett a KISZ számára. Ahhoz, hogy a kapott lehetőségekkel élni tudjon, a KISZ vezetőségek úgy látták, hogy belső demokratizmusuk erősítése szükséges, anélkül a szervezet eredményes képviselői munkát nem képes ellátni. A hallgatói képviselői munkát egyértelműen arra alapozták, hogy a szervezeten belüli csatornák felhasználhatók egy nagyobb, demokratikus mechanizmus működtetéséhez. A KISZ-t olyan szervezetnek feltételezték, amely képes saját tagjai, sőt a szervezeten kívüliek érdekeinek a képviselői munkájára is. A feladat meghatározásakor abból indultak ki, hogy a szervezeten belül mű-

ködnék azok a mechanizmusok, amelyek a képviselendő érdekeket feltárják, ütköztetik, egyeztetik. Az erre hivatott fórumoknak az alapszervezeti taggyűléseket, évfolyamgyűléseket vélték.

Szükséges ugyanakkor azt is megjegyeznünk, hogy a tárgyalt időszakban a KISZ szerepét, az abban bekövetkezett változásokat vizsgálva tendenciájában alapvető különbség van a KISZ általában vett /társadalmi/ és konkrét /intézményi, illetve azon belüli/ hatékonysága, politizálása között.

A KISZ belső demokratizmusát nem állt módunkban folyamatában kellő mélységben vizsgálni. Mindennek ellenére tapasztalataink és az utóbbi tizenegynehány év már említett egyetemi ifjusági mozgalmi dokumentumait áttekintve meggyőződésünk, hogy a KISZ ezen a téren tartósan ugyanazokkal a gondokkal küzd. Nyilvánvaló, hogy a demokratikus centralizmus elve alapján felépülő és működő szervezetben önmagában nem érvényesül automatikusan sem a demokratizmus, sem a centralizmus. Érvényesítése nagy odafigyelést, olykor komoly erőfeszítést igényel. Az is nyilvánvaló, hogy a szervezet belső demokratizmus^a is társadalmi meghatározottságu, ezen túlmenően függ az adott intézmény demokratizmusának szintjétől, és erősen befolyásolják a szubjektív tényezők, valamint a szervezet előtt álló feladatok.

Már a 70-es évek elején nyilvánvaló volt, hogy a KISZ a demokratizmust csupán szervezeti életében és ott is

csak formailag tudta érvényesíteni. Ritkán törnek felszínre - és sajnos csak ideig-óráig és helyileg hatnak - olyan kényszerítő eszközök, tényezők, amelyek a szervezet nagyobb demokratizmusát szorgalmazzák. /Kivételként lásd pl. 1980-as egyetemi-főiskolai küldöttgyűlések egy része./ Tény ugyan, hogy oktatói és egy szűk hallgatói réteg oldaláról egyaránt tartós az igény egy olyan belső struktúra kialakítására, amely lehetőséget biztosít az információk gyűjtésére és továbbítására és ugyanakkor megfelelő nyilvánosságot is jelent a KISZ vezetőségek számára. A KISZ vezetők viszonylag gyorsan fluktuálnak, képtelenek a fenti feladat megoldására. Közrejátszik ebben az is, hogy - mivel a KISZ vezetői funkció nem bír a tagság között különösebb presztizzsel, sőt a KISZ vezetők iránt sem támasztanak alulról követelményeket - így legalább a velük szemben elvárásokat megfogalmazók, vagyis oktatók és a felsőbb KISZ szervek igényeinek igyekeznek megfelelni. Véleményünk szerint a központi feladatok jellege a felsőoktatásban meglehetősen szűk korlátok közé szorította a hallgatói érdekek felszínre törését, hiszen azokat szinte kizárólag az állami feladatokhoz való igazodásban, az ahhoz való optimális viszony kialakításában határozta meg.

A következőkben arra vállalkozunk, hogy a KISZ KB határozatai nyomán az alsóbb szintű KISZ szervezetek beszámolóit és saját tapasztalataink tükrében áttekintsük az egyetemi-főiskolai KISZ szervezetek intézményi viszonyokat

alakító tevékenységének főbb eredményeit és korlátait.

A KISZ VIII. kongresszusa idején széleskörű társadalmi együttgondolkodás kezdődött az oktatáspolitikai koncepció kidolgozásában, az MSZMP oktatáspolitikai határozatának kimunkálását megelőző elemző, feladatmeghatározó munkában. A kongresszus felsőoktatási szekciója önálló dokumentumot készített a felsőoktatáspolitikai egyes kérdéseihez. A KISZ saját keretein belül, mintegy "pótlóként" szándékozott az oktató-nevelő munkát segíteni, amikor is szintén a sokoldaluan művelt kommunista szakember eszményét célozta meg, s ennek függvényében szervezte politikai, ideológiai, kulturális és sporttevékenységét. Az oktató-nevelő munka folyamatos figyelemmel kísérése, a hallgatói vélemények továbbítása, a felmerülő problémák megoldásában való részvétel egyrészt, másrészt a tanulmányi kötelezettségek hangsúlyozása állandó feladattá vált az ifjúsági szövetségben, s különböző határozatok formájában nyert megerősítést.

Az oktatási folyamatban való aktív részvétel előtérbe kerülésekor a KISZ és támogatói abból indultak ki, hogy a hallgatói aktivitás az oktatási rendszer fejlesztésének elengedhetetlen feltétele, mivel a hallgató az, aki a leginkább érdekelt abban, hogy amit tanul, az minél mélyebb és alaposabb legyen, tehát a társadalom alapvető érdekei objektíve a hallgatók érdekeivel egyeznek meg.⁶¹ A dolog hátulütője csupán ott jelentkezett - és ez az alapvető té-

vedés visszaköszönt az elkövetkezendő évtized erőfeszítéseiben - hogy a hallgatók, hallgatói státuszukból fakadóan törvénytörően és automatikusan nem ostromolnak senkit, hogy az oktató-nevelő munka aktív részesei legyenek, nem érdeklődnek az intézmény problémái, az oktatás tartalma és módszerei iránt. A KISZ egyetemi-főiskolai szervezetei tevékenységének egyik ellentmondása rejlik abban, hogy a fenti ténnyel nem számolva, a KISZ egy meg nem lévő hallgatói érdeklődés kifejezését vállalta fel és alakította tevékenysége fő hangsúlyait ennek jegyében. A szervezet egészének ellentmondása, a szervezettség és a tényleges politikai aktivitás aszinkronjának oka, hogy az egy-egy ifjúsági réteg előtt álló főbb feladatok megfogalmazását a nagy tapasztalattal bíró, öntudatos, de az adott korosztályon már túljutott, más élethelyzetben lévő réteg "ismeri fel" és van abban a helyzetben, hogy azt meghatározza. /Oktatók, KISZ apparátusok tagjai, példaként lásd a KISZ KB mellett működő rétegtanácsok összetételét./

A 70-es évek elején néhány év kivárási idő után egyre türelmetlenebbül fogalmazódott meg a KISZ egyetemi szervezeteivel szemben, hogy a különböző jogokkal való felruházása nincs szinkronban a hallgatóság tanulmányi munkájának a javulásával. Annak, hogy az egyetemi ifjúság nem rendelkezett hatékony eszközökkel a tanulás szorgalmazásában az lett a következménye, hogy kialakult az a látszat, hogy az ifjúság egyoldaluan csak a jogait hangsúlyozza, s

megfelelkezik kötelességeiről. A KISZ, annak érdekében, hogy az ifjúság politikai határozat megjelenését követő látványosan megnyilvánuló bizalomnak meg tudjon felelni, a mozgalom számára sorsdöntő, akkor szükségszerű, azóta sokat vitatott határozatot hozott 1974. áprilisában. A határozat egyértelműen pozitív, előremutató célja a szervezettség és a politikai aktivitás egységének a megteremtése volt. A cél elérésének fő eszközei: fokozott követelménytámasztása a tagság iránt, a szervezet cselekvési egysége, közösségi nevelőmunka. Alapkövetelménnyé a munkában és a tanulásban a képességek szerinti maximális helytállást szabta, amit az egyén formailag vállalhatott és amit a közösség egyben megbizásként adott számára. Egy-egy alapszervezet programja az egyéni feladatvállalások rendszeréből tevődött össze és végrehajtása feltétele az alapszervezetek aktivitásának és fegyelmének növelése volt. A határozatban megfogalmazott értékelő-feladatvállalásos rendszer azon az illuzórikus pedagógiai elméleten alapult, amely szerint a KISZ alapszervezet olyan közösség, amely az egyén számára megteremti a lehetőséget egész személyisége kiteljesítéséhez, s amely közösség valamiféle erkölcsi felsőbbrendűsége alapján képes arra, hogy az egyén számára feladatokat szabjon s teljesítését számon is kérje. Nem a KISZ tag tudta, hogy mi az, amivel a mozgalomhoz kapcsolódhat, hanem a közösség kollektív bölcsessége döntött ebben a kérdésben. A magasabbrendű közösségi érdekebe kel-

lett az egyéni érdekek illeszkedni, ami viszont nem volt más, mint a felsőbb szintű akcióprogramok által szabott keretek kitöltése.

Az áprilisi határozat végrehajtásának talán legnagyobb buktatója a formai elemek túlzott hangsúlyozása volt, ami lehetővé tette, hogy formailag szinte hibátlanul működő alapszervezetek, KISZ-szervezetek tartalmilag tagjaik számára semmit vagy keveset jelentő programot nyújtsanak.

Az alapszervezetek alapvetően nem álltak a makrenkői közösségfejlődés azon fokán, amit a határozat feltételezett. Így az elkészített akcióprogramok sokkal inkább a felsőbb szintű akcióprogramok egyszerűsített kiadásai voltak, mint az adott feltételekre alapozott, konkrét szükségletek által indukált mozgalmi munka tervszerű végzésének dokumentumai. A fentiekből adódóan formálisan voltak ugyan egyéni feladatvállalások, de elmaradt az egyéni teljesítmények közösségi értékelése. Ha netán mégis megtörtént, nem járt semmilyen következménnyel, az alapszervezetek gyakorlatilag nem éltek a tagsági viszony megújításának lehetőségével. Alapvető ellentmondás alakult a KISZ vezetőségek célkitűzései és ezek realizálása között. A vezetőségek feladatokat adtak az alapszervezeteknek, s ezzel kívánták a közösségfejlesztést elérni, ugyanakkor az alapszervezetek nem voltak képesek - és nem is biztos, hogy képeseknek kellett volna lenniök - csak és kizárólag közösségi funkciók megvalósítására. Elkülönült a tényleges közösségi

és az alapszervezeti munka s ez eredményezte azt a vitát, hogy mi minősül KISZ munkának és azt a következtetést, hogy "ezt a KISZ nélkül is csinálhatjuk." A számban növekvő és színesedő rendezvények megszervezéséből elsősorban a KISZ vezetők és egy igen szűk aktív gárda vállalt részt, a tagság zöme képtelen volt a felülről megszabott feladatokkal azonosulni. Mivel a KISZ vezetők tevékenységükkel nem a tagság igényeinek, hanem egy központilag meghatározott, nagyfokú adminisztrációs és alkalmazkodóképességet igénylő elvárásnak igyekeztek megfelelni, elszakadtak a tömegtől.

Növekedett ugyan a KISZ által szervezett megmozdulások száma, minősége, a pozitív összképet jelentősen rontotta, hogy kevés szerepet kapott az érdekek megjelenítése és érvényre juttatása, a kialakult az a mozgalom, amely sokat követelt, de keveset adott.

Annak ellenére, hogy a KISZ a fő hangsúlyt ebben az időszakban a tanulásra helyezte, sem az alapszervezetek, sem a felsőbb KISZ-vezető testületek nem tudtak az alaptevékenységre való ösztönzésben eredményt felmutatni.

A formai elemek túlzott hangsúlyozása azt is eredményezte, hogy azt a szervezeti fegyelmet, amely nélkül a szervezet nem működhet, azt is azonosította a köztudat a valóban túlzott formalizmussal. /A 80-as évek elején e problémák felismerését jelentik azok a - kezdetben nagy reménnyel kecsegtető - kezdeményezések néhány intézményben, ame-

lyek új módon kísérik meg az alapszervezeti keretek kialakítását./

Gondot jelentett a 70-es évek közepének mozgalmi munkájában, hogy a KISZ szervezet, a társadalom politikai intézményrendszerének egyik alkotóeleme - nem politikai, hanem pedagógiai eszközrendszer felhasználásával próbálta tagságát mozgósítani, ezt sem egy valós társadalmi igénynek, hanem egy elvont, ideális eszmény megteremtése érdekében tette.

A társadalom és maga a mozgalom is különböző juttatások formájában próbálta a jogosan felmerülő hiányérzetet eloszlatni /ÁIB kedvezmények széles köre/, ez azonban csupán felszínes megoldás lehetett.

A KISZ politizálásának azt is figyelembe kellett vennie, hogy az egyének elvárásainak igényeinek megfelelő tevékenységi formák az alapszervezetek keretein kívül, s elsősorban ezen kívül valósulnak meg. Kezdetben a 70-es évek közepén ezért alkothatta a közművelődési munka az egyetemi-főiskolai KISZ szervezetek mozgalmi munkájának a gerincét. A közművelődési munka tartalmában egyszerre úgy illeszkedett az áprilisi határozathoz és egyben az állami feladatokhoz, hogy olyan munkaformának tekintették, amelynek feladata az önművelés, a művelődés iránti igény felkeltése mellett az értelmiség közművelődési feladataira való felkészítése is. Ez a munkaforma egyrészt kielégített egy ténylegesen megnyilvánuló társadalmi igényt, másrészt le-

hetőséget biztosított a jövődő pályájuk iránt hivatástudatot érző hallgatók számára teljesen önkéntes alapon szakmájuk gyakorlására, a hallgatói szerepkörből kilépve a társadalmi feladatokba való bekapcsolódásra.

Anélkül, hogy idealizálnánk a 70-es évek egyetemi-főiskolai közművelődési munkájának eredményeit, megjegyezzük, hogy kudarcaival és szépségeivel együtt is egyetemi-főiskolai hallgató azóta sem látott tömegének adott értelmes, konkrét, életményt nyújtó feladatot.

A 70-es évek második felére változtak a társadalmi igények. A régebbi eredményes munkaformák egy részének végzésére nem mutatkozott oly mértékű szükség, a fogadó fél részéről, mint a megelőző időszakban. Az egyetemi-főiskolai KISZ szervezetek több területen elvesztették monopol helyzetüket, bizonyos népszerű munkaformák /közművelődés és FEB/ "államosítottak". Ahol harmad, negyedrangú feladatokat kívántak a KISZ-en keresztül megoldani, vagy netán az oktatási rendszerünk hibáit próbálták kiküszöbölni általa /Egyetemisták a szakmunkás képzésért! akció/, ott a KISZ sem volt képes a feladat megoldására /különösen nem, ha például a fenti esetben a szakmunkásképzőkben tanítók fel sem voltak készítve a hallgatók fogadására és az ott megjelenő egyetemistákat egyszerűen zavaró tényezőként kezelték/.

A hallgatók intézményen kívüli társadalmi, közéleti tevékenysége lehetőségeinek bővítésére napjainkig történnek erőfeszítések - hozzá kell tenni - kevésbé szervezeten és

kevésbé eredményesen /pl. veszélyeztetett gyerekekkel való foglalkozás/. Változatlanul úgy tűnik, hogy a szakmai-közéleti tevékenység az a terület, amelyben az egyetemi-főiskolai KISZ leginkább hiányt pótló, önálló szerepet játszhat a jövő szakembereinek formálásában. Ez a munka alkalmat ad mind a már megszerzett szakmai tudás közcélú hasznosítására és elmélyítésére, mind más rétegek gondjainak, problémáinak megismerésére, s ezáltal a társadalom gondjainak átérzésére.

A KISZ IX. kongresszusa 1976-ban még egy dinamikus mozgalmi munka tapasztalatait összegezhette. A kongresszus egyetemi-főiskolai szekciója az oktatás korszerűsítés során megvalósultak elemzésével rámutatott arra, hogy hol lát további sürgető, vagy kevésbé sürgető, de mindenképpen megoldandó feladatot az egyetemi oktatásban. Megállapították, hogy egyre általánosabbá válik az a felfogás az oktatási intézmények vezetői körében, hogy a hallgatók aktív bevonása nélkül eredményes nevelőmunkát végezni nem lehetséges. A kongresszus "alapvető fontosságúnak ítélte az intézmények belső demokratizálódása terén elindult folyamatot, ennek kiszélesedését, és üdvözölte azt, hogy mind több helyen tapasztalhatjuk a tanár-diák viszony szocialista tartalmának gazdagodását, ennek néhány konkrét megnyilvánulását."⁶² A kongresszus úgy összegezte, hogy a KISZ szervezetek - igaz ugyan, hogy egyre többet tesznek a hallgatók felkészítése érdekében, de még mindig nem élnek azokkal a lehetőségekkel, ame-

lyek a mozgalom eszközeivel járulhatnak hozzá a választott életpálya megismeréséhez.

A Központi Bizottság két fő területen látta szükségesnek a továbblépést. 1977-ben a KISZ szervezetek érdekvédelmi munkájára, 1978-ban az egyetemi-főiskolai KISZ szervezetek szakmai-tanulmányi munkájára hoztak határozatot.⁶³

A feladatok meghatározásakor a felsőbb szervek abból indultak ki, hogy az intézmények állami vezetésének és a KISZ szervezetnek az együttműködése politikai kérdés. Egy jól szervezett, határozott és felkészülten politizáló KISZ szervezet a múltban is sok részvételi jogot szerezhett már. Viszont ha nem készültek tudatosan, akkor a jogi szabályozások ellenére sem vált részvételük érdemivé az intézmények életében. Az 1977-es határozat azért jelentett fordulópon- tot az ifjúsági szervezet társadalmi-közéleti tevékenységé- ben, mert új alapokra helyezte a KISZ munkáját: a figyelmet arra irányította, hogy az ifjúság érdekeinek reális felméré- sén, ezeknek az érdekeknek a hatékony képviseletén mun- kálkodva jelentkezzen a társadalom közéletében. Pontosan rögzítették az ifjúsági szövetség feladatait annak érdeké- ben, hogy megtalálják a helyes arányt saját belső szerve- zetük mozgatása és politika alakító tevékenységük között. Az egyetemi-főiskolai KISZ szervezetek érdekvédelmi, érdek- képviseleti munkájának egységes értelmezése, egy egységes mechanizmus kialakítása mindenképpen szükségessé vált. A KISZ szervezetek ezirányú tevékenysége javulásának kulcs-

kérdését többen egy belső KISZ-es mechanizmus alakításában vélték. Kísérletek történtek a képviseleti rendszer újjászervezésére, új koordináló testületek felállítására. Elengedhetetlen volt a hallgatói érdekek kifejezésére, közvetítésére megfelelő új fórumok kialakítása, a régiak újjászervezése. A képviselet alapegységének a szervezet még mindig a már egyre kevésbé funkcionáló alapszervezeteket tekintette, s ezekre alapozva saját és az intézményi demokratizmus olyan irányu fejlesztését jelölte meg, ami a szakmai tanulmányi munka emelését szolgálja. Új elem volt az érdekvédelmi munkabizottságok létrehozása azzal a feladattal, hogy megkíséreljék a hallgatói érdekek egyfajta szintetizálását. Mivel a képviselet alapegységének a már egyre kevésbé funkcionáló alapszervezeteket tartották, kihagyták a számításból, hogy a munkabizottságok tagjai az alapszervezetek funkciózavarai és az állami és mozgalmi struktúra különbségei miatt ugyanugy egyéni véleményeket képviselnek, mint korábban a KISZ vezetőségek és bizottságok. Sőt kifogásolható volt legtöbb esetben ezen KISZ-vezetők informáltsága, felkészültsége, alkalmassága is, hiszen a legrátermettebbek nem ezen a területen, hanem a KISZ vezetőségekben, bizottságokban dolgoztak.

Az érdekvédelmi munkabizottságok tevékenységétől a koordinálásban, szervezésben, tájékoztatásban és képzésben vártak sokat, de végül a KISZ vezetőségek számára is csak felesleges "bizottságosdinak" tűnt meglétük, mivel a különböző

jogositványokkal és információkkal alapvetően a vezető tiszteletetek rendelkeztek. Miközben a KISZ vezetőségek energiájuk és erejük nagy részét az általuk kialakított, vélt vagy valós érdekek képviselőjére koncentrálták, nem fordítottak kellő figyelmet azok feltárására, illetve nem kerültek tőlük sok esetben független okok miatt az érdekérvényesítés helyzetébe.

Az alapszervezetek így nem tudtak integrálódni az érdekvédelem rendszerébe, hiányoztak a közvetítő információk, s mint már említettük, strukturális /KISZ-en kívüli/ akadályai is voltak. Joggal érezték úgy, hogy nem tudnak beleszólni az intézményi viszonyok alakításába. Elsősorban a KISZ-en belüli demokratizmust hiányolták, s a KISZ vezetők felé két oldalról szegtek a kérdést: kit képviselnek, kinek a kezdeményezéseit, javaslatait továbbítják, a többségét, vagy néhány KISZ-vezetőét. Megkérdőjelezték néhány kezdeményezés hitelét, s ez nem használt a KISZ vezetőségek tekintélyének sem. Törést jelentett, hogy az ÁIB felsőoktatásra vonatkozó irányelvei is csak késve, 1981-ben jelentek meg /!!!/. Az érdekvédelmi munka szervezése, átszervezése és újjászervezése közben a KISZ jelentős feladatokat vállalt változatlanul a szakmai tanulmányi munkában új területek, munkamódszerek, népszerűbb munkaformák bevezetésével.

A szakmai tanulmányi munka az egyetemi és főiskolai KISZ szervezetek politikai nevelő munkájának alapvető területé-

vé vált. Ekkor tájt ilyen megfogalmazások születtek a munka fontosságának hangsúlyozására, a feladat nagyságának illusztrálására. "A szocialista szakemberképzés olyan sokoldaluan művelt, elméletileg és gyakorlatilag képzett, önállóan gondolkodó szakemberek képzését jelenti, akik a marxista-leninista világnézet alapján gondolkodnak, a szocialista erkölcs követelményei szerint cselekednek és ez határozza meg életvitelüket, életformájukat. Akiknél a szakmai és politikai ismeretek mellett a szellemi és testi kultúra a szocialista ember életmódjának, önmegvalósításának szerves része, az értelmiségre váró feladatok színvonalas ellátásának előfeltétele. Akik társadalmi-közéleti gyakorlatot szereztek, akarják és tudják társadalmi céljaink megvalósítását szolgálni a közéletben."⁶⁴

Ebben a kolosszálisnak is mondható, ugyanakkor legalább annyira megfoghatatlan feladatrengetegben a KISZ szakmai, tanulmányi munkája két területen jelentkezett: az oktatáspolitikában és a hallgatók tanulmányi munkájának ösztönzésében.

Az oktatáspolitikai formálásában és végrehajtásában a KISZ szerepe elsősorban a helyi tényezőktől függött. Feladatuk az oktatási-nevelési folyamatokról szerzett tapasztalatok összegyűjtése, továbbítása, a tapasztalatok birtokában az oktatáspolitikai döntések előkészítésében a feladatok meghatározásában, a határozatok végrehajtásában való aktív részvétel. A KISZ szervezetek tevékenységének hatékonysága ezen a terü-

leten elsősorban a pártszervezetek és az oktató-nevelő munka irányítói, az állami vezetés munkájának, szemléletének, a KISZ szervezet intézményben betöltött politikai súlyának a függvénye. Az oktatáspolitikai tevékenység színterei, fórumai az intézményi vezető testületek, a hallgatói képviselői munka, a mindennapos tanulmányi érdekvédelem és az ifjúsági parlamentek - erre az időszakra elvileg már kialakultak, a gyakorlatban eltérő intenzitással működtek. /Korábban bővebben szóltunk ezekről a kérdésekről./

Bár elvileg az oktatáspolitikai az egyetemi-főiskolai KISZ szervezetek tevékenységének azon köre, ahol a hallgatók mindennapos gondjai, problémái jelentkeznek, kellő határfokot csak ott tudtak elérni, ahol megfelelő volt az intézményi demokrácia szintje, az oktatók és hallgatók közti viszony, a tanszökek és az alapszervezetek, illetve csoportok kapcsolata. Mivel a fenti feltételek ritkán jelentkeztek együttesen, a KISZ alapszervezetek szerepe az oktatás politikát megvalósító munkában, elmaradt a szükségesétől, és elsősorban az állami és KISZ vezetők kapcsolatában realizálódott. A tanulmányi munka segítségével - tekintettel arra, hogy ez a területe a mozgalmi munkának, amely leginkább individuális tevékenységet tételez fel és mérése is a KISZ-en kívül történik - meglehetősen nehéz volt találni olyan formákat, amelyekkel a KISZ előre léphetett. Két irányba kellett utat találni: egyrészt az oktatóhoz, az oktató-nevelő munka színvonalának, másrészt a hallgatókhoz, tanulmányi munkájuk

javitása érdekében.

Az egyetemen folyó szakmai tanulmányi munka tartalmi és személyi feltételeit azonban csak indirekt módszerekkel képes a KISZ befolyásolni /pl. folyamatosan felvet problémákat, állást foglal bizonyos kérdésekben, résztvesz a TDK munka feltételeinek javításában, az ösztöndíj politika alakításában, jegyzetellátás szorgalmazásában, kezdeményez helyi szinten megoldható tantárgyreformokat/. "A kari KISZ vezetőség szinte minden ülésen foglalkozott a tanulmányi munka egy-egy részterületének vizsgálatával. Ez folytatása volt az előző évben is jellemző közös gondolkodásnak, amely a KISZ tanulmányi munka javítását célzó gyakorlati feladatait határozta meg. A múlt évben konkrét lépés történt, hiszen a Kari Tanács elfogadta azt a hallgatói kezdeményezést, hogy a szemináriumokon, előadásokon folyó munkának, a vizsgák eredményességének értékeléseként az oktató és hallgató együtt beszélje meg a felmerült problémákat. Az oktatóknak, hallgatóknak így több és közvetlenebb információjuk lehet saját és egymás munkájáról, magáról az oktatási folyamatról, a hallgatók észrevételei a tematika alakításában is érvényesülhetnek."⁶⁵ Ugyanebben az évben a JATE JTK KISZ vezetőség beszámolójában hasonló előrelépésről olvashatunk: "A kiemelt feladatként kezelt szakmai tanulmányi munka színvonalának emelése érdekében a KISZ KB IB 1978. augusztus 31-i határozatának megfelelően láttunk hozzá olyan munkaformák kidolgozásához, amely e területen a hatékonyabb politizálást,

a képzést, az önvizsgálat fejlesztését szolgálja. Az 1979/80-ban kidolgoztuk a tanulmányi és oktató-nevelő munka véleményezésének rendszerét, valamint emellett a tanszéki beszélgetések rendszerét."

Ebben az időszakban a KISZ vezetőségek igyekeznek minden eddiginél nagyobb nyomatékot adni a KISZ vezetők személyes példamutatásának; a szakmai tanulmányi munkában, hiszen munkájuk megítélése, javaslataik elfogadása, bizonyos esetekben az ifjúsági szervezet presztízse is múlt azon, hogy a KISZ vezetők hogyan végzik szakmai tanulmányi munkájukat.

Ugyanakkor az áttanulmányozott KISZ-es dokumentumokból egyértelműen az is kiderül, hogy a KISZ hatóköre ezen a területen sem terjed túl a hallgatók egy szűk rétegénél. S míg az oktatás feltételeinek javításában, vagy annak szorgalmazásában a hallgatói KISZ szervezet tudott is eredményt elérni, a tanulmányi fegyelem erősítésében kevésbé rendelkezett hatékony eszközökkel. "Az oktatási folyamat már jelzett sajátosságai miatt a hallgatók értékrendjében az intenzív szellemi munka, a maximális intellektuális erőfeszítés, a kreatív magatartás nem játszik kiemelt szerepet. A diploma biztos és nyugodt megszerzésére irányuló taktikus magatartás kerül nemegyszer előtérbe, a tudás, vagy a szakmai kiválóságra való törekvéssel szemben. A szinte szelekció nélküli tanulmányi pálya, a diploma jegyekben kifejeződő színvonal, és a jövőendő munkahely színvonal közötti megfelelés

hiánya nem ösztönöz teljesítményre. Ugyanebbe az irányba hat az is, hogy a pályázati rendszer tapasztalatai szerint a felsőoktatási intézmények állami vezetése és a KISZ által kialakított rangsort, ami a hallgatók tanulmányi munkájukon kívül emberi magatartásuk, képességeik és körülményeik figyelembevételével készült, a pályázatok elbírálása során a munkáltatók igen gyakran figyelmen kívül hagyják." ⁶⁶ Az ösztöndíj nem ösztönző volta az elhelyezkedésnél sokadran-
guan kezelt egyetemi teljesítmény miatt az amúgy is egyéni elsajátítást feltételező tanulást csak az egyéni ambíció befolyásolhatja. Az egyéni és csoportos tanulmányi versenyek szervezése, a szakmai, a tudományos diákköri tevékenység nem jelentett ebben a vonatkozásban jelentős motivációt, nem sarkalt jobb eredményre, csupán az egyébként is igényes hallgatók tevékenységének keretében szolgált. Az alapszervezetek értékrendjében a kétségtelen fejlődés ellenére sem kapta meg az igazi rangját a szakmai tanulmányi munka. Bizonyította ezt az egyenlődségi az ösztöndíjak elosztásában, a képességeknek nem megfelelő teljesítménnyel szembeni elnéző magatartás. Gondot jelentett sok esetben a kiemelkedő tanulmányi munkát végző hallgatók bevonása az aktív közösségi munkába, mert gyakori volt a vagy-vagy, a szakmai és a közösségi munka szembeállítás. A legnagyobb gondot a KISZ szervezetek számára a tanulmányi fegyelmezetlenségek felszámolása, a hanyagságok megszüntetése jelentette. Ugyanakkor egyre gyakrabban jelentkeznek olyan hangok, amelyek fel-

hívják a figyelmet azokra a tényezőkre, amelyek kiküszöbölése kívül esik a KISZ hatókörén. "Egyfelől szükség van és volt - és ezzel a KISZ teljességgel egyetért - a fegyelmezetlenségek felszámolására, a hanyagságok megszüntetésére s ebben a kérdésben következetes fellépésre, de ebből a szempontból nem mellőzhető az a tényező, hogy a jelenlegi társadalmi gyakorlat nem egyértelműen ösztönöz a magasabb tudás megszerzésére, mert pl. nem biztos, hogy az elhelyezkedésben az egyetemen végzett, fegyelmezett, szorgalmas munka előnyt jelent."⁶⁷ A tanulmányi fegyelem másik feltétele ugyancsak a kari beszámolóból: "A KISZ-nek tisztázni kell viszonyát a tanulmányi fegyelemhez. Az alapvető célkitűzések azonosságából egyetért minden olyan intézkedéssel, amely a rendszeres tanulásra, a fegyelmezettebb munkára ösztönöz. Ellentmondásosnak találja azonban, hogy a képzés tartalmának fegyelmezettebbé tétele értelmében magasabb minőségű előadások ösztönzése céljából nem születnek hasonló tartalmu intézkedések. Mindaddig, amíg fennmarad a mostani helyzet, ahol az oktatói követelményrendszerben egy torz, egyoldalú érdekeltségi rendszer érvényesül, és a nevelői munka megfelelő presztízse nem alakul ki, ellentmondásos minden olyan intézkedés, amely az oktatási folyamatban bármiféle fegyelmet követel".⁶⁸ A legelkeseredettebb és leghatározottabb a JATE JTK KISZ vezetőségének beszámolója. "A tanulmányi és vizsgafegyelem unos-untalan szerepelt akcióprogramjainkban és beszámolóinkban. Le kell végre szögezni,

hogy a fenti problémák megoldása elsősorban állami feladat. Mi az ösztöndíj elosztásnál továbbra is kiemelten vesszük figyelembe ezeket, számolunk velük a feladatvállalások értékelésekor is. Tanulmányi és szakmai versenyeket indítunk, csakugy mint eddig; megtárgyaljuk a vizsgaidőszak tapasztalatait, észrevételeinket közöljük a megfelelő tanszékekkel. A többi azonban már állami, oktatói feladat, vonatkozik ez elsősorban az oktatási fegyelem megszilárdítására."

A 70-es évek végére kétségtelen, hogy alapvető szemléletváltozás ment végbe a felsőoktatási KISZ szervezeteinkben, és ezzel párhuzamosan az egyetemek állami vezetésében is, a KISZ alaptevékenysége, a tanulmányi munka segítségének megítélésében. A legszembetűnőbb változás volt, hogy az oktatás tartalmi-módszertani korszerűsítése érdekében végzett munkálatoknál az állami vezetés egyre inkább igényelte a hallgatói véleményeket. Ennek eredményeként sikerült a hallgatóság egy részének tájékozottságát, felkészültségét javítani, illetve érdeklődését felkelteni e kérdéskörök iránt. A KISZ vezetőségek hatalmas energiát fektettek a felelősségteljes, megalapozott vélemények kidolgozásába, hiszen ezekben az években az ifjúsági szervezet munkájának egyik legfontosabb mércéjévé vált ez a tevékenységi forma. Ugyanakkor nem sikerült széleskörű hallgatói közéleti tevékenységet kibontakoztatni a meglévő érdeklődéssel párhuzamosan. A hallgatói közreműködés helyett beszűkült a különböző állásfoglalásokat és döntéseket meghozók köre, gyakorlatilag egy

információval bőven rendelkező KISZ vezetői réteg került abba a helyzetbe, hogy szinte kisajátította a szervezet számára biztosított jogok gyakorlását. Míg az egyetemi KISZ szervezet tekintélye az állami- és pártvezetése előtt nőtt, ezzel az alapszervezeti munka intenzitása nem tudott lépést tartani. Gyakorlatilag a mozgalmi munka már egyértelműen kari és egyetemi szintre tevődött át a feladatok jellege, az oktatás korszerűsítésben való részvétel miatt. Az alapszervezeti munkában jelentkező problémák és a KISZ-szel szembeni fokozott követelmények keresztüze kettős feladatot jelentett a vezetőségeknek. Változatlanul igyekeztek az oktatás korszerűsítésben állami vezetésük partnerei maradni, s ugyanakkor próbálták az állami vezetés elvárásait az alapszervezetekhez közvetíteni. Egyre inkább illúziónak tűnt a szervezet munkájának az alapszervezetek öntevékenységre és az alulról jövő kezdeményezésekre való alapozása, egyre nehézkesebbé vált - a helyüket, feladatukat nem találó - alapszervezetek mozgatása, az alapvető szervezeti rend és fegyelem fenntartása. Kialakult a lótó-futó, tulterhelt, valóban hatalmas feladatokat elvégző KISZ vezetők szűk köre és velük szemben a "munkánélküli" tagság, amely mit sem tudott a vezetőségek erőfeszítéseiről. "Az új vezetőség azonban csak személyében volt új. Valódi elképzeléseik nem voltak egy másfajta, gyakorlatilag is megvalósítható KISZ munkáról. Hamarosan őket is elkeserítette a KISZ apparátus belső mechanizmusának önfenntartó jellege, mely működik akkor

is, ha nincs mögötte mozgalmi munka, sőt akkor zavartalanul működik."⁶⁹

"Az alapszervezetek jelentős része fokozatosan felbomlott, így a vezetőségek "légüres térbe" kerültek, meglapult szélesebb társadalmi bázisuk, s egyben demokratikus kontrolljuk. A KISZ vezetők és vezetőségek a KISZ tagságtól munkájuk egészéhez nem kaptak elég segítséget és így szükségképpen a tulzott operativitás irányába tolódtak el, ami bizonyos eltávolodást eredményezett a vezető testületek és a tagság között."⁷⁰ A fenti gondok a felsőoktatás egészében jelentkeztek, hol élesebben, hol kevésbé éles megfogalmazásban.

Az egyetemi-főiskolai réteg mozgalmi munkájában bekövetkezett visszaesést követő utkeresés a politikai érdekvépviselet legfőbb célját, a felsőoktatás fejlesztésében való aktívabb és hatékonyabb részvételt állította középpontba. A KISZ X. kongresszusa fokozta az érdeklődést a szövetség politikaformáló szerepe iránt. A felsőoktatás legfontosabb feladatát abban látta, hogy elméletileg megalapozott, széleskörű szakmai, társadalomtudományi ismereteket adjon, hogy felkészítsen az értelmiségi funkciókkal együttjáró szakmai-közéleti teendőkre. Szükségesek látta, hogy a gyakorlati teendők kidolgozása és végrehajtása a KISZ érdemi közreműködésével történjen és felgyorsuljon. Hangsúlyozta, hogy az oktató-nevelő munka középpontjába a követelmények emelését, a kiemelkedő teljesítmények ösztönzését és elis-

merését kell állítani. Nagy nyomatékot kapott a kongresszuson, hogy el kell érni, miszerint az egyetemi-főiskolai évek során felmutatott szakmai-közéleti teljesítmény szerepet kapjon az elhelyezkedésben, pályakezdésben.

Az oktató-nevelő munka korszerűsítése az alsóbb szinteken is az érdeklődés középpontjába került, a felsőoktatás készülő távlati fejlesztési terve és az ifjusági parlamentek kapcsán. Az egyetemek állami vezetése igényelte a KISZ közreműködését, ezzel a lehetőséggel éltek is, de itt is gondot jelentett a megfelelő felkészültségű hallgatók bevonása ebbe a folyamatba. A tapasztalatok szerint a hallgatók elsősorban az oktatásszervezési kérdések, néhány részterület problémáinak jelzése, azok megoldási lehetőségeinek vázolása terén tudtak együttműködni az állami vezetéssel. Bár ezek a feladatok a hallgatóság jelentős részének biztosíthatók volna lehetőséget az érdemi politizálásra, a tagság zömének aktivitását nem sikerült felkelteni, sőt: azokban az alapszervezetekben, ahol nem folyt folyamatos mozgalmi munka, a bekapcsolódás lehetősége tehetetlenként, a felsőbb vezetés direkt beavatkozásaként jelentkezett.

A KISZ a felsőoktatásban a szervezethez és tömegbefolyás közötti űrt azért látta megszüntethetőnek, hogy "átgondolt stratégiával rendelkezék. Megfogalmazott célunk, demokratikus, politikaalakító, rugalmas "menedzselő" ifjusági szervezet. Szervezetünk sulya, tömegbefolyása attól

növekszik, ha az eddigieknél sokkal határozottabb politikai szerepet vállalunk az intézményekben, a közéletben, tehát következetesebben, szervezettebben, nagyobb nyilvánosságra törekedve képviseljük a felsőoktatás korszerűsítésének ügyét, tagságunk szociális és szakmai-tanulmányi érdekeit. A politikaalakító, érdekérvényesítő szerep határozott vállalása mellett döntő feladat a nyilvánosság szélesítése. Valamennyi hallgatónak meg kell azzal ismerkednie, hogy a képviselőjére hivatott KISZ szerv milyen érdekeket képvisel, milyen érvek alapján rangsorolja az érdekeket, állít fel döntési alternatívákat."⁷¹

Az egyetemi-főiskolai KISZ munka korszerűsítése a tartalmi és szervezeti változásokat is eredményezett azzal a határozott céllal, hogy azoknak is kifejezetten a tartalmi megújulást kell szolgálniuk. Ilyen kísérlet volt az érdeklődés irányának megfelelő, közhasznú tevékenységen alapuló alapszervezetek létrehozása /pl. 1981-ben a JATE BTK-n/. Egy éves működésükről az egyetemi KISZ bizottság következőkben számolt be: "Ez a kezdeményezés kezdetben jól aktivizálta és összefogta az aktív hallgatók jelentős részét, de a kezdeti lendület alább hagyott, lelassult a szerveződés dinamizmusa. Néhány alapszervezettől eltekintve egyre kevésbé tekinthető a KISZ munka bázisának és színterének."⁷²

Az egyetemi-főiskolai KISZ szervezetek 80-as évek elején tapasztalt tevékenységének megítélése az eltelt idő

rövidsége, a KISZ szervezetek közti szintvonalkülönbségek és az egyes jelenségek eltérő időben való megjelenése miatt nem egységes és egyáltalán nem lehet objektív.

Lényegesnek tartottuk azonban, hogy dolgozatunkban szót ejtsünk a közelmúlt mozgalmi munkájának utkereséséről, kísérleteiről, amely eredményeinek értékelése az elkövetkező évek feladata.

IV.

Az egyetemi demokrácia

Az egyetemi demokrácia a munkahelyi demokrácia sajátos megjelenési formájaként tükörképe, s ugyanakkor az egyetemek összetett feladatrendszeréből kiindulva, egyik meghatározója is a szocialista demokrácia fejlettségi szintjének. Lehetnek, s vannak is olyan lehetőségei, feladatai, amelyekkel segíti kibontakozni az egész társadalom demokratizmusát, de ugyanakkor, mivel meghatározott politikai rendszerben funkcionál, attól nem szakadhat el, önmaga fejlődését az adott keretek között tudja megvalósítani. Ma már anakronizmus lenne számonkérni egyetemeken a klasszikus egyetemi autonómia hagyományait, azt viszont jogosan vizsgálhatjuk, mennyiben képes lépést tartani a társadalmi fejlődés ütemével, s tartalmában, működésében megfelelően szolgálja-e a társadalmi célokat.

A munkahelyi demokrácia igen bőséges szakirodalmában alig találunk utalást az egyetemi demokráciára, az ezzel foglalkozó tanulmányok pedig elsősorban jogi oldalról kísérlik meg a kérdés megközelítését, illetve az egyetemi

demokratikus fórumok valamelyikének működéséről szólnak.⁷³ Valójában nem is egyszerű az egyetemi demokrácia tartalmának, feladatának, funkcióinak meghatározása.

Az egyetemi demokrácia feladata, tartalma

A munkahelyi, üzemi demokráciát úgy szoktuk értelmezni, mint az intézménnyel, vállalatokkal munkaviszonyban álló dolgozók által alkotott kollektívák jogát az adott vállalat, intézmény vezetésében, ellenőrzésében való részvételre abból a célból, hogy a biztosított keretek között önmaguk alakítsák létfeltételeiket s egyeztessék és érvényesítsék érdekeiket a közérdekkel.⁷⁴ Természetesen munkahelyi demokrácia nemcsak ott létezik, ahol anyagi termelő tevékenység folyik, hanem mindenhol, ahol valamiféle munkatevékenység fellelhető.

Felsőoktatási intézményeink különböznek a gazdasági szervektől abban, hogy működésükben nem piaci törekvések érvényesülnek, s gazdasági hatékonyságuk nem, vagy csak nehezen mérhető. A felsőoktatási intézményeket elsősorban főhatósági rendelkezések, kialakult normák és az intézmény tagjaiból alakult csoportok érdekei szabályozzák, az intézményekkel szemben támasztott társadalmi igényeket felügyeleti szervek igyekeznek közvetíteni.

Az egyetemek önállóságának, belső demokratizmusának fokozása nem öncél, ennek rendeltetése az egyetemek oktatási-,

nevelési-, erkölcsi feladatai és tudományos munkájának hatékonyabbá tétele. Egyértelmű, hogy az egyetemi demokráciában - hasonlóan más munkahelyek dolgozóihoz - az egyetemi oktatóknak és hallgatóknak egyaránt érdeke az optimális munkaszervezés, a megfelelő irányítás, a munka- és tanulási feltételek kedvezőbbé tétele, tehát ezekben a kérdésekben kell lehetőséget biztosítani állásfoglalásokra, javaslatlattételre, bizonyos kérdésekben önálló döntésre.

Az egyetemi demokráciát több oldalról lehet megközelíteni. Elsősorban azt tartjuk lényegesnek, hogy a meglévő fórum- és intézményrendszer és szervezetei mennyiben működőképeseek, mennyiben alkalmasak objektív érdekek egyeztetésére. A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy nem elegendő a demokráciának csupán a kereteit megteremtteni, szükségesek bizonyos kényszermechanizmusok is, amelyek területén egyenlőre nem megfelelőek a módszereink. A demokrácia legáltalánosabb fogalmából kiindulva /eltekintve annak számos jelentés-értelmezés lehetőségétől/ azt kívánjuk jelezni, hogy a demokrácia alatt a tömegek befolyásának biztosítását értjük, valamely állami vagy társadalmi szervezet ügyeinek intézésére.

A mindennapok során gyakran találkozni olyan - véleményünk szerint csupán ürügyként felhozott - nézetekkel, amelyek vitatják a hallgatók illetékességét az egyetemi vezetésben való részvételhez. Nem számolnak a következő tényekkel:

- a párt egyetemi ifjusági szervezeteinek hivatása, ha úgy tetszik kötelessége a hallgatók képvisellete,
- az egyetemi hallgatók nagykoru, szellemileg, fizikailag felnőtt állampolgárok, akiknek életkorukból adódóan is igényük környezetük megérteni akarása, s egy bizonyos részénél annak alakítása,
- az oktatói tudás iránti tisztelet megnyilvánulása nem eredményezhet kiszolgáltatottságot és indokolatlan függőségi viszonyt diák és tanár között.

Az egyetemi demokráciának, mint a munkahelyi demokrácia egyik formájának azt kell reprezentálnia, hogy oktatók és hallgatók részesei a hatalomnak. /A munkahelyi demokráciával foglalkozó szakirodalom nagy jelentőséget tulajdonít annak, hogy az adott vállalattal munkaviszonyban álló dolgozókat illetik csak meg a munkahelyi demokrácia által biztosított jogkörök.⁷⁵ Az egyetemi-főiskolai hallgatóság visszatérő kérése - a felsőoktatásban eltöltött évek munkaviszonyként való elismerése - többek között a hallgatók illetékességének kérdését is segítene eldönteni./

A hallgatói kompetencia megkérdőjelezése helyett lényegesebbnek tartjuk annak vizsgálatát, hogy megfelelő-e az egyetemi demokrácia jelenlegi intézmény- és fórumrendszere az intézménnyel munkaviszonyban állók, tehát oktatók és dolgozók, valamint a hallgatói státusszal rendelkezők érdekeinek egyeztetésére, illetve ha ez az intézmény-

és fórumrendszer lehetővé is teszi bizonyos érdekek felszínre hozatalát és megjelenítését ki /kik/ és mi alapján dönti el, hogy ezek közül melyek a preferálandó, a közérdekkel leginkább adekvát érdekek.

Az egyetemi demokráciát sokan, sokféleképpen ítélik meg. Akik az egyetemi demokrácia lényegét pusztán az előírt fórumok s intézmények meglétében látják, azok elégedettek lehetnek. Akik reflex-szerűen egyetemi demokrácia hallatán a különböző szervezetek, testületek széles jogkörére gondolnak, azok is pozitívan vélekedhetnek a jelenlegi helyzetről. Ezekhez a sommás, egyoldalú megközelítésekhez kívánkozik az a megjegyzés, amely szerint a demokráciának az a tragédiája, hogy a legdemokratikusabb formák között is hathatnak a legantidemokratikusabb mechanizmusok. "Szélsőségesen fogalmazva azt is mondhatnánk, hogy nemegyszer a 'felvilágosult menedzserektől' függ a helyi demokrácia mértéke."⁷⁶ A KISZ SZOTE Bizottsága úgy minősítette az 1980/81-es beszámolójában egyetemük demokratizmusát, hogy az "a képviselői, képviseleti demokrácia olyan megvalósulása, melyet a személyi tényezők erősen befolyásolnak."

Az egyetemi demokrácia hallgatói oldalról történő megközelítésekor figyelembe kell vennünk, hogy egyetemünkön az oktatás, a szakemberképzés csupán egyik feladata, viszont az oktatók és az egyetemi vezetés nem elhanyagolható, az 6 szempontjukból sokszor nagyobb horderővel bíró kér-

dése a tudományos, illetve kutató tevékenység.

Az egyetemi demokrácia rendeltetése:

- járuljon hozzá az osztársadalmi méretű demokrácia hatékonyabb érvényesüléséhez,
- szolgálja és védje az egyetem, illetve az egyetemen belüli kollektívák érdekeit,
- mozgassa elő az egyetemi oktatók, egyéb egyetemi dolgozók és hallgatók jogos egyéni érdekvédelmét.⁷⁷

Az egyetemi demokrácia feladatát tehát abban az összetett feladatrendszerben határozhatjuk meg, hogy a szocialista szakemberképzés a tudományos és a kutatómunka megvalósítása érdekében biztosítsa az objektív érdekek és érdekkülönbségek megjelenését, s ehhez megteremtse a megfelelő intézményrendszert, kialakítsa a szükséges fórumokat, kereteket. Röviden azt mondhatjuk: teremtsen megfelelő feltételeket az egyetem hatékony működéséhez.

Az egyetemi demokrácia tartalmát a szocialista szakemberképzés mindenkor követelménye határozza meg, ennek primátusát figyelembe véve történik oktatók és hallgatók kezdeményezőkétségének kibontakoztatása. Pontosan nyomon követhető az a folyamat, amely során felsőoktatásunk eljutott a központilag kijelölt célokkal való azonosulás megérttetésétől addig, amíg saját maga is részesévé válhatott a feladatok meghatározásának. Alapvető annak biztosítása, hogy az érdekeltek részt vehessenek a célok meghatározásában, kimunkálásában, amelyen keresztül a közös célok elérhetők.

A zökkenőmentesnek nem nevezhető ut egyik súlyos hibája, hogy mindmáig várat magára a szocialista szakemberképzés és a társadalmi elvárások szinkronjának megteremtése, illetve a szocialista szakember, szocialista értelmiség /korábban kommunista szakember/ fogalmának pontos, minden idealizmustól mentes, az objektív szükségleteken alapuló definiálása.

Az egyetemi demokrácia funkciói

Az egyetemi demokráciának két alapvető funkciót kell ellátnia:

- a/ biztosítani kell az egyetem belső működését,
- b/ elő kell segítenie a hallgatók demokratikus nevelését.

a/ Az egyetem belső működésének alapkérdése, hogy intézményrendszere működésének biztosítottak-e külső feltételei, vagyis milyen viszonyban áll az öt irányító főhatóságokkal, rendelkezik-e megfelelő önállósággal, döntési hatásköre milyen kérdésekre terjed ki. /Az 50-es években kialakult paternalista viszonyt főhatóság és az intézmények között a társadalom demokratizálódásával párhuzamosan születő jogszabályok, rendelkezések sem tudták, a hatáskörök decentralizálása ellenére sem felszámolni. Nem véletlenül került a KISZ KB EFT egyik munkabizottságának vitaanyagába az MM "A magyar felsőoktatás átalakításának főbb irányai" c. napirend előterjesztésekor az a határozott igény, amely

szerint "kerüljön előtérbe az elvi politikai irányítás, szoruljon háttérbe a csak államigazgatási eszközöket használó paternalisztikus gyámkodás ... az egész irányítási rendszerben végre kell hajtani a jogkörök racionálisabb elosztását, ami azt jelenti, hogy adott kérdésről ott döntsenek, ahol a feladatokat végrehajtják, ahol a legtöbb információ és szaktudás áll rendelkezésre."/

Nyomon követhető felsőoktatásunk demokratizálódása során, hogyan jut el a 60-as évek elejétől - amikor is a véleményalkotás egyszerűen jóváhagyást, támogatást, azonosulást, a központi feladatokra való mozgósítást jelentette - az önálló vélemények, eltérő érdekek megjelenítéséig /lásd: az MM A felsőoktatás távlati fejlesztési terve c. előterjesztés vitáját, vagy ezzel összefüggésben az 1982-es Gödöllői Alágazati Ifjúsági Parlamentet/. Az egyetemi demokráciának lényeges mozzanata, hogy mennyiben teszi lehetővé oktatók és hallgatók részvételét az oktatás célkitűzéseit /ma: oktatáskorszerűsítés/ kidolgozásában. Az egyetem belső működésének izgalmas kérdése, hogy az egyetemen oktatókat, hallgatókat, dolgozókat érintő döntések milyen érdekeket tükröznek. Olyan feladatok, kérdések sora vetődik fel, mint a különböző oktatói és hallgatói érdekek felismerése, felszínre hozása, egyeztetése, a közös érdekek megtalálása, illetve ezek alapján a lehetséges egységes cselekvés kimunkálása. Társadalmi gyakorlatunkban a "társadalmi érdek" misztifikált, mindenkinek felett lebegő s megfoghatatlan fogalma hosz-

szu időn keresztül elegendő érvnek tűnt egy-egy csoport, réteg, vagy egyének érdekeinek háttérbe szorításához. Márpedig a társadalmi érdek csak az érdekek sokszínűségéből jöhet létre, mégpedig akkor és úgy, ha az érdekkülönbségeket a politikai szervek hangsúlyozhatják, megőrizhetik és számon is kérhetik. Az egyetemi demokrácia az intézmények szintjén gyakran leegyszerűsödik oktatók és hallgatók kapcsolatára, a köztük meglévő érdekkülönbségek feltárásnak és ütköztetésének folyamatára. Ennek következménye az a sematikus álláspont, amely egységes hallgatói érdek által vezérelt ifjúsági szervezetet állít szembe az egységes oktatói érdekeket védelmező egyetemi vezetéssel, holott a szembenállás nem törvényszerű, sőt az érdekek differenciáltsága következtében egybe is eshetnek bizonyos oktatói és hallgatói érdekek. A hallgatóság heterogén volta és az intézmények hatásmechanizmusának bonyolultsága következtében nincs homogén hallgatói érdek, a hallgatóság érdekstruktúrája rendkívül bonyolult és differenciált. Egyrészt csaknem minden hallgatóban él az értelmes, mind önmaga, mind a társadalom számára hasznosító munka igénye, másrészt jelentős hallgatói rétegekben jelentkezik a teljesítményminimumra való törekvés is hosszabb-rövidebb távu érdekként.

Meg kell jegyeznünk, hogy a cselekvés motivációja szempontjából teljesen lényegtelen, hogy vélt vagy valós érdekekről van-e szó.⁷⁸

Tény tehát, hogy a felsőoktatásban az oktatók és hallgatók csoportérdekei eltérőek és az elsősorban az oktatási folyamatban jelentkeznek. Az oktatók egzisztenciális érdeke a tudományos kutatómunkához fűződik, a hallgatóké pedig elsősorban az oktató-nevelő munkához. Ugyanakkor az is tény, hogy egészen másként jelentkezik például a tanszékvezetők és másként a beosztott oktatók érdeke, ütközik egymással egyes tanszékek, tanszékvezetők érdeke, s ebben a folyamatban újabb ütközőpontként, de mindenképpen vesztesként valahol megjelenik a hallgató, aki "ugy sem látja az oktatási folyamatot, nincs átfogó ismeretek birtokában, tehát mindenképpen helyesebben teszi, ha rábizza magát oktatóira".

A kialakult rendszerben elsődleges a tanszéki /tanszékvezetői/ autonómia sérthetetlensége. Ennek megőrzésére mind a kari mind az egyetemi vezetés törekszik, mivel többnyire a funkcionáriusok egyszemélyben tanszékvezetők is. "A tanszéki önállóság csorbitása egyébként az egyetemi és a kari vezetőknek sem érdeke, hiszen ők csak ideiglenesen - 3-6 éven át - rektorok vagy dékánok, állandó státuszuk a tanszékvezetés, érthető tehát, hogy ideiglenes megbízatásuk posztjáról nem hajlandók gyengíteni az állandó tisztjükkal járó hatalmat."⁷⁹

A hallgatói érdekek megjelenésének további akadályai egyrészt az egyetemek belső strukturájából adódnak és

nem sajátos hallgatói, hanem összegytemi problémaként jelentkeznek, másrészt az ifjúsági szövetség belső gondjaiból illetve a hallgatói jogviszony tisztázatlanságából származnak.

A fiatal oktatók egyrészt beosztásuk, másrészt az oktatásban elfoglalt helyük, valamint egykori hallgatói voltak miatt maguk is függő helyzetben vannak s a hallgatókkal való viszonyuk, még ha ez optimálisan közvetlen és kollegális is, nem befolyásolhatja számottevően a képzést, a hallgatóság helyzetét, az oktatói-hallgatói kapcsolatokat. Vonatkozik ez a "mozgalmi csatornán" át bejutott fiatal oktatókra is, akiknek élő és szoros a kapcsolata a hallgatókkal, de mivel kevesen vannak, s kutatási érdemeik sincsenek, többnyire afféle megtürt személyek csupán, közvetítőként s követendő példaként ők sem jöhetnek számításba.

A továbbiakban lényegesnek tartjuk, hogy - anélkül, hogy a jelen fejezetben ismét részletesen foglalkoznánk az egyetemi demokrácia fórumaival, intézményrendszerével, - néhány gondolatot megfogalmazunk az általános tapasztalatok alapján a fórumokkal kapcsolatban.

Az egyetem belső működése során mint az előzőekben próbáltuk érzékeltetni, különböző érdekek ütköznek, ennél fogva meghatározó azoknak a fórumoknak, döntési joggal felruházott testületeknek a működése, amelyek ezen érdekek ütköztetésére hivatottak. A társadalmi szerveknek, köztük a KISZ-nek is, az érdekfeltáró, érdekvényesítő, érdekképviseleti

tevékenysége alapjá, az itt folyó munkának.

Az egyetemeken döntési joggal felruházott tanácsok - élve az önállóság és a decentralizáció adta lehetőségekkel - szervezeti keretül szolgálhatnak a hallgatók érdekképviseleti, érdekvédelmi tevékenységéhez. A lehetőség kihasználása azonban számos feltételtől függ. Egyetemi vezető testületeink hasonló gondokkal küzködnek, mint a társadalom bármely területén működő demokratikus testületek.⁸⁰ A nagy létszámú testületek működése gyakran formális, a döntések előkészítése nem megfelelő és nem demokratikus, nem ritka az üléseken az etikai normák megsértése, a klikk-harc.⁸¹ Egyik egyetemünk pártvégrehajtó bizottsági ülésén elhangzott hozzászólásként, hogy egyes intézetvezetők bizonyos témák esetében a képviselőket egymástól függetlenül "megagitálják". Élő gond, hogy a tényleges döntések nem azokon a fórumokon születnek, amelyek hivatalosan döntési joggal felruházottak. Helyettük a döntési joggal nem rendelkező szűkebb testületek vagy igazgatási szervek már a döntés előkészítés szakaszában meghozzák a tulajdonképpeni döntést, a vezető testületek "csak az előterjesztett anyag kisebb jelentőségű módosítására és jóváhagyására szorítkoznak, a tanács tagjainak részvétele, beleszólási lehetősége erősen korlátozott, sokszor formális, mivel a beterjesztett javaslat már eldöntött kérdéseket tartalmaz."⁸² Ugyancsak látszólagos a demokratizmus a tanácsok összetételében is, hiszen az ülésen oktatók és hallgatók részéről is csak egyéni vélemények

hangzanak el. A választott oktatók - nem beszélve a hivatalból tag tanszékvezetőkre és egyéb vezetőkre - ugyanúgy nem végeznek érdekfeltáró munkát, ha csak nincs előtte nagyobb horderejű kérdésekben kötelező párt-, KISZ vagy szakszervezeti állásfoglalás - mint ahogy azt a hallgatóság sem képes megtenni. "Demokratikusak-e egyáltalán ezek a testületek, vagy arisztokratikus, konzervatív képződmények? Mindenesetre másfajta demokratizmus érvényesül bennük a vezetők és vezető oktatók és más a beosztott oktatók, a hallgatók és a nem oktató beosztású dolgozók számára... Nincs értelme nem tudomásul venni azt a tényt, hogy ezek a testületek a vezetők testületei, amelyben képviselve vannak az intézményben dolgozók több csoportjai is."⁸³ Az egyetemi demokrácia tényleges működését illetően kétségek nélkül igaznak tűnik, hogy érdekfeltáró tevékenység nem igen folyik, érdekütköztető és egyeztető szerepüket pedig a testületek nem képesek betölteni. Tudunk olyan egyetemi egységről, intézetről, ahol - egy párt VB ülésen elhangzott hozzászólás tanúsága alapján - ugynevezett "öreges tanácsa" működik, akik előre megtárgyalják a béremeléseket, előléptetéseket, nem hivatalos formában - természetesen. "A hallgatói érdekeket képviselő csoport még az egyetemeken belül is csak arra lehet képes, hogy a hallgatói érdekeket a döntésre jogosult egyetemi, vagy kari tanácsban feltárja, de arra már nem, hogy a feltárt érdekeket hathatósan képviselje ... Az egyetemi tanács a karok, illetve egyes okta-

tók, főleg vezetői csoportok közötti vitákban játszat esetleg szerepet, a hallgatói érdekek kivívásában azonban nem."84 Már a tanácsokban lévő hallgatói arány /10-15 %/ is jelzi, hogy a hallgatói érdekek elfogadása, vagy elutasítása a belátás szintjére helyeződik át, s ha ezek ellentétesek az oktatók vezető csoportjainak érdekeivel, akkor semmiképpen nem juthatnak érvényre. A vélemények hangoztatásának lehetősége nem azonos a döntéshozatallal, s a hallgatók képviseletének különböző intézményesített formái az egyetem működési mechanizmusában jelentős eredmények ugyan, de biztosítékot nem jelentenek. Az már a hallgatói demokratizmus sajátos belső problémája, hogy hiányzik a képviselethez szükséges információáramlás, s a képviseletet ellátó személyek sem az arra leginkább rátermettek, szakmailag legalkalmasabbak.

Ma már az érdekek felszínre hozatalára, ütköztetésére és egyeztetésére irányuló kísérletek nemcsak az intézményesített és formalizált fórumokon, hanem a kapcsolatok minden szférájában folynak, hol nyíltan, hol burkoltabban. Ez az ugynevezett köznapi érdekérvényesítő taktika nyilvánult meg például az oktatók hallgatói véleményezési rendszerének kísérleteiben, az óralátogatási fegyelem legkülönbözőbb szankciói feloldásában, a vizsgák, beszámolók, hallgatók igényei szerinti sorrendjében, módjában, stb.

b/ Az egyetemi demokrácia másik fő funkciójaként a demokratizmusra, demokratikus közéletiségre való nevelést jelöltük meg, mégpedig olyan értelemben, hogy fel kell keltenie, s kialakítani a közéleti érdeklődést és tevékenységet, valamint e cselekvés révén el kell vezetnie egy, az értelmiségtől elvileg elvárt demokratikus életfelfogás, magatartás elsajátításához.

A réteg jelentőségének és a kérdés komplexitásának alátámasztására érdemes néhány megjegyzést tennünk az értelmiség mai szerepével kapcsolatban. 1980-ban a felsőfoku végzettségűek száma 489 ezer volt, ötszöröse a felszabadulás előttinek, s háromszor annyi, mint 1960-ban. Az aktív keresők 8 %-a rendelkezik egyetemi vagy főiskolai diplomával. A következő évtizedek várható társadalmi-gazdasági fejlődése alapján az értelmiség számának és arányának további növekedésére számíthatunk. Ugyanakkor vagy talán éppen ezért soha sem volt olyan heterogén az értelmiség mint ma, akár belső tagozódását, az értelmiségi tevékenység minőségi jellemzőit, a rétegbe tartozók képzettségi szintjét, vagy akár az értelmiségi funkciók gyakorlásának feltételeit és társadalmi hatását tekintjük. Ezért különösen hangsúlyozandó a réteggel szemben támasztott társadalmi elvárások, politikai feladatok meghatározásakor is az értelmiség kategóriájának differenciált, nemcsak az iskolai végzettségen és a betöltött vezetői munkakör formális kritériumaiban alapuló - a végzett munka jellege szerinti megközelítése.

Ennek szemelőtt tartásával leegyszerűsítőnek tűnik számunkra az utóbbi évtized több hivatalos párt és állami dokumentumának megállapítása, amely szerint az értelmiségnek a fejlett szocialista társadalom építése során általában megnő a szerepe, jelentősek a feladatai a szocialista demokrácia kiszélesítésében: az érdekek feltárásban és közvetítésében. Napjaink társadalmi gyakorlata többnyire nem támasztja alá ezt az elvárást: végzés után a hallgatók sem megszerzett tudásukat, sem esetleges közéleti aktivitásukat nem tudják várakozásuknak megfelelően érvényre juttatni, ezen illuzióik sok esetben már az egyetem utolsó éveiben szerte is foszlanak.

Dolgozatunkban nem vállalkozhatunk a fenti okok mélyebb elemzésére, ugyanakkor a megjelenítését mindenképpen szükségesnek tartjuk, mivel lényeges ellentmondást látunk a deklarált és a valós társadalmi elvárások között. Nézetünk szerint a meglévő gyakorlat is éppen ezen ellentmondást igazolja, vagyis az egyetemi képzés a mindennapi tevékenység során azért nem jeleníti meg az értelmiségi feladatokra történő felkészítést, mert az a társadalmi gyakorlatban is csak esetlegesen fogalmazódik meg elvárásként vele szemben.

"... mint bürokraták, logokraták, technokraták csak saját rendjüket képviselik, és tényleges munkájukból közvetlenül még semmilyen politikai képviselet strukturálisan nem következik".⁸⁵ Tapasztalataink megerősítik, hogy elsősorban

a humán típusú értelmiségi fiatalok azok, akik között megtalálhatjuk a politikailag aktív közéleti érdeklődést nagyobb arányban tanúsítók számát.

Alapjában véve egész egyetemi követelményrendszerünkben hiányzik az értelmiségi feladatokra való felkészítés. A mai felsőoktatás a kikerülő diplomásokat lényegében legfeljebb szakmai szempontból készíti föl, márpedig az értelmiségképzés olyan folyamat, amelynek fő elemei: a szakmai tudás tudományos megalapozottsága, a szaktudás gyakorlati alkalmazása, a társadalmi viszonyok ismerete, amelyben a szaktudás alkalmazható. A felsőoktatásnak az alábbi feladatokat kellene ellátnia:

- magasszintű, korszerű alapműveltség, a szakma gyakorlásához szükséges ismeretrendszer /közgazdasági, jogi, szociológiai, vezetési stb./ átadása,
- készségek kifejlesztése, mint kreativitás, tudományos gondolkodás és problémamegoldás, demokratikus politikai kulturáltság, vezetni tudás,
- attitűdök kialakítása, mint közéletiség, közösségi irányultság, társadalmi-politikai kérdések iránti nyitottság.⁸⁶

Véleményünk szerint az ifjusági szervezet az egyetlen, amely gondjai ellenére is a hallgatók egy szűk rétegének lehetőséget biztosít tevékenységén keresztül az értelmiségi feladatokra való felkészülésre.

A hallgatóság legöntudatosabb rétegének véleményét

igy fogalmazta meg a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem KISZ Oktatási Reformbizottsága: "Alapfeladat a hallgatók jogi, egzisztenciális, műveltségbeli, politikai-társadalmi emancipációja és aktivizálása, érdekeiknek a közös érdekekhez és az érdekeknek a cselekvéshez kapcsolása. Kettős feladat előtt állunk. Egyidejűleg kell erőnkön felül szerepet vállalnunk az oktatási rendszer modernizálási folyamatának kidolgozásában és valóraváltásában, a diákok élet- és munkakörülményeit meghatározó viszonyok alakításában, valamint a mai oktatási rendszerrel párhuzamosan a képzést kiegészítő, korrigáló diákontevékeny formák, szakmai-tudományos-közművelődési mozgalmak ösztönzésében és feltételeinek biztosításában".⁸⁷ Mindenféle kommentár, értékelés nélkül a hallgatók heterogenitásának bizonyosságául kontrasztként a KISZ ~~MMKE~~ munkabizottságának állásfoglalásához ugyanabban az évben egy másfajta hallgatói attitűd jelzése: "...a diákok merev tanszéki rendszer keretében egymástól elszakított, olykor mégis egymást fedő ismeretek szükségtelenül nagy, tagolatlan, nem egyénre szabott tömegét és egy-egy tudományba csak belekapó tárgyakat tanulnak. És mindezt el is felejtik minél gyorsabban, hiszen többségük tudja, vagy legalább is sejti, hogy az említett tárgyak és ismeretek jó része fölösleges és alkalmatlan lesz későbbi munkája során. Így sem saját, sem társadalmi érdek nem fűzi ahhoz, hogy partnere legyen az oktatásnak, az egyetemnek; érdeke csak a vizsgákon való átevicckélés, a diploma,

esetleg megfelelő ösztöndíj, segély megszerzése. Nem fűződik érdeke az oktatás kölcsönösséget igénylő folyamatában való részvételhez, éppugy, mint az ebben a folyamatban szerveződő közösségekben való részvételhez sem... Az egyetemen mindezért tartalmi érdek nélkül lézeng, tehát érdektelen is. Így nem kíván különösebben beleszólai semmibe, résztvenni a döntésekben és a belőlük fakadó feladatok megvalósításában. S ha ez a jelenség tömegessé válik, a többség nem tevékeny azok megvalósításában és nem ellenőrzi a mások általi megvalósítást sem. Akadozni kezd az eredetileg demokratikusnak szánt gépezet. Ilyen körülmények között lehet a közömbösöket szemléletváltoztatásra buzdítani, bizottságokat és diákparlamenteket bármilyen jól megszervezni, demokrácia mindettől még nem születik, mert születése, fejlődése nem szabályoktól, a keretek megteremtésétől, a vezetés szubjektív szándékától függ."⁸⁸

A fenti idézetek nagyjából jelzik a hallgatók két nagyobb csoportjának helyét, szerepét, viszonyulását az egyetem életéhez, illetve az egyetemi demokráciához. A hallgatóság egy igen nagy tömege egyáltalán nem érzi magát érdekeltnek a tanulás - és munkakörülmények megváltoztatásában. A hallgatók azon szűk rétege, akik vállalkoznak politikaalakító szerepre, saját ifjusági rétegükön kívül vállalják más, az intézménytől anyagi függésben lévő rétegek /pl. fiatal oktatók, beosztott oktatók, dolgozók/ érdekeinek megjelenítését is, valamint igényt tartanak arra, hogy átfogó társadalmi kérdésekben az egész réteg képviselőiben hangjukat hallassák.

Összegzés

Dolgozatunkban kísérletet tettünk az egyetemi demokrácia egy részterületének, a hallgatói részvétel alakulásának s az azt biztosító mechanizmusoknak az áttekintésére. Az egyetemi demokráciát s benne az ifjúság szerepét úgy láttuk helyesnek vizsgálni, ha tekintetbe vettük az egyetemre kívülről ható, társadalmi tényezőket.

Alapvetőnek tartottuk az intézménnyel szembeni társadalmi elvárásokat, amelyek a társadalom előtt álló feladatok függvényében alakultak, s döntően befolyásolták az intézmények tartalmi munkáját s ezzel együtt irányítási mechanizmusát.

Az általunk leszűrhető tapasztalatok alapján úgy tűnik, ma még nem garantáltak annak sem társadalmi, sem szervezeti-jogi feltételei, hogy az egyetemi demokrácia az ifjúság számára olyan elv és módszer legyen, amely lehetővé teszi, hogy az egyetemeken az egyének, csoportok megfogalmazzák és kifejezésre juttassák elképzeléseiket, törekvéseiket a nagyobb horderejű társadalmi kérdésekkel kapcsolatban ugyanugy, mint alaptevékenységükkel, a tanulás-sal összefüggésben.

Az ifjúság egyetemi demokráciában játszott tényleges szerepe sem a hallgatók, sem az oktatók igényeit nem elégíti ki. Megállapításunkat a következőkre vezetjük vissza:

Az egyetemek irányítási mechanizmusában az 1969/70-es új Szervezeti és Működési Szabályzatok sem eredményeztek átütő változást. Jogilag és elvileg nőtt ugyan a felsőoktatási intézmények önállósága, gyakorlatilag azonban azóta is a minisztériumi főhatóság változatlanul bürokratikus eszközökkel, módszerekkel irányít. Az egyetemi demokráciának nincs kézzelfogható mérőeszköze, ezért a felsőbb hatóságok, sok esetben az irányító pártszervek is megelégszenek pusztán a demokrácia formai elemeinek meglétével. Az egyetemi demokrácia tartalmi, lényegi megnyilvánulása erőteljesen személyi tényezők függvénye. Az alapján, valamint az intézményi strukturából adódóan előfordulhat, hogy valóban demokratikus egyetemi vezető testületek mellett vagy ellenében autokratikus tanszékek, tanszékvezetők működnek az alsóbb szinteken, s ezáltal megkérdőjeleződik az egész egyetem demokratizmusa. Az egyetemi demokrácia egyik buktatójának a tanszékvezetői autonómia sérthetetlenségét tartjuk, s értjük ezalatt azt is, hogy mindaddig, amíg a tanszékvezetői kinevezések szinte öröknek tekinthetők, és a hagyományokon, s nem a tényleges szakmai érdekeken alapulnak, ebben nehéz változást elérni.

A jelenlegi keretek között, amikor az ifjúság jogszabályokban biztosított lehetőségei ott a legnagyobbak, ahol a legkevesebben gyakorolhatják, csak a hallgatók igen kis számának nyílik lehetősége - ez még az egyetemi, kari, alapszervezeti szintű KISZ vezetőségi tagok körénél is kevesebb -

a demokrácia gyakorlatának megszerzésére.

A közvetett demokrácia különböző fórumain korlátozott a hallgatói képviselők száma, a közvetlen demokrácia gyakorlására pedig az ifjúsági parlamenteken optimális esetben is csak kétszer nyílik lehetősége egy-egy hallgatónak. Az egyetemi demokrácia bővítésének esetleges egyéb lehetőségei /egyetemi ujság, faliujság, oktatók hallgatói véleményezése/ az ifjúsági szövetség belső demokratizmusának fogyatékoságai miatt maradnak kihasználatlanok.

Rbból már következik az ifjúsági szövetség egyetemi demokráciában játszott szerepének másik buktatója, amit röviden úgy összegezhetünk, hogy a KISZ az egyetemeken olyan feladatra vállalkozott, amivel nem azonosult sem tagsága, sem az egyetemi oktatók nem igényelték valójában, csupán annyiban, amennyiben ezt az állami- és párt dokumentumok előírták számukra. Az egyetemi KISZ szervezeteket olyan eszközöknek tekintették s tekintik ma is, amely csupán az intézmény eleve adott elvárásainak közvetítésére hivatott.

Az ifjúsági szövetség egészének gondját látja a szerző abban, hogy a KISZ tömegszervezetként az MSZMP-nek /egy élcsapatnak/ a programját vállalta fel, de ennek teljesítésére nem képes. A KISZ a gyakorlatban lemondott tömegszervezeti jellegéről - a felsőoktatásban mindenképpen - pontosabban olyan tömegszervezetté vált, amelynek súlyát nem tömegbefolyása, hanem a párthoz való viszonya adja.

Megoldási javaslatként teljes mértékben egyet tudunk érteni Micheller Magdolnával, aki a következőket mondja:

"A KISZ politikai rendszerben betöltött helye nem az MSZMP által szabott elvárásoknak kell megfeleljen, hanem tagjai valós érdekeinek, elvárásainak is. Érdemi feladatának csak úgy lesz képes megfelelni. A jelenlegi társadalmi megújulási törekvések /a szocialista demokrácia kiszélesítése érdekében tett politikai kísérletek/ és a fiatalok, a KISZ tagok egy részének reformer kedve is egyazon irányba mutat. Kár lenne ismét elodázní ezt az eredményesnek véltető megújulási alkalmat."⁸⁹

Dolgozatom megírásának kezdetén, az indulási nehézségeken dr. Fábián György, a JATE Tudományos Szocializmus Tanszékének adjunktusa, a végső megfogalmazásban és szerkesztésben dr. Micheller Magdolna, a JATE Tudományos Szocializmus Tanszékének docense volt segítségemre. Mindkettőjüknek ezúton is köszönetet mondok, hogy javaslataikkal, ötleteikkel, tanácsaikkal támogatták munkámat. Ugyancsak köszönettel tartozom a JATE és a SZOTE állami- és KISZ vezetésének, akik rendelkezésemre bocsájtották a számomra alapvetően fontos dokumentumokat.

Jegyzetek

1. Lsd bővebben: Schmidt Péter: Demokrácia, állam, jog Propagandista 1981/2.
2. Az MSZMP KB 1984. okt. 9.-i ülésének állásfoglalása az ifjuság társadalmi helyzetéről és ifjuságpolitikai kérdésekről.
Népszabadság 1984. okt. 11.
3. Kiss Artur: Mindenki egyaránt ... Kozmosz, 1983. 208. o.
4. Kiss Artur: Mindenki egyaránt ... Kozmosz 1983.
5. Az MSZMP Id.: Központi Bizottságának határozata az ifjuság nevelésének néhány kérdéséről és a Magyar Kommunista Ifjusági Szövetség megalakításáról. /1957. márc. 11./
in: Az MSZMP határozatai és dokumentumai 1956-62. Kossuth, 1979.
6. A korszak egyetemi ifjusági szervezeteiről lsd. bővebben: Bárány Ferenc: A szegedi egyetemisták szervezetei 1921-29.
in: Fejezetek hat évtized történetéből, Szeged, 1982.
Szerk.: Hegyi András.
7. Bárány Ferenc in. 95. o.
8. Lsd. bővebben: Csaplár Ferenc: A Szegedi Piatalok Művészeti Kollégiuma. in: Fejezetek hat évtized történetéből, Szeged, 1982. Szerk.: Hegyi András.
9. Lsd. bővebben: Tóthné Jónás Irma: SZEI - A Szegedi Egyetemi Ifjuság politikai szervezete a második világháboru idején.

in: Fejezetek hat évtized történetéből, Szeged, 1982.

Szerk.: Hegyi András.

10. Tóthné Jónás Irma in.: 150-151. o.
11. A korszak törekvéseiről lsd. bővebben: Gál Lajos: A demokratikus egyetemi ifjusági mozgalom kibontakozása, a MEFESZ megalakulása /1944-45/. in: Tanulmányok a MEFESZ történetéből, FPK 1981.
12. Gál - Henyhárt - Tokody: Politikai küzdelmek az egyetemi ifjusági mozgalomban 1946 elejétől 1947 nyaráig.
in: Tanulmányok a MEFESZ történetéből FPK 1981. 51. o.
13. Lsd. erről: Sótér István: A DISZ és az állami vezetés kapcsolatai. Felsőoktatási Szemle 1956/3. 12.
14. Gosztonyi János: Az egyetemi DISZ munka feladatai.
Felsőoktatási Szemle 1955/7-8. sz. 298. o.
15. Bóka László: A DISZ feladatai a tanulmányi munka előmozdítása és a tanulmányi fegyelem megszilárdítása terén.
Felsőoktatási Szemle 1955/2. sz. 72. o.
16. Lsd. erről: Fábrián György - Karácsonyi Péter: A szegedi egyetemi ifjusági mozgalom 1955-56. in: Fejezetek hat évtized történetéből, Szeged, 1982.
Szerk.: Hegyi András 217. o.
17. A Szegedi Tudományegyetem Rektori jelentése az 1960/61-es tanévről.
18. Bihari Mihály: Viták a szocialista demokráciáról az elmúlt negyedszázadban, Propagandista, 1983/3. 86. o.

19. A Magyar Szocialista Munkáspárt VII. Kongresszusának határozata. in: Az MSZMP határozatai és dokumentumai 1956-62. Kossuth, 1979. 476. o.
20. Az 1961. évi III. törvény a Magyar Népköztársaság oktatási rendszeréről. in: Közoktatás- és Közművelődéspolitikai /Dokumentumgyűjtemény/ Kézirat, Szeged, 1978.
Szerk.: Koncz János - Szabó G. Mária.
21. Tóth József: A magyar felsőoktatás intézményhálózata FPK 1975. 28. o.
22. Molnár János: Az egyetemi vezetésről. Felsőoktatási Szemle 1961/1-2. 18. o.
23. A Szegedi Tudományegyetem rektori beszámolója az 1961/62-es tanévről.
24. Berecz János: A felsőoktatási intézmények KISZ szervezeteinek feladatairól.
Felsőoktatási Szemle 1960/5. 279. o.
25. SZOTE Egyetemi Tanács ülésének jegyzőkönyve 1965/66.
26. A Szegedi Tudományegyetem rektori beszámolója az 1964/65-ös tanévről.
- 27.-28. Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Tanács ülésének jegyzőkönyve 1965/66.
29. A Szegedi Tudományegyetem rektori beszámolója az 1964/65-ös tanévről.
30. Tettek és tennivalók... Szegedi Egyetem 1966. K. 8. 3. o.
31. A Szegedi Tudományegyetem Rektori Tanácsa ülésének jegyzőkönyve 1966/67.

32. A KISZ Központi Bizottságának irányelvei a felsőoktatási intézmények KISZ szervezeteinek feladataira /1966. okt.5./
in: A KISZ KB határozatai, irányelvei az ifjúsági szövetség tevékenységeiről, feladatairól.
ILV, 1969. 150. o.
33. Az egyetemi ifjúság munkájáról tanácskozott a KISZ megyei és városi Bizottsága.
Szegedi Egyetem 1966. dec. 28. 3. o.
34. Tettek és tennivalók..
Szegedi Egyetem 1966. X. 8. 3. o.
35. Polinszky Károly: Gondolatok az új egyetemi szervezeti szabályzatról.
Felsőoktatási Szemle 1969/6. 321. o.
36. Zibolén Endre: A felsőoktatás új utjai.
FPK 1975. 6. o.
37. Egyetemi, főiskolai ifjúságnak fejlődésének problémái.
in: Ifjúságpolitikai dokumentumok I. köt. 121. o. ILV 1971.
38. JATE Egyetemi Tanács ülésének jegyzőkönyve 1968/69.
39. Lsd. bővebben: Verebélyi Imre: A szervezeti működési szabályzatok és szervezeti modellek és a KISZ kapcsolata.
Felsőoktatási Szemle 1970/5.
40. A II. Országos Nevelési Konferencia jegyzőkönyve,
FPK 1970. 48. o.
41. JATE Egyetemi Tanács ülésének jegyzőkönyve 1968/69.
42. JATE rektori beszámolója az 1969/70-es tanévről.

43. Az MSZMP KB állásfoglalása ifjúságpolitikai kérdésekben
/1970. febr. 18-19./
in: Ifjúságpolitikai dokumentumok I. köt. 31. o. ILV 1976.
44. lsd. 43.
45. Egyetemi, főiskolai ifjúságunk fejlődésének problémái.
in: Ifjúságpolitikai dokumentumok I. köt. 125. o. ILV 1971.
46. A JATE rektori beszámolója az 1970/71-es tanévben
47. A JATE rektori beszámolója az 1970/71-es tanévben
48. Nagy Sándornak, a KISZ KB titkárának hozzászólása az 1977-es
rektori értekezleten. in: Felsőoktatási intézmények vezetői-
nek tanácskozása 19. köt. 246. old. FPK 1977.
49. Klement Tamás: Az egyetemek szervezeti és működési szabály-
zatának tapasztalatai.
Felsőoktatási Szemle 1973/1. 18. o.
50. A JATE BTK KISZ-vezetőség 1979/80-as,
a JATE TTK KISZ-vezetőség 1979/80-as
és a JATE JTK KISZ-vezetőség 1980/81-es beszámolója.
51. lsd. bővebben: Parti Mihály: A hallgatói részvétel komp-
lex rendszere felsőoktatásunkban.
Felsőoktatási Szemle 1974/11.
52. Az ifjúságról szóló 1971. évi IV. törvénynek az egyes mi-
niszteriumok és országos hatáskörű szervek által kiadott
végrehajtási rendelkezései.
in: Ifjúságpolitikai dokumentumok 3. köt. 319. o. ILV 1981.
53. lsd erről: Garami László: Érdekek, érdekellentétek, érdek-
egyeztető fórumok a pedagógusképző intézményekben.
Felsőoktatási Szemle 1982/11. 12.

54. Lsd. bővebben: Szüts Istvánné hozzászólása a felsőoktatási intézmények hallgatóinak ifjusági parlamentjén /Gödöllő, 1974. okt. 25./
in: Felsőoktatási tanácskozások 11. köt. 25. o. FPK 1976.
55. Kornidesz Mihály hozzászólása a felsőoktatási intézmények ifjusági parlamentjén /1977. jan. 28-29./
in: Felsőoktatási tanácskozások 14. köt. 45. o. FPK 1977.
56. Gondolatjel /JATE BTK KISZ szervezetének kiadványa /1981/ 3. 8. o.
57. A KISZ SZOTE Bizottság beszámolója az 1982/83-as mozgalmi évről.
58. A SZOTE Egyetemi Tanács ülésének jegyzőkönyve 1982/83.
59. Gondolatjel /A JATE BTK KISZ szervezetének kiadványa/ 1981/5. 8. o.
60. Makó István: A demokrácia politikai természete, Propagandista 1981/2. 29. o.
61. Lásd bővebben: Rakusz Lajos: A KISZ szervezetek, a hallgatók szerepe az oktatás korszerűsítésében.
Felsőoktatási Szemle 1972/10., valamint
Szekeres Imre: A KISZ szerepe az oktatás korszerűsítésében.
Felsőoktatási Szemle 1976/3.
62. Nagy Sándor hozzászólása az 1977-es országos rektori értekezleten.
in: Felsőoktatási tanácskozások 19. köt. 242. o. FPK 1980.
63. A KISZ KB 1977. okt. 27-28.-i határozata a KISZ feladatairól az ifjuság érdekeinek képviselésében és védelmében,

valamint a KISZ KB IB 1978. aug. 31.-i határozata az egyetemi-főiskolai KISZ szervezetek szakmai, tanulmányi munkájának feladataira.

in: Ifjúságpolitikai dokumentumok 3. köt. ILV 1981.

64. KISZ KB EFT vitaanyag 1978.
65. A KISZ JATE BTK vezetőségének 1979/80-as beszámolója.
66. A magyar felsőoktatás helyzete /tervezet/ 1980, okt.
/A Művelődési Minisztérium vitaanyaga/ 19. o.
67. A JATE BTK KISZ vezetőség beszámolója az 1980/81-es mozgalmi évről.
68. A KISZ JATE Bizottság beszámolója az 1980/81-es mozgalmi évről.
69. Gondolatjel /A JATE BTK KISZ szervezetének kiadványa/
1981/1. 12. o.
70. A KISZ JATE Bizottság beszámolója az 1980/81-es mozgalmi évről.
71. A JATE JTK KISZ vezetőség beszámolója az 1981/82-es mozgalmi évről.
72. A JATE KISZ Bizottság beszámolója az 1981/82-es mozgalmi évről.
73. Lsd erről: Szotáczy Mihály: Az egyetemi demokratizmus és jogi szatályozása. Felsőoktatási Szemle 1973/9. 1o.
Kun László: A hallgatói önkormányzat és az egyetemi demokrácia helyzete, fejlesztésének problémái.
in: Az egyetemi, főiskolai hallgatók önállóságának és társadalmi öntevékenységének helyzete és fejlesztési feladatai.
Miv.Min.Marxizmus-Leninizmus Okt.Főosztály, Budapest 1981.

74. Az üzemi demokrácia néhány elvi kérdése /1969. szept./
in: Az MSZMP határozatai és dokumentumai 1967-1970.
Kossuth 1974.
75. Buza Márton: Az üzemi demokrácia fejlesztésének kérdései.
Kossuth 1976.
76. Képviselő, demokrácia, helyi önállóság /Kerekasztal-
beszélgetés/. Társadalmi Szemle 1983/4. 71. o.
77. Ádám Antal: Az egyetemi demokrácia néhány összetevőjéről.
Felsőoktatási Szemle 1968/9. 10.
78. Kun László: in.
79. Garami László: Struktúra és szervezet-oktatók és hallgatók.
FPK 1980. 186. o.
80. Lsd bővebben: Képviselő, demokrácia, helyi önállóság
/Kerekasztalbeszélgetés/. Társadalmi Szemle 1983/4.
81. Lsd erről: Pöldesi Tamás: A szocialista demokratizmus az
egyetemen. Felsőoktatási Szemle 1974/12.
82. Pálvölgyi Endre: A felsőoktatási intézmények belső szer-
vezete. FPK 1980. 12. o.
83. Garami László: Struktúra és szervezet - oktatók és hall-
gatók. FPK 1980. 206. o.
84. Pálvölgyi Endre: in. 42. o.
85. Gombász Csaba: Van-e ,és ha van, milyen a politikai tagolt-
ság nálunk?
in: A Magyar Politikatudományi Társaság évkönyve, Bp. 1983.
86. A KISZ KB vitaanyaga "A magyar felsőoktatás távlati fej-
lesztési tervéről" 1980.

87. Az MKKE KISZ oktatási reform-munkabizottság tézisei az egyetemi reformról.
in: A felsőoktatás fejlesztéséről /Dokumentumok, cikkek tanulmányok/. KISZ KB EFT 1983. 315. o.
88. Gondolatjel /A JATE BTK KISZ szervezetének kiadványa.
1981/8. 15. o.
89. Micheller Magdolna: A KISZ helye, szerepe a szocializmus politikai rendszerében. Szeged, 1984. /Kézirat gyanánt/
/Résztanulmány a TTI Gazdaság és politika c. témájához/
51. o.

Irodalom

Ádám Antal:

Az egyetemi demokrácia néhány összetevőjéről I., II.

Felsőoktatási Szemle 1968/9., 10. sz.

A felsőoktatás fejlesztésének főbb tendenciái az európai szocialista és a fejlett kapitalista országokban.

FPK 1971. Kézirat.

A felsőoktatás fejlesztéséről /Dokumentumok, cikkek, tanulmányok/ KISZ KB EFT Bp. 1983.

Szerk.: Domina István, Fábri Béla.

A felsőoktatási intézmények hallgatóinak ifjusági parlamentjei /Gödöllő 1974/, FPK Bp. 1976.

A felsőoktatási intézmények oktató és nevelőmunkájának helyzete és egyes időszeri problémái.

Felsőoktatási Jegyzetellátó Bp. 1968.

A haladó egyetemi ifjusági mozgalom Magyarországon /1918-1945/.

Kossuth, 1978. Főszerk.: Vass Henrik.

A hallgatók szerepe az egyetemek és főiskolák irányításában.

Felsőoktatási Szemle 1974/7., 8. sz.

Az ifjusági mozgalom nevelőmunkája,

ILV Bp. 1963.

Alföldi Árpád:

Az egyetemi hallgatók és a KISZ szervezetek szerepe az oktatás korszerűsítésében és az egyetemi demokrácia kiszélesítésében.

Felsőoktatási Szemle 1970/7.-8. sz.

Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének feladatai
Kossuth 1972.

A magyar felsőoktatás helyzete /Válogatás az 1981. febr. 30-i határozatot előkészítő tanulmányokból/ Bp. 1983.
Szerk.: Palovecz János

A magyar felsőoktatás helyzete és fejlődésének perspektívái
/A felsőoktatási intézmények vezetőinek véleménye a vizsgált kérdésekről./
FKP 1979.

A magyar haladó ifjúsági mozgalmak történetének válogatott bibliográfiája, Bp., 1977. ILV

A magyar népi demokrácia története
Kossuth Kk. 1978.

Az MSZMP negyedszázada, Kossuth 1982.

Szerk.: Nabuda Miklós és Urbán Károly

Ancsel Éva: Az értékek változása és az ifjúság
Társadalmi Szemle 1982/10. sz.

Ancsel Éva: Szocializmus és ifjúság

Társadalmi Szemle 1977/3. sz.

A párt ifjúságpolitikájának néhány kérdése

Kossuth 1970.

Az 1963-64. tanév fő feladatai.

Felsőoktatási Szemle 1963/10. sz.

Barabás János:

Politikai aktivitás az egyetemeken

Ifjukommunista 1973/10. sz.

Bárány Ferenc: A szegedi egyetemisták szervezetei 1921-1929.

in: Fejezetek hat évtized történetéből, Szeged, 1982.

Szerk.: Hegyi András.

Beke Dezső - Bárdos Gyula: A KISZ helye és szerepe az egyetemi tevékenység rendszerében.

Felsőoktatási Szemle 1972/9. sz.

Berecz János: A felsőoktatási intézmények KISZ szervezeteinek feladatairól.

Felsőoktatási Szemle 1960/5. sz.

Berecz János: A KISZ feladatai az egyetemi hallgatók nevelésében. /A KISZ I. Országos Értekezlete anyagának részletei./

Felsőoktatási Szemle 1957/6. sz.

Berecz János: A kommunista szakemberképzés és a felsőoktatási intézmények KISZ szervezetei.

Ifjúkommunista 1962/4. sz.

Bessenyi István - Némédi Dénes:

Egyetemisták, egyetem-politika, cselekvés, Valóság 1975/8.sz.

Bevezetés a felsőoktatásba

FPK Bp., 1975.

Bibliográfia az ifjúsággal kapcsolatos kutatómunkához

MSZMP KB Társ.tud. Int. Bp. 1971.

Szerk.: Sárkány László

Bibliográfia

A tanulóifjúság a társadalomban. MSZMP KB Társ.tud.Int. Bp. 1974.

Szerk.: Csáky Mihály - Zsurzs Mária.

Bihari Mihály: A felsőoktatás helyzete Magyarországon és fejlesztésének fő irányai.

Felsőoktatási Szemle 1983/3. sz.

Bihari Mihály: A társadalom érdekviszonyai és a szocialista demokrácia.

Felsőoktatási Szemle 1980/2. sz.

Bihari Mihály: Viták a szocialista demokráciáról az elmúlt negyedszázadban.

Propagandista 1983/3. sz.

Bóka László:

A DISZ feladatai a tanulmányi munka előmozdítása és a fegyelem megszilárdítása terén.

Felsőoktatási Szemle 1955/2. sz.

Bóka László:

Egy kari tanácsulós tanulságai.

Felsőoktatási Szemle 1954/3. sz.

Buza Márton:

A munkahelyi, az üzemi demokrácia fejlesztésének elvi és gyakorlati kérdései.

Kossuth, Bp. 1977.

Csaplár Ferenc:

A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma

in: Fejezetek hat évtized történetéből, Szeged, 1982.

Szerk.: Hegyi András.

Csernus Sándor:

A KISZ tevékenységének fő irányai a szegedi felsőoktatási intézményekben 1975-80.

in: Fejezetek hat évtized történetéből, Szeged, 1982.

Szerk.: Hegyi András

Devics József:

A munkahelyi légkör, a vezetés és a társadalmi szervek tevékenységének összefüggése hazánkban.

ME Marxizmus-Leninizmus Tanszék Közleményei.

Bp. 1977/1. sz.

Diákközösségek öntevékenysége a felsőoktatásban.

Tankönyvkiadó Bp. 1969. Szerk.: Széchy Éva.

Dolgozatok az üzemi demokráciáról

Tudományos Szocializmus Füzetek, Bp., 1972.

Duchszovszky Istvánné:

A hallgatói demokratizmus tapasztalatai és továbbfejlesztése.

Felsőoktatási Szemle 1973/12. sz.

Egyetemi és főiskolai hallgatók országos tanácskozása

Diákparlament 1972.

FPK Bp. 1973.

Egyetemi vezetők értekezlete

Felsőoktatási Szemle 1957/9. sz.

Erdey-Gruz Tibor:

Az egyetemek feladatai a kormányprogrammal kapcsolatban.

Felsőoktatási Szemle 1954/1. sz.

Értelmiségiek, diplomások, szellemi munkások.

Szociológiai tanulmányok

Bp., Kossuth 1978.

Fábián György - Karácsonyi Péter:

A szegedi egyetemi ifjusági mozgalom 1955-1956.

in: Fejezetek hat évtized történetéből, Szeged, 1982.

Szerk.: Hegyi András.

Felsőoktatási dokumentumok és jogszabályok az egyetemi, főiskolai KISZ vezetők számára.

ILV, Bp. 1983.

Felsőoktatásunk korszerűsítéséről

FPK Bp. 1971.

Földesi Tamás:

A szocialista demokratizmus az egyetemeken.

Felsőoktatási Szemle 1974/12. sz.

Garami László:

Ahogy az egyetemi hallgatók látják I.-II.

FPK 1970.

Garami László:

Érdekek, érdekellentétek, érdekegyeztető fórumok a pedagógusképző intézményekben I.-II.

Felsőoktatási Szemle 1982/11., 12. sz.

Gombár Csaba:

A demokrácia mai fogalmáról.

Napjaink 1978/10-11. sz.

Gombár Csaba:

Van-e és ha van, milyen a politikai tagoltság nálunk?

Magyar Politikatudományi Társaság Évkönyve 1983.

Gombár József:

A KISZ és az egyetemi oktatási reform.

Ifjúkommunista 1968/9. sz.

Gosztonyi János:

Az egyetemi DISZ munka feladatai

Felsőoktatási Szemle 1955/7-8. sz.

Hajnal József:

A szervezeti és működési szabályzat és az egyetemi igazgatás néhány kérdése.

Felsőoktatási Szemle 1973/6. sz.

Hegyi András:

A közéleti aktivitásra való felkészítés.

in: JATE BTK Az egyetemi oktató-nevelő munka időszerű kérdései korunkban.

Szeged, 1975.

Héthy Lajos:

Üzemi demokrácia - cselekvési egység.

Propagandista 1981/3. sz.

Héthy Lajos:

Az üzemi demokrácia fejlesztésének útján.

Társadalmi Szemle 1978/6. sz.

Horváth László:

Megjegyzések az ifjúságpolitika és az ifjúsági mozgalom helyzetéhez. Ifjúsági Szemle 1983/4. sz.

Horváth Márton:

A népi demokrácia közoktatási rendszere 1945-49.

Tankönyvkiadó 1975.

Iván László - Vass Zoltán:

Az orvosegyetemi szervezet fejlesztésének jogi kérdései.

Felsőoktatási Szemle 1982/9. sz.

Javaslat a felsőoktatás fejlesztésére.

Művelődési Min., Bp. 1983.

Juhász Ferenc:

Pedagógiai törekvések a népi kollégiumi mozgalomban.

in: Nevelésügyünk husz éve.

Tankönyvkiadó Bp. 1965.

Katona Péter:

Az egyetemi oktatás és nevelés szervezeti kérdései.

Felsőoktatási Szemle 1969/3. sz.

Képviselőlet, demokrácia, helyi önállóság

Társadalmi Szemle 1983/4. sz. /Kerekasztalbeszélgetés/

Kiss Artur:

Mindenki egyaránt, Kozmosz 1983.

Kiss Artur:

Hogyan fejlődik a szocialista demokrácia?

Kossuth Bp. 1975.

Kiss Artur:

A szocialista demokrácia és a politikai közélet egyes kérdései.

Tájékoztató /MM Marxizmus-Leninizmus Okt.Főosztály kiadványa/ 1977/6. sz.

Kiss Arturné Kiss Judit:

Az egyetemi demokratizmusról.

Pártélet 1974/11. sz.

Kiss György:

A demokratikus hallgatói jogok kialakításának tapasztalatai felsőoktatási intézményeinkben.

Felsőoktatási Szemle 1970/5. sz.

Klement Tamás:

Az egyetemekre, az oktatókra és a hallgatókra vonatkozó jogszabályok.

Közgazd. és Jogi Könyvkiadó Bp. 1969.

Klement Tamás:

Az egyetemek szervezeti és működési szabályzatának tapasztalatai.

Felsőoktatási Szemle 1973/1. sz.

Knopp András - Radics Katalin

A fiatal értelmiség helyzetéről.

Társadalmi Szemle 1984/7-8. sz.

Kocsondy András - Hevér László:

Hogyan segíti a KISZ a kommunista szakemberképzést a JATÉ-n?

Felsőoktatási Szemle 1966/9. sz.

Kovács Attila:

Az egyetemi KISZ szervezet tevékenységének fő jellemvonásai.

Felsőoktatási Szemle 1976/7-8. sz.

Köpeczi Béla:

A magyar kultúra harminc éve

Kossuth, Bp. 1975.

Közoktatás és közművelődéspolitikai

Dokumentumgyűjtemény. Kézirat, Szeged, 1978.

Válogatta és szerkesztette: Koncz János, Szabó G.Mária.

Kukovecz György - Árva Edit:

Orvosegyetemi KISZ-fiatalok társadalmi-közösségi aktivitása

in: SZOTE Marxizmus-Leninizmus Intézetének Tud.Közl.

Szeged, 1975.

Kun László:

A hallgatói önkormányzat és az egyetemi demokrácia helyzete, fejlesztésének problémái.

in: Az egyetemi, főiskolai hallgatók önállóságának és társadalmi öntevékenységének helyzete és fejlesztési feladatai. Konferencia anyaga.

Miv.Min. Marxizmus-Leninizmus Okt.Főosztály Bp., 1971.

Szerk.: Vargha Dénesné.

Molnár János:

Az egyetemi vezetésről

Felsőoktatási Szemle 1961/1-2. sz.

Lampé István:

A hallgatók aktívabb részvétele az egyetem politikai életében.

Pártélet 1974/9. sz.

László Tivadarné:

A hatáskörök alakulása a felsőoktatásban.

FPK Bp. 1980.

Lőke Endre:

Az egyetemi sajtó nevelő feladatai.

Felsőoktatási Szemle 1955/2. sz.

Makó István:

A demokrácia politikai természete.

Propagandista 1981/2. sz.

Makó István:

A munkahelyi demokrácia néhány kérdése.

Propagandista 1978/3. sz.

Maros Dénes:

Az ifjúsági parlamentek és a szocialista demokrácia.
Kossuth Bp. 1978.

Micheller Magdolna:

A haladó hagyományok továbbélése kollégiumaink nevelő-
munkájában.

in: Fejezetek hat évtized történetéből, Szeged, 1982.
Szerk.: Hegyi András.

Micheller Magdolna:

A KISZ helye, szerepe a szocializmus politikai rend-
szerében. Szeged, 1984. /Kézirat gyanánt/
/Rész tanulmány a TTI Gazdaság és politika c. témájához./

Nagy Sándor:

Az ifjúság oldaláról.
Felsőoktatási Szemle 1977/4. sz.

Nánási Pál:

Hallgatók a tanszéki értekezleteken.
Felsőoktatási Szemle 1956/6. sz.

Óvári Miklós:

Történelem, ideológia, kultúra
Kossuth, Bp. 1980.

Pálvölgyi Endre:

A felsőoktatási intézmények belső szervezete.
FPK Bp. 1980.

Papp László:

Az új szervezeti és működési szabályzat hatása az egyetemi közvéleményre.

Felsőoktatási Szemle 1971/1. sz.

Parti Mihály:

A hallgatói részvétel komplex rendszere a felsőoktatásban.

Felsőoktatási Szemle 1974/11. sz.

Pethő György:

Az egyetemi demokratizmus fejlesztése.

Felsőoktatási Szemle 1971/4. sz.

Polinszky Károly:

Gondolatok az új egyetemi szervezeti szabályzatról.

Felsőoktatási Szemle 1969/6. sz.

Polinszky Károly:

A magyar felsőoktatás negyedszázada.

Felsőoktatási Szemle 1970/4. sz.

Pozsgay Imre:

A szocialista demokrácia - demokratizálás a párt irányításával.

Társadalmi Szemle 1978/5. sz.

Pozsgay Imre:

A szocialista demokrácia fejlődésének néhány problémája. Társadalmi Szemle 1970/3. sz.

Püskösti Árpád:

Mérhető-e a KISZ munka?

Népszabadság 1972. jun. 4.

Rakusz Lajos:

A KISZ szervezetek, a hallgatók szerepe az oktatás korszerűsítésében.

Felsőoktatási Szemle 1972/10. sz.

Samu Mihály:

A hatalmi-politikai rendszer szerkezete és fejlődése a szocializmusban.

Politikatudományi tanulmányok. Kossuth, Bp. 1982.

Schmidt Péter:

Demokrácia, állam, jog.

Propagandista 1981/2. sz.

Seress László:

A KISZ részvétele és tapasztalatai az oktatási reform során. Felsőoktatási Szemle 1974/2. sz.

Simon Gyula - Szarka József:

A magyar népi demokrácia a nevelésügyének története.

Bp. 1965.

Sötér István:

A DISZ és az állami vezetés kapcsolatai.

Felsőoktatási Szemle 1956/3. sz.

Szabó József:

Hallgatói képviselet a tanszékeken - a diáktanszéken.
Felsőoktatási Szemle 1976/3. sz.

Szamal Lajos:

A tanszékek és a DISZ együttműködéséről.
Felsőoktatási Szemle 1955/11. sz.

Szarvas László:

A munkahelyi demokratizmus tapasztalatai.
Felsőoktatási Szemle 1979/5. sz.

Szász János - Bakos István:

Ifjúság és politika. Valóság 1972/1. sz.

Szekeres Imre:

A KISZ szerepe az oktatáskorszerűsítésben.
Felsőoktatási Szemle 1976/3. sz.

Szekeres Melinda:

Az ifjúsági szervezet részvétele az egyetemi és fő-
iskolai demokratikus fórumok munkájában.
Felsőoktatási Szemle 1982/1. sz.

Szörényi Zsolt:

A felsőoktatási ifjúsági parlamentek tanulságai.
Felsőoktatási Szemle 1977/5. sz.

Szotáczy Mihály:

Az egyetemi demokratizmus és jogi szabályozása.
Felsőoktatási Szemle 1973/9., 10. sz.

Szücs Istvánné:

A KISZ szervezetek és az oktatáspolitikai határozat.
Pártélet 1973/7. sz.

Tamás Lajos: Az ifjúsági önkormányzás időszerű kérdései.
Felsőoktatási Szemle 1969/5. sz.

Tanulmányok a MEFBSZ történetéből 1945-1948.
FPK Bp. 1981.

Tóth József:

A magyar felsőoktatás intézményhálózata. Bevezetés a
felsőoktatásba. FPK Bp. 1975.

Tóthné Jónás Irma:

SZEI - a szegedi egyetemi ifjuság politikai szervezete.
in: Fejezetek hat évtized történetéből, Szeged, 1982.
Szerk.: Hegyi András.

Vajó Péter:

A felsőoktatási intézmények fejlődésének néhány prob-
lémája és hatása az egyetemi ifjuságra.
Felsőoktatási Szemle 1967/1. sz.

Vajó Péter:

Merre tart az egyetemi ifjuság?
Társadalmi Szemle 1967/1. sz.

Válság és megújulás. Kossuth, Bp. 1982.

Szerk.: Vass Henrik.

Várnai Ferenc:

A KISZ I. Kongresszusáról.

Felsőoktatási Szemle 1961/1-2. sz.

Varga - Sabján László:

A KISZ helye és szerepe a politikai rendszerben.

Pártélet 1982/10. sz.

Verebélyi Imre:

A szervezeti működési szabályzatok és szervezeti modellek és a KISZ kapcsolata.

Felsőoktatási Szemle 1970/5. sz.

Zibolén Endre:

A felsőoktatás új utjai. Bevezetés a felsőoktatásba.

FPK. Bp. 1975.

Állami, párt és KISZ dokumentumok

Az 1961. évi III. törvény a Magyar Népköztársaság oktatási rendszeréről. Magyar Közlöny, Bp. 1961. 74. sz.

A művelődésügyi miniszter 14/1970. /XI.10./ MM számú rendelete a főiskolák, továbbá felsőfoku intézetek szervezéséről és működéséről. /Különlenyomat./

Az 1971. évi IV. törvény az ifjúságról.

in: Közoktatás- és közművelődéspolitikai./Dokumentumgyűjtemény/ Szeged, 1982.

Válogatta és szerkesztette: Koncz János, Szabó G. Mária.

Az ifjúságról szóló 1971. évi IV. törvénynek az egyes minisztériumok és országos hatáskörű szervek által kiadott végrehajtási rendelkezései.

in: Ifjúságpolitikai dokumentumok 3. köt. ILV 1981.

A Minisztertanács 2015/1981. /VI.19./ számú határozata a felsőoktatás fejlesztésének egyes állami feladatairól.

in: A felsőoktatás fejlesztéséről. Dokumentumok, cikkek, tanulmányok. KISZ KB EFT 1983.

Az MSZMP Id.KB 1957. márc. 11-i határozata az ifjúság nevelésének néhány kérdéséről és a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség megalakulásáról.

in: Az MSZMP határozatai és dokumentumai 1956-62. Kossuth, Bp. 1979.

Az üzemi demokrácia néhány elvi kérdése /1969. szept./
in: Az MSZMP határozatai és dokumentumai 1967-70. Kossuth,
1974.

Az MSZMP KB 1970. febr. 18-19-i ifjúságpolitikai állás-
foglalását elősegítő dokumentumok.

Ifjúságpolitikai dokumentumok 1., 2. kötet. ILV Bp. 1971.

Az MSZMP KB állásfoglalása ifjúságpolitikai kérdésekben
/1970. febr. 18-19./

in: Ifjúságpolitikai dokumentumok 1. köt. ILV 1976.

Az MSZMP KB határozata az állami oktatás helyzetéről és
fejlesztésének feladatairól 1972. jun. 14-15.

in: MSZMP KB határozatai és dokumentumai 1971-75.

Kossuth, Bp. 1979.

Az MSZMP KB Pol. Biz. határozata az MSZMP KB 1970. febr.
18-19-i ifjúságpolitikai határozatának végrehajtásáról.
/1973. nov. 6./

in: MSZMP KB határozatai és dokumentumai 1971-75.

Kossuth, Bp. 1979.

Az MSZMP KB Pol. Biz. határozata a felsőoktatás helyzeté-
ről és fejlesztésének feladatairól /1981. febr.3./

in: A felsőoktatás fejlesztéséről. Dokumentumok, cikkek,
tanulmányok. KISZ KB EFT 1983.

Az ifjúság társadalmi helyzete, a párt feladatai /MSZMP KB Ifjusági Bizottság vitaanyaga/. Bp. 1984. máj.

A KISZ KB állásfoglalása a KISZ munkájának néhány idő-
szerű kérdésében /1966. jul. 13./

in: A KISZ Központi Biz. határozatai, irányelvei az if-
jusági szövetség tevékenységéről, feladatairól. ILV

A KISZ KB irányelvei a felsőoktatási intézmények KISZ
szervezetei számára /1966. okt. 5./

in: A KISZ Központi Biz. határozatai, irányelvei az if-
jusági szövetség tevékenységéről, feladatairól. ILV

Jelentés a felsőoktatási intézmények hallgatóit érintő
egyetemi szabályzatok érvényesítésének tapasztalatairól,
a KISZ KB Intéző Bizottság határozata a KISZ szervezetek
további feladataira.

in: Ifjúságpolitikai Értesítő 1972/4. sz.

Az ifjusági és uttörőszövetség feladatai az állami oktatás
helyzetével és továbbfejlesztésével foglalkozó MSZMP KB
határozat végrehajtásában. /A KISZ KB határozata 1972.
aug. 25./

in: Ifjúságpolitikai Dokumentumok 2. köt. ILV 1976.

A KISZ néhány időszerű feladata. /A KISZ KB és IB hatá-
rozatai 1974. ápr. 17./

in: Ifjúságpolitikai dokumentumok 2. köt. ILV 1976.

A KISZ feladatai az MSZMP KB közművelődési határozatának végrehajtásában. /Az IB határozata - 1975. febr. 20./
in: Ifjúságpolitikai dokumentumok 2. köt. ILV 1976.

A KISZ KB határozata a KISZ feladatairól az ifjúság érdekeinek képviselésében és védelmében /1977. okt. 27-28./
in: Ifjúságpolitikai dokumentumok. 3. köt. ILV 1981.

A KISZ KB IB határozata az egyetemi-főiskolai KISZ szervezetek szakmai, tanulmányi munkájának feladataira /1978. aug. 31./.

in: Ifjúságpolitikai dokumentumok 3. köt. ILV 1981.

A KISZ KB határozata az egyetemi és főiskolai ifjúság mozgalmi munkájának tapasztalatairól és korszerűsítésének irányáról /1982. ápr. 23./.

in: Felsőoktatás, ifjúság, KISZ. ILV 1982.